24-KITÂBU'L-CENÂIZ
1- Bab: Cenazeler Hakkinda ve Son Sözü "La ilahe illellah" Olan Kimse Hakkindadir
2- Cenazelerin Ardindan Gitmekle Emr Edilmesi Babi
3- Ölümden Sonra, Kefeni Içine Sarildigi Zaman Ölünün Yanina Girmek Babi
4- Bab: Insan, Ölü Sahiblerine (ve Din Kardeslerine) Ölüm Haberini Açiklar
5- Cenazeyi Bildirmek Babi
6- Bir Çocugu Ölüp de Allah'in Hükmüne Razi; Rahmet ve Magfiretini Ümid Edici Olarak Sabreden Kimsenin Fazileti Babi .
7- Erkegin, Kabir Yanindaki Bir Kadina "Sabret!" Damesi Babi
8- Ölüyü Su ve Sidr Ile Yikamak ve Abdest Aldirmak (Yahud Abdest Almak) Babi
9- Ölünün Tek Sayida Yikanmasinin Müstehab Olacagi Babi
10- Bab: Ölünün Yikanmasina Sag Azalariyle Baslanir
11- Ölünün Abdest Yerleri Babi
12- Bab: Kadin, Erkek Izari Içinde Kefenlenir Mi?
13- Bab: Cenazeyi Son Yikayisinda Kafürlu Su Kullanir
14- Yikama Sirasinda Kadinin Saç Örgüsünü Çözmek Babi
15- Bab: Ölüye Iç Gömlegi Giydirmek Nasildir?
16- Bab: Ölü Kadinin Saçi Üç Bukle Yapilir Mi?
17- Bab: Ölü Kadinin Saçlari Arkasina Atilir
18- Kefen Için Beyaz Bez (Kullanilmasi) Babi
19- Cenazeyi Iki Bez Içinde Kefenleme Babi
20- Ölü Için Güzel Koku Kullanmak Babi
21- Bab: Ihramli Iken Ölen Kimse Nasil Kefenlenir?
22- Etrafi Dikilen Yahud Etrafi Dikilmeyen Gömlek Içinde Kefenleme ve Gömleksiz Kefenlendirilen Kimse Babi
23- Gömleksiz Kefenleme Babi
24- Baslik Olmayarak Kefen Babi
25- Kefen. Ölünün Malinin Mecmuundan Tesviye Edilir (Üçte Birinden Degil) Babi
26- Bab: Bir Tek Bezden Baskasi Bulunmadigi Zaman (Ne Yapilir)?
27" Bab: Ölü Sahibleri, Ölünün Yalniz Bas Tarafini Yahud Yalniz Ayak Tarafina Örtecek Seyden Baska Kefen Yapacak Birsey Bulamadiklari Zaman, O Tek Seyle Ölünün Yalniz Gövdesiyle Bas Tarafini Örterler
28- Peygamber (S) Zamaninda Kefen Hazirlayan ve Bu Isi Redd ve Inkar Olunmayan Kimse Babi
29- Kadinlarin Cenazeler Ardindan Gitmeleri (Mes'elesi) Babi
30- Kadinin, Kocasindan Baskalarinin Ölümü Üzerine Yas Için Süslenmeyi Terketme Süresi Babi
31- Kabirleri Ziyaret Etmek Babi
32- Peygamber(S)’in: "Ölü, kendi ailesinin bir nevi' aglamasindan dolayi azâb olunur" Sözü Babi
33- Ölü Üzerine Feryadla Aglamanin Mekruh Kilinmasi Babi
34- Bab

35- Bab: 'Yakalar yirtan bizden degildir"
36- Bab: Peygamber (S), Sa'd Ibn Havle'ye Mersiye Edip Hüznünü Açiklamistir
37- Musibet Sirasinda Saç Yolmanin Nehyedilmesi Babi
38- Bab: 'Yanaklara vuran bizden degildir'
39- Musibet Sirasinda Cahiliyyet Çagirisinin ve Vaveyla Etmenin Nehyolunmasi Babi
40- Bir Musibet Sirasinda Oturan ve Kendisinde Hüzün Farkedilen Kimse Babi
41- Musibet Sirasinda Kederini Açiga Vurmayan Kimse Babi
42- "Sabr, musibetin birinci darbesi sirasindadir" Babi
43- Peygamber(S)'in: "(Yâ Ibrahim!) Bizler senin ayriligin sebebiyle çok kederliyiz" Kavli Babi
44- Hasta Yaninda Aglamak Babi
45- Feryad (ve) Figan Etmenin ve (Yüksek Sesle) Aglamanin Nehyedilmesi ve Bu Fiillerden Men' Edilmesi » Babi
46- Cenaze Için Ayaga Kalkmak Babi
47- Bab: Cenaze Için Ayaga Kalktiginda Insan Ne Zaman Oturur?
48- "Bir Cenaze Ardindan Giden Kimse, O Cenaze Erkeklerin Omuzlarindan Indirilip Konuluncaya Kadar Oturmaz, Eger Bundan Önce Otururs a Kalkmakla Emredilir" Babi
49- Bir Yahudi Cenazesi Için Ayaga Kalkan Kimse Babi
50- Cenazeyi Kadinlarin Degil de Erkeklerin Tasimasi Babi
51- Cenazeyi Yolcu Edip Tasimakta Sür'at Edilmesi Babi
52- Ölünün Tabut Üzerinde Iken "Beni Yerime Ulastiriniz!" Kavli Babi
53-Cenaze Namazinda Imamin Arkasinda Iki Yahud Üç Sira Saff Olan Kimse Babi
54- Cenaze Namazinda Cenazeye Karsi Sira Ile Dizilmis Safflar Babi
55- Cenazeler Üzerinde Kilinan Namazlarda Erkeklerin Beraberinde Çocuklarin Da Saff Tutmalari Babi
56- Cenazenin Üzerine Namaz Kilmanin Kaanunlastirilmasi Babi
57- Cenazelerin Beraberinde Gitmenin Fazileti Babi
58- Cenaze Gömülünceye Kadar Bekleyen Kimse Babi
59- Cenazeler Üzerine Kilinan Namazlarda Çocuklarinda Da Insanlarin Beraberinde Cenaze Namazi Kilmalari Babi
60- Cenazeler Üzerine Kilinacak Namazlarin (Bunun Için Ayrilmis Musallada) Namazgahta ve Mescidde Kilinmasi Babi
61- Kabirler Üzerinde Mescidler Edinmenin Mekruh Kilinmasi Babi
62- Lohusaligi Içinde Öldügünde Lohusa Kadinin Üzerine Cenaze Namazi Kilinisi Babi
63- Bab: Cenaze Namazini Kildiracak Kimse, Kadin ve Erkek Cenazesinin Neresine Dogru Dikelir?
64- Cenaze Üzerine Kilinan Namazda Dört Tekbir Alinmasi Babi
65- Cenaze Üzerine Kilinan Namazda Fâtihatu'1-Kitâb Sûresini Okuma (nin mesrulugu) Babi
66- Ölü Gömüldükten Sonra Kabir Üzerine Cenaze Namazi Kilinmasi Babi
67- Bab: Ölü, (Dirilerin) Ayakkabilarinin Sesini Isitir
68- El-Arzu'l Mukaddese'de Yahud Onun Gibi Mukaddes Olan Diger Yerlerde Gömülmeyi Arzu Eden Kimse Babi
69- Cenazeyi Geceleyin Gömme Babi

70- Kabir Üzerine Mescid Kurulmasinin Meni) Babi
71- (Lahdine Yerlestirmek Için) Kadinin Kabrine Girecek Kimse Babi
72- Sehid Üzerine Namaz Babi
73- Bir Kabir Içinde Iki ve Üç Kisinin Gömülmesi Babi
74- Sehidleri Yikamayi Düsünmeyen Kimse Babi
75- Lahdin Içinde Öne Geçirilen Kimse Babi
76- Kabir Içine Izhir Çayiri ve Kuru Ot Konulusu Babi
77- Bab: Ölü Herhangi Bir Sebebden Ötürü Kabirden ve Lahidden Çikarilir Mi?
78- Kabir Içinde Bulunacak Lahid ve Yarik Babi
79- Bab: Sabi (Yani Çocuk) Islam'a Girip de Öldügü Zaman Üzerine Cenaze Namazi Kilinir Mi?
80- Bab: Müsrik Olan Kimse Ölüm Sirasinda "Lâ ilahe ille'llah" Dedigi Zaman?
81- Kabir Üzerine Hurma Dali Koyma Babi
82- Muhaddisin Kabir Yaninda Va'z Etmesi ve Bu Sirada Arkadaslarinin Onun Etrafinda Oturmalari Babi
83- Kendi Kendini Öldüren Kimse Hakkinda Gelen Hadisler Babi
84- Münafiklar Üzerine Cenaze Namazi Kilmanin ve Müsrikler Için Allah'tan Magfiret Istemenin Mekruh Kilinmasi Babi
85- Insanlarin Ölüyü Hayirla Anip Övmeleri Babi
86- Kabir Azabi Hakkinda Gelen Hadisler Babi
87- Kabir Azabindan Allah'a Siginmak Babi
88- Giybet ve Sidikten Dolayi Kabir Azabi Babi
89- Ölüye, Sabah Aksam Kendi Oturacagi Yerinin Gösterilmesi Babi
90- Ölünün, Tabut Üzerinde Tasinirken Söyledigi Kelam Babi
91- (Henüz Buluga Ermeden Ölen) Müslüman Çocuklari Hakkinda Söylenmis Hadisler Babi
92- Müsriklerin Ölen Çocuklari Hakkinda Söylenmis Hadisler Babi
93- Bab
94- Pazartesi Günündeki Ölüm Babi
95- Birdenbire (Ansizin) Ölmek Babi
96- Peygamber (S) ile Ebü Bekr ve Umer'in Gömülüsleri Hakkinda Gelen Hadisler Babi
97- Ölülere Sövmek ve Kötülemekten Nehyedilmesi Babi
98- Ölülerin Serriilerini Anmak Babi

Rahman ve Rahim olan Allah 'in ismiyle

24-KITÂBU'L-CENÂIZ

(Cenazeler Kitabi) [1]

1- Bab: Cenazeler Hakkinda [2] ve Son Sözü "La ilahe illellah" Olan Kimse Hakkindadir [3]

Ve Vehb ibn Münebbih'e: Lâ ilahe HleHlâh cennetin anahtari degil midir? denildi. Vehb: Evet,

anahtaridir; lâkin bu anahtarin muhakkak kendine mahsûs bir takim disleri vardir. Eger sen cennetin kapisi önüne disleri bulunan bîr anahtar ile gelirsen o kapi sana açilir, yoksa kapi sana açilmaz, demistir [4].

1-..... Ebû Zerr (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "Bana Rabb 'im tarafindan gelen (Cibril) geldi de: Ümmetimden her kim Allah 'a hiçbir seyi ortak tanimayarak ölürse, o kimse cennete girer, diye haber verdi -veya bununla beni müjdeledi-" buyurdu. Ben:
— (Yâ Rasûlallah!) O adam zina ettigi ve hirsizlik yaptigi tak-dîrde de (yine cennete girer) mi? dedim.
Rasûlullah:
—"(Evet) zina ettigi ve hirsizlik yaptigi takdîrde de" [5].

2-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Rasûlullah (S): "Allah'a bir seyi ortak sayarak ölen kimse cehenneme girer" buyurdu. Ben de: Allah'a hiçbir seyi ortak kilmayarak ölen kimse cennete girer, dedim [6].

2- Cenazelerin Ardindan Gitmekle Emr Edilmesi Babi

3-.....el-Berâu'bnu Âzib (R) söyle demistir: Peygamber (S) bize yedi seyi islememizi emretti, yedi seyden de bizi nehy eyledi: Peygamber bize cenazeler ardindan gitmeyi; hastayi ziyaret etmeyi; da'vetçi-yi icabet eylemeyi; zulme ugramisa yardim etmeyi; yemini kabul etmeyi; selâmi karsilamayi; aksirana duâ etmeyi emreyledi. Yine Peygamber (S) bizi gümüs kap (kullanmak)tan; altim yüzükten; harîr, dîbâc, kas-siyy, istebrak (denilen ipekli kumaslari kullanmaktan da nehyetti [7].

4- Bize Muhammed ez-Zuhlî tahdîs edip söyle dedi: Bize Amr ibn Ebî Seleme, el-Evzâî'den tahdîs etti. O söyle demistir: Bana Ibnu SIhâb haber verip söyle dedi: Bana Saîd ibnuM-Müseyyeb haber.verdi ki Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ben Rasûlullah(S)'tan isittim; söyle buyuruyordu: "Müslümânin müslümân üzerindeki hakki bestir: Selâmi karsilamak; hastayi ziyaret etmek; cenazeler ardindan gitmek, da'vete icabet eylemek ye aksirana duâ eylemek" [8].
Bu hadîsi rivayet etmekte Amr ibn Ebî Seleme'ye, Abdurrazzâk ibn Hemmâm mutâbaat etmis ve bize Ma'mer ibn Râsid haber verdi demistir. Bu hadîsi, Selâme ibn Ravh, Ukayl ibn Hâlid'den rivayet etmistir.

3- Ölümden Sonra, Kefeni Içine Sarildigi Zaman Ölünün Yanina Girmek Babi

nusmadi. Dogru Âise'nin odasina girdi. Hemen Peygamber'e yaklasti. Peygamber'in yüzü Yemânî bir bürde ile örtülü idi. Yüzünden örtüyü açti. Sonra üzerine kapandi ve O'nu öptü; sonra agladi [9].

Bunun ardindan: Yâ Nebiyallah! Babam sana feda olsun. Allah sana bu ölüm siddetinden baska ikinci bir ölüm vermeyecektir. Sana yazilmis olan bu mukadder ölüm geçidini ise simdi geçmis bulunuyorsun, dedi.
Râvî Ebû Seleme söyle dedi: Ibn Abbâs da bana sunu haber verdi. Ebû Bekr, Âise'nin odasindan çikti. O sirada Umer insanlara bir-seyler söylüyordu. Ebû Bekr ona:
— Otur, dedi.
Fakat Umer (dehsetinden) oturmadi. Ebû Bekr tekrar:
— Otur, dedi.
Umer yine oturmadi. Bunun üzerine Ebû Bekr yüksek sesle sehâ-det getirdi. Bu sirada halk Umer'i birakip, Ebû Bekr'in yanma geldiler. Ebû Bekr Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, sunlari söyledi:
— Amma ba'du: Sizden her kim Muhammed'e ibâdet ediyor idiyse, bilsin ki, Muhammed ölmüstür. Her kim de Allah'a ibâdet ediyorsa, bilsin ki, Allah diridir, ölümsüzdür. Yüce Allah söyle buyurdu: ' 'Muhammed ancak bir rasûldür. O 'ndan evvel daha nice rasûller gelip geçmistir. Simdi O, ölür yâhud öldürülürse ökçelerinizin üstünde (gerisin geri) mi döneceksiniz? Kim böyle iki ökçesi üzerinde (ardina) dönerse elbette Allah 'a hiçbir seyle zarar yapmis olmaz. Allah sükr (ve sebat) edenlere mükâfat verecektir" (Âiu imrân: 144).
Ibn Abbâs rivayetine devamla: Allah'a yemin ederim ki, Ebû Bekr bu âyeti okuyuncaya kadar sahâbîler hayretlerinden bu âyeti hiç bilmiyorlarmis gibi idiler. Sanki Allah bu âyeti yeni indirmisti de, onlar Ebû Bekr'den yeni duyup ögreniyorlardi. Her isiten sahâbî muhakkak âyeti (hayret içinde) kendi diliyle okuyordu [10].

6-.....îbn Sihâb söyle demistir: Bana Zeyd ibn Sâbit'in oglu Hârice haber verdi. Ona da Ensâr'dan, Peygamber'e bey'at etmis olan Ümmü'1-Alâ' ismindeki kadin (R) söyle haber vermistir: Muhacirler kur'a ile (Ensâr arasinda) taksim edilmisti. Bizim ailenin payina da Usmân ibn Maz'ûn düsmüstü. Biz Usmân'i evlerimizde konuk ettik. Fakat Usmân (bir süre sonra) ölüm sebebi olan bir hastalikla hastalandi. Vefat edince gasl edildi ve kendi elbisesi ile kefenlendi. Sonra Rasûluilah cenazeye geldi [11]. Ben (cenazeyi tezkiye ederek):
— Yâ Ebâ Sâib! Allah'in rahmeti senin üzerine olsun. Benim senin hakkindaki sehâdetim sudur: Yemîn ederim ki, Allah seni kerem ve inayetine mazhar kilmistir, dedim.
Bunun üzerine Peygamber:
— "Allah 'm bu ölüye kerem ve inayet ettigini sana bildiren nedir?" buyurdu.
Ben:
— Yâ Rasûlallah! Babam sana feda olsun. Allah (buna ikram
etmez de) kime ikram eder? dedim.
Bu defa da Peygamber:
— "Usmân ibn Maz'ûn'a gelince, muhakkak ki, ölüm ona gelmistir. Ve A ilah 'a yemîn ederim ki, ben de bu ölü için hayr ve saadet ummaktayim. Yine Allah 'a yemin ederim ki, ben Allah 'in Rasûlü iken bana (ve size, yarm) Allah tarafindan ne muamele yapilacagini bilemem" buyurdu [12].
Ümmü'1-Alâ': Vallahi bundan sonra ben ebeden hiçbir kimseyi tezkiye etmem, demistir [13].

7-.....Bize el-Leys, bu hadîsin benzerini tahdîs etti. Ve Nâfi' ibnu Yezîd, Ukayl'den "Ona ne muamele yapilacagini bilemem" seklinde söyledi [14].
Bu hadîsi rivayet etmekte ona Suayb, Amr ibnu Dînâr ve Ma'-mer mutâbaat etmislerdir [15].

8-.....Bize Su'be tahdîs edip söyle dedi: Ben Muharnmed ibnu'l-Münkedir'den isittim; o söyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'ten isittim; o söyle dedi: Babam (Uhud'da) sehîd edildigi zaman, ben ag-layarak yüzünden elbisesini açmaya basladim. Oradakiler beni aglamaktan nehyediyorlardi. Hâlbuki Peygamber (S) beni nehyetmiyordu. Halam Fâtima da aglamaya basladi. Peygamber (S): "(Yâ Fâtima!) Siz ona aglasamz da, aglamasaniz da, siz sehidi yerinden kaldirinca-ya kadar melekler kanatlariyle onu gölgelendirmekte devam ettiler" buyurdu [16].
Bu hadîsi rivayet etmekte Su'be'ye, Ibn Cureyc mutâbaat etmis ve söyle demistir: Bana ibnu'l-Münkedir, bunu Câbir(R)'den isittigini haber verdi [17].

4- Bab: Insan, Ölü Sahiblerine (ve Din Kardeslerine) Ölüm Haberini Açiklar [18]

9-.....Ebû Hureyre(R)'den (o, söyle demistir): Rasûlullah (S) Necâsî'nin vefatini, Necâsî öldügü gün bizzat haber verdi. Akabinde namaz yerine çikti, sahâbîlerini saff yapti ve dört tekbîr aldi [19].

10-..... Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S) -minber üzerinde-: "Sancagi Zeyd ibn Harise aldi; akabinde sehîd edildi. Sonra sancagi Ca'fer ibn Ebî Tâîib aldi; o da sehîd edildi. Sonra sancagi Abdullah ibn Revâha aldi; o da sehîd edildi" buyurdu. -(Bunu söylerken) Rasûlullah'in iki gözünden yas akiyordu.- (Rasûlullah devamla): "Bundan sonra sancagi emirsiz olarak Hâlid ibn Velîd aldi ve ona feth ihsan olundu" buyurdu [20].

5- Cenazeyi Bildirmek Babi [21]

Ve Ebû Râfi\ Ebû Hureyre(R)'den söyledi ki, o: Peygamber (S) "Onu bana neden bildirmediniz?" buyurdu, demistir [22].

11-..... Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Hastaliginda kendisini Rasûlullah'in ziyaret etmekte oldugu bir insan vefat etti. Vefati da geceleyin oldu da, onu geceleyin gömdüler. Sabah olunca onu Rasû-lullah'a haber verdiler. Rasûlullah (S): "Onu bana bildirmekten sizleri men'eden nedir?" buyurdu. Sahâbîler: Gece idi; gece karanlikti. Bunun için sana mesakkat vermek istemedik, dediler. Akabinde Rasûlullah o zâtin kabrine geldi ve kabre karsi namaz kildi [23].

6- Bir Çocugu Ölüp de Allah'in Hükmüne Razi; Rahmet ve Magfiretini Ümid Edici Olarak Sabreden Kimsenin Fazileti Babi [24].

Azîz ve Celîl olan Allah da: "Sabredenlere müjdele... " (ei-Bakara: 155) buyurdu [25].

12-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Henüz ergenlik çagina ulasmadan üç çocugu ölen insanlardan hiçbir müslümân yoktur ki, illâ Allah g müslümâni, bu çocuklara ihsan ettigi genis rahmeti ile cennete girdirmis olmasin" [26].

13-..... Bize Abdurrahmân ibnu'I-Isbahânî, Zekvân'dan; o da Ebû Saîd(R)'den tahdîs etti (o, söyle demistir): Kadinlar Peygamber'e: Bizim için bir gün ayir, dediler. Nihayet ayirdigi günde Peygamber kadinlara va'z etti. Ve bu arada: "Herhangi bir kadinin üç çocugu ölmüsse, o çocuklar cehenneme karsi birer siper olurlar" buyurdu. Bir kadin: iki tane (ölmüsse)? dedi. Peygamber (S): "Iki tanesi de (öyledir)" buyurdu.
Ve Serîk ibn Abdillah, Ibnu'l-Isbahânî'den söyledi. Abdurrahmân ibnu'I-Isbahânî söyle demistir: Bana Ebû Salih Zekvân es-Sem'în, Ebû Saîd ile Ebû Hureyre'den; onlar da Peygamber'den olmak üzere tahdîs etti. Ebû Hureyre: "Bulûg çagina varmamis üç çocuk" demistir [27].

14- Bize Alî ibnu'l-Medînî tahdîs edip söyle dedi: Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip söyle dedi: Ben ez-Zuhrf den isittim; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den. Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Üç çocugu ölen herhangi bir müslim kisi cehenneme girmez; ancak Allah'in yemini yerini bulacak kadar girer".
Ebû Abdillah el-Buhârî burada: "Sizden hiçbiriniz müstesna olmamak üzere illâ oraya (cehenneme) ugrayacaktir. Bu, Rabb'imn uhdesinde vâcib kildigi, kaza ettigi bir seydir" (Meryem: 7i) âyetini söyledi [28].

7- Erkegin, Kabir Yanindaki Bir Kadina "Sabret!" Damesi Babi

15-.....Bize Sabit el-Bunânî tahdîs etti. Enesibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S) bir kabir yaninda aglamakta olan bir kadina ugradi da, o kadina "Allah'a ittikaa et ve sabreyie!" buyurdu [29].

8- Ölüyü Su ve Sidr Ile Yikamak ve Abdest Aldirmak (Yahud Abdest Almak) Babi [30]

Ibn Umer (R) Saîd ibn Zeyd'in vefat eden bir oglunu yikayip kokulandirdi ve cenazeyi nakledip, namazini kildi ve kendi abdest organlarini (tekrar) yikamadi [31].
Ibn Abbâs (R) da "Müslim diri iken de, ölü iken de necs olmaz" demistir [32].

Sa'd ibn Ebî Vakkaas da: "Eger ölü (dînen) necs '.; olsaydi ben ona elimle dokunmazdim" demistir [33]
.

Ve Peygamber (S): "Mü'min necs olmaz" buyurmustur [34].

16-..... Ümmü Atiyye el-Ensâriyye (R) söyle demistir: RasûlulIah(S)'m kizi vefat ettiginde Rasûlullah yanimiza geldi de [35]: "Kizum su ve sidr ile üç, yâhud bes yâhud lüzum görürseniz bundan daha çok yikayiniz. Son def ak inde kâfur yâhud kâfur nev'inden kokulu birsey kullaniniz. Yikamayi bitirdiginiz zaman bana bildiriniz1' buyurdu. Biz yikamayi bitirdigimizde Peygamber'e haber verip bildirdik. Ra-sûlullah bize hikv denilen kendi izârini verdi de: "Bunu kizima iç gömlegi yapin " buyurdu. Râvî Muhammed ibn Sîrîn: Ümmü Atiyye hikv ile izârini kasdediyor, demistir [36]
.

9- Ölünün Tek Sayida Yikanmasinin Müstehab Olacagi Babi

17-.....Bize Abdulvahhâb es-Sakafî, Eyyûb es-Sahtiyânî'den; o da Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti. Ümmü Aüyye (R) söyle demistir: Bizler, kizim yikamakta oldugumuz sirada Rasûlullah (S) yanimiza girdi de: "Onu su ve sidr ile üç, yâhud bes, yâhud da bundan daha fazla yikayiniz. Son yikayista kâfur kullaniniz. Yikamayi bitirdiginizde bana bildiriniz" buyurdu. Biz yikamayi bitirdigimiz zaman kendisine haber verip bildirdik. Rasûlullah bize hikv denilen izârini atti da: "Bunu kizima iç gömlegi yapin" buyurdu [37].
Ve Eyyûb es-Sahtiyânî, yine geçen isnâd ile söyle demistir: Bu Ümmü Atiyye hadîsini bana Muhammed ibn Sîrîn'in haber verdigi gibi, ktzkardesi Hafsa bintu Sîrîn de tahdîs etti. Fakat Hafsa'nm hadîsinde, Muhammed'in hadîsinden fazla olarak: "Kizimi tek sayida yikayiniz"[38], yine Hafsa'nm hadîsinde: "Üç su, yâhud bes su, yâhud yedi su yikayiniz"; yine Hafsa'nm hadîsinde Rasûlullah'in: "Onu yikamaga saglarindan baslayiniz ve abdest uzuvlarindan baslayiniz" buyurdugu; yine Hafsa'nm hadîsinde: Ümmü Atiyye'nin, biz onun saçini üç bukle yaptik, dedigi fikralari vardir [39]
.

10- Bab: Ölünün Yikanmasina Sag Azalariyle Baslanir

18-.....Ümmü Atiyye (R) söyle demistir: Rasûlullah (S), kizinin yikanmasi hususunda: "Bedeni/î sag yanlari ile ve abdest uzuvlari ile yikamaya baslayiniz" buyurdu [40].

11- Ölünün Abdest Yerleri Babi

19-.....Ümmü Atiyye (R) söyle demistir: Bizler Peygamber'in kizini yikamaya koyuldugumuzda; bizler onu yikarken, bize hitaben: "Onu sag taraflarlyle ve abdest uzuvlariyla yakamaga baslayiniz"

buyurdu [41].

12- Bab: Kadin, Erkek Izari Içinde Kefenlenir Mi?

20-..... Ümmü Atiyye (R) söyle demistir: Peygamber'in kizi vefat etti. Bunun üzerine Peygamber (S) bize: "Onu üç yâhud bes yâhud eger gerekli görürseniz bundan fazla sayida yikayiniz. Yikamayi bitirdiginizde bana bildiriniz" buyurdu. Öiz yikamayi bitirince Peygamber'e haber verip bildirdik. Peygamber belinden izârini çikardi ve: "Bu izan kizima iç gömlegi yapin" buyurdu [42].

13- Bab: Cenazeyi Son Yikayisinda Kafürlu Su Kullanir

21-.....Bize Hammâd ibri Zeyd, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den tahdîs etti. Ümmü Atiyye söyle demistir: Peygamber'in kizlarindan biri vefat etti. Bunun akabinde Peygamber disari çikti da: "Kizimi su ve sidr ile üç yâhud bes, yâhud eger gerekli görürseniz bundan daha fazla sayida yikayiniz. Sonuncu yikayista kâfur yâhud kâfur nev 'inden kokulu birsey kullaniniz. Yikamayi bitirdiginizde bana bildiriniz" buyurdu. Ümmü Atiyye dedi ki: Biz yikamayi bitirince kendisine bildirdik. Peygamber bize kendi izârini atti da: "Bunu kizima iç gömlegi yapin" buyurdu. Ve yine Eyyûb es-Sahtiyânî'den; o da Hafsa bîntu Sîrîn'den; o da Ümmü Atiyye'den yukarida geçen hadîsin benzerini rivayet etti. Burada Ümmü Atiyye söyle demistir: Rasûlullah: "Onu üç, yâhud bes, yâhud yedi, yâhud da eger gerekli görürseniz bundan daha fazla sayida yikayiniz" buyurdu.

Hafsa dedi ki: Ümmü Atiyye: Biz onun basim üç bukle yaptik, dedi [43].

14- Yikama Sirasinda Kadinin Saç Örgüsünü Çözmek Babi

Ibn Sîrîn: Ölünün saçinin çözülüp bozulmasinda beis yoktur, demistir [44]

22-.....Bize IbnCureyc haber verdi. Eyyüb es-Sahtiyânî söyle dedi: Yine ben Hafsa bintu Sîrîn'den isittim; o söyle dedi: Bize Ümmü Atiyye (R) tahdîs etti ki, onlar Rasûlullah'm kizinin basini üç bukle yapmislardir. Ibn Atiyye:Biz yikayacagimiz sirada saç örgülerini çözdük. Sonra basini yikadik, sonra da saçlari üç bukle yaptik, dedi [45].

15- Bab: Ölüye Iç Gömlegi Giydirmek Nasildir?

Ve Hasen el-Basrî: Besinci bez ki, ölü yikayici gömlegin altindan olrnak üzere, uyluklarin asagisini ve yukarisini bununla sarip baglar, demistir [46].

23-..... Bize îbnu Cureyc haber verdi. Ona da Eyyûb haber verip söyle demistir: Ben Muhammed ibn Sîrîn'den isittim, söyle diyordu: Rasûlullah ile bey'at etmis Ensâr kadinlarindan biri olan Ümmü

Atiyye Basra'ya geldi. Basra'daki bir ogluna yetisip görmek üzere ansizin geliyordu; fakat ona yetisememisti. Iste o zaman bize tahdîs edip söyle dedi: Biz Peygamber'in kizini yikama hâlinde iken yanimiza Peygamber (S) girdi de: "Onu su ve sidr ile üç yâhud bes, yâhud gerekli görürseniz bundan daha fazla sayida yikayiniz. Son yikayista kâfur kullaniniz. Yikamayi bitirdiginiz zaman bana bildiriniz" buyurdu. Ümmü Atiyye dedi ki: Biz yikamayi bitirince Peygamber bize hikvesini (yânî izârmi) atti da: "Bu izan o kiza iç gömlegi yapin" buyurdu. Eyyûb dedi ki: Muhammed ibn Sîrîn bunun üzerine bir sey ziyâde etmedi Yine Eyyûb: Bu yikanan kiz, Peygamber'in hangi kizidir bilmiyorum, dedi. Ve yine Eyyûb: Is'âr, yikayici kadinlar o kizi bu izâr içine sardilar demektir. (Tâbiîler'in ölüler bilgisinde en âlim olani) Muhammed ibn Sîrîn de iste böyle kadin cenazesine boydan boya iç gömlegi giydirilmesini ve izâr baglanmamasini emreder idi, demistir [47].

16- Bab: Ölü Kadinin Saçi Üç Bukle Yapilir Mi? [48]

24-..... Bize Sufyân (es-Sevrî), Hisâm ibn Hassân'dan; o da Ümmü'l-Huzeyl (Hafsa bintu Sîrîn)'den; o da Ümmü Atiyye(R)'den tahdîs etti. Ümmü Atiyye: Biz Peygamber'in kizinin saçlarini ördük, yânî üç örgü yaptik, demistir.
Vekî' de dedi ki: Sufyân es-Sevrî: Alin perçemini bir bukle, basin iki yan tarafinin saçlarini da ayri ayri iki bukle yapmistir, dedi.

17- Bab: Ölü Kadinin Saçlari Arkasina Atilir

25-.....Ümmü Atiyye (R) söyle demistir: Peygamber'in kizlarindan biri vefat etti. Akabinde Peygamber (S) bize geldi de: "Onu sidrli su ile tek sayida yikayin. Ya üç, ya bes, yâhud eger gerekli görürseniz bundan daha fazla tek sayida yikayiniz. Son yikama suyunun içine kâfur yâhud kâfur nev'inden güzel kokulu birsey katiniz. Yikamayi bitirdiginizde bana bildirin" buyurdu. Nihayet biz yikamayi bitirdigimizde kendisine bildirdik. Peygamber bize hikve-sini (yânî izârmi) atti. Biz o kizin saçlarim üç örgü yaptik ve bu üç örgüyü de arka tarafina atip saliverdik [49].

18- Kefen Için Beyaz Bez (Kullanilmasi) Babi [50]

26-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) pamuktan, suhûliyye denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bu kefen parçalarinin içinde gömlek ve baslik yoktu [51].

19- Cenazeyi Iki Bez Içinde Kefenleme Babi [52]

27-.....Bize Hammâd (ibn Zeyd), Eyyûb es-Sahtiyânî'den; o da Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs etti. Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Bir adam Arafat'ta vakfe ederken ansizin devesinden düstü. Düser düs-mez deve onun boynunu kirdi. Peygamber (S): "Bu adami su ve sidr ile yikayiniz ve iki ihram bezi

içinde kefenleyiniz. Ona koku sürmeyiniz; basina bez de sarmayiniz. Çünkü bu ihrâmli haci kiyamet gününde Lebbeyk, Aîlâhumme lebbeyk... diyerek diriltilecektir" buyurdu.

20- Ölü Için Güzel Koku Kullanmak Babi [53]

28-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Rasûlullah'in beraberinde bir kimse Arafat'ta vakfe yaparken birden devesinden düstü. Râvî: Deve de onu kana bürüdü, yâhud deve onu derhâl öldürdü, demistir. Bnnun üzerine Rasûlullah (S): "Onu su ve sidr ile yikayiniz ve iki ihram bezi içinde kefenleyiniz. Ona koku sürmeyiniz; basina da bez sarmayiniz. Çünkü bu zât kiyamet gününde telbiye okuyarak diriltilecektir" buyurdu [54].

21- Bab: Ihramli Iken Ölen Kimse Nasil Kefenlenir?

29-......Ibn Abbâs(R)'tan (o, söyle demistir): Biz Peygamber'le bulundugumuz sirada devesi bir adamin boynunu kirdi, o adam da ihrâmli hâlde idi. Peygamber (S): "Onu su ve sidr ile yikayiniz, iki parça ihrami içinde kefenleyiniz. Ona hiçbir koku sürmeyiniz ve basina da bez sarmayiniz. Çünkü Allah onu kiyamet gününde basinin saçina zamk makûlesi nesne sürüp yapistirmis bir kimse olarak diriltecektir" buyurdu [55].

30-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Amr ibn Dînâr ile Eyyûb es-Sahtiyânî'den; bunlarin ikisi de Saîd ibn Cubeyr'den tahdîs ettiler, ibn Abbâs(R) söyle demistir; Bir adam Arafat'ta Peygamber ile birlikte vakfe yapmakta idi. Birdenbire devesinden düstü. Râvî Eyyûb "fevakasathu = deve onun boynunu kirdi" ta'bîrini söyledi. Amr ise "feeksaathu = deve onu derhâl öldürdü" ta'bîrini söyledi. Ve o zât derhal öldü. Bunun üzerine Peygamber (S): "Onu su ve sidr ile yikayin,iki ihram bezi içinde kefenleyin. Onu kokulandirmayin, basina da bez sarmayin. Çünkü o kiyamet gününde - Eyyûb: Telbiye okuyarak, dedi; Amr ise; Telbiye edici olarak, dedi- diriltilecektir" buyurdu [56].

22- Etrafi Dikilen Yahud Etrafi Dikilmeyen Gömlek Içinde Kefenleme ve Gömleksiz Kefenlendirilen Kimse Babi [57]

31-.....Ubeydullah söyle demistir: BanaNâfi', îbnUmer'den tahdîs £tti (o, söyle demistir): Abdullah ibn Ubeyy öldügü zaman oglu Abdullah, Peygamber'e geldi ve: Yâ Rasûlallah! Gömlegini bana ver de babami onun içinde kefenleyeyim; namazini da Sen kildir ve onun için magfiret isteyiver, dedi. Peygamber(S), Abdullah'a kendi gömlegini verdi ve: "Cenaze hazirlaninca bana haber ver de namazini kilayim" buyurdu. Müteakiben Abdullah cenazenin hazirlandigini Peygamber'e bildirdi. Peygamber onun cenaze namazini kildirmaya davrandiginda Umer (R) Peygamber'i çekti ve: (Yâ Rasûlallah!) Allah seni münafiklar üzerine namaz kilmaktan nehyetmedi mi? dedi [58]. Peygamber (S): "Ben iki tercih etme arasinda serbestim (yânî istigfar etmekte ve etmemekte muhayyerim).

Allah Taâlâ: Onlar için istigfar et yâhud istigfar etme. Eger onlar için yetmis defa istigfar dahi etsen, yine Allah kendilerini kafiyyen magfiret etmiyecektir («-Tevbe: 80) buyurdu" diye cevâb verdi. Ve Rasûlullah, Abdullah ibn Ubeyy'in cenazesine namaz kildi. Bunun üzerine: "Onlardan ölen hiçbir kimse üzerine dua etme; (defn veya ziyaret için) kabrinin basinda da dikilme. Çünkü onlar Allah *i ve Rasûlü ynü inkâr ile kâfir oldular ve onlar fâsiklar olarak öldüler*' (et-Tevbe: 84) [59]
.

32-..... Bize îbnuUyeyne, Amr ibn Dinar'dan tahdîs etti. O, Câbir'den söyle dedigini isitmistir: Abdullah ibn Ubeyy gömüldükten sonra, Peygamber (S), Abdullah ibn Ubeyy'in yanina geldi ve onu çukurundan disari çikartti. Akabinde onun cildine kendi tükürügünden üfledi ve ona gömlegini giydirdi [60].

23- Gömleksiz Kefenleme Babi

33-.....Âise (R): Peygamber (S) üç tane beyaz pamuk bezi içinde kefenlendi. Bu kefen parçalarinin içinde gömlek de, baslik da yoktu, demistir.

34-.....Âise (R): Rasûlullah (S) içlerinde gömlek ve baslik bulunmayan üç tane bez içinde kefenlendirildi, demistir [61].

24- Baslik Olmayarak Kefen Babi

35-.....Âise (R): Rasûlullah (S) pamuktan dokunmus sahûliyye denilen üç parça beyaz bez içinde kefenlendi. Bu kefen parçala^ ri içinde ne gömlek ve ne de baslik vardi, demistir [62].

25- Kefen. Ölünün Malinin Mecmuundan Tesviye Edilir (Üçte Birinden Degil) Babi [63]

Atâ ibn Ebî Rebâh, ez-Zuhrî, Amr ibn Dînâr ve Katâde de bu görüse kaail olmuslardir [64].
Amr ibn Dînâr: Ölü yikarken kullanilacak koku, ölünün malinin mecmuundan sarf olunur, demistir.
Ibrahim en-Nahaî de: Ölünün malindan evvelâ kefen ile harcamaya baslanir. Sonra borcu ödenir. Sonra vasiyyeti yerine getirilir, demistir. Sufyân es-Sevrî de: Kabir ücreti, yikama harcamasi, kefen masraflari cümlesinden sayilir, demistir [65].

36-.....Bize Ibrâhîm ibn Sa'd, babasi Sa'd ibn Ibrâhîm'den; o da babasi Ibrâhîm ibn Abdirrahmân'dan tahdîs etti. O söyle demistir: Babam Abdurrahmân ibn Avf'un önüne bir gün yemegi getirilmisti. Bunun üzerine dedi ki: Mus'ab ibn Umeyr (Uhud'da) sehîd edildi. Hâlbuki o benden çok hayirli idi. Ona bir tek kaftandan baska içinde kefenlenlenecegi birsey bulunmamisti. Hamza da sehîd edildi -.Yâhud diger bir adam sehîd edildi, demistir-. O da benden hayirli idi. Ona

da bir kaftandan -yâhud kaftanindan- baska içinde kefenle-nebilecegi sey bulunamamisti. Yemîn olsun ki ben, âhiret için kazandigimiz hasenelerin bize bu dünyâ hayâtimizda pesin verilmis olmasindan endîse etmisimdir, dedi; sonra da aglamaya basladi [66].

26- Bab: Bir Tek Bezden Baskasi Bulunmadigi Zaman (Ne Yapilir)?

37-..... Bize Su'be, Sa'd ibn Ibrâhîm'den; o da babasi Ibrâhîm'den haber verdi. O söyle demistir: Oruçlu bulundugu bir gün babam Abdurrahmân ibn Avf un önüne bir iftar sofrasi getirilmisti. Babam (sofraya bakip) söyle dedi: Mus'ab ibn Umeyr (Uhud'da) sehîd edildi. Hâlbuki o benden daha hayirli idi. Öyleyken Mus'ab bir tek bürde içinde kefenlendi.-Bununla basi örtülse ayaklari açiliyor; ayaklari örtülse basi açiliyordu. Râvî dedi ki: Ben babam Abdurrahmân ibn Avf sunu da söyledi zannediyorum: Hamza da sehîd edildi. Hâlbuki o da benden daha hayirli idi. Sonra bize dünyâ ni'metlerin-den önümüze serilen bunca ni'metler yazilip serildi -Yâhud da: Dünyâdan bize verilen bunca ni'metlere nail olduk, dedi-. Hâlbuki bizler, âhiret için kazandigimiz hasenelerin ta'cîl edilip de, bize dünyâda verilmis olmasindan endîse etmekteyiz, dedi; sonra üzülerek aglamaya basladi, hattâ yemegi de terkeyledi [67].

27" Bab: Ölü Sahibleri, Ölünün Yalniz Bas Tarafini Yahud Yalniz Ayak Tarafina Örtecek Seyden Baska Kefen Yapacak Birsey Bulamadiklari Zaman, O Tek Seyle Ölünün Yalniz Gövdesiyle Bas Tarafini Örterler

38-.....Bize Habbâb (R) tahdîs edip söyle dedi: Biz Allah rizâsini kasdederek Peygamber (S) ile hicret ettik. Artik ecrimiz (va'di geregince) Allah'a vâcib oldu. Yoldaslarimizdan bunun ecr ve ni'me-tinden hiçbirsey tatmadan âhirete gidenler vardir. Mus'ab ibn Umeyr bunlardan birisidir. Dostlarimizdan, kendilerine hicret semeresi ulasan ve bu meyveyi devsirenler de vardir. Mus'ab, Uhud günü sehîd edilmisti de biz onu saracak bir kefen bulamamistik. Yalniz (sehide âid) bir kaftan bulmustuk da bu sehîdi ona sarmaga çalismistik [68]. Bürdeyle basini örttügümüzde ayaklan açiga çikiyor; ayaklarini örttügümüz zaman ise basi açiga çikiyordu. (Bu yokluk karsisinda) Peygamber (S) bize sehidin basini örtmemizi ve ayaklarinin üstüne de izhir (denilen kokulu ottan) koymamizi emreyledi [69].

28- Peygamber (S) Zamaninda Kefen Hazirlayan ve Bu Isi Redd ve Inkar Olunmayan Kimse Babi [70]

39-.....Sehl ibn Sa'd'den (o, söyle demistir): Bir kadin kenarli dokunmus bir bürdeyi Peygamber'in yanina getirdi. Sehl:
— Bilir misiniz, bürde nedir? diye sordu. Oradakiler:
— Semledir, ihramdir, diye cevâb verdiler.
Sehl:

— Evet öyledir, dedi.
Kadim:
— Bu bürdeyi kendi elimle dokudum ve sana giydirmek için geldim, dedi.
Peygamber de o bürdeyi aldi ve zâten kendisinin böyle bir bür-deye ihtiyâci vardi. Akabinde Peygamber o bürdeyi örtünerek bizim yanimiza çikti. Fulân sahâbî de bu bürdenin güzelligini belirtti ve:
— (Yâ Rasülallah!) Bu ne kadar güzel; bunu bana giydir, dedi. Orada bulunanlar, o zâta:
— Bunu söylemekle iyi etmedin. Peygamber bu bürdeyi ihtiyâci olarak giymisti. Sonra sen Peygamber'in hiçbir isteyeni reddetmez oldugunu bildigin hâlde bunu kendisinden istedin, dediler.
O da:
— Vallahi ben bu bürdeyi giymek için istemedim. Ben onu ancak benim kefenim olsun diye istedim, dedi.

Sehl'ibn Sa'd: Hakîkaten bu bürde o zâtin kefeni oldu, demistir [71].

29- Kadinlarin Cenazeler Ardindan Gitmeleri (Mes'elesi) Babi [72]

40-.....Ümmü Atiyye: Biz kadinlar cenazeler ardinda gitmekten nehy olunduk. Cenazeler ardindan gitmek bizim üzerimize vâcib kilinmadi, demistir [73].

30- Kadinin, Kocasindan Baskalarinin Ölümü Üzerine Yas Için Süslenmeyi Terketme Süresi Babi

41-.....Muhammed ibn Sîrîn söyle demistir: Ümmü Atiyye'nin bir oglu ölmüstü. Vefatinin üçüncü günü olunca, Ümmü Atiyye safranli bir koku istedi. Akabinde bu kokuyu kendisine sürdü de: Biz kadinlar, kocadan baska ölüler için üç günden fazla yas tutmaktan nehyolunduk, dedi.

42-.....Bize Eyyûb ibnu Mûsâ tahdîs edip söyle dedi: BanaHumeyd ibnu Nâfi', Ebû Seleme'nin kizi Zeyneb'den haber verdi. (Ümmü Habîbe'nin kendi kizi ve râvîsi olan Ebû Seleme kizi) Zeyneb söyle demistir [74]: Sam'dan Ebû Sufyân'in ölüm haberi Medine'ye geldiginin üçüncü günü (Ebû Sufyân'm kizi, annem) Ümmü Habîbe zagfe-rânli bir koku istedi. Akabinde bunu iki yanaginin safhasina ve iki kollarina sürdü ve: Sübhesiz ben böyle süslenmekten müstagni bir kadinim. Fakat ben Peygamber(S)'i söyle buyururken isittim: "Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadinin, esinden baska bir ölü üzerine üç günden fazla yas tutmasi halâl olmaz. Lâkin kadin, esinin ölümü üzerine dört ay on gün yas tutar" [75].

43-.....Zeyneb bintu Ebî Seleme (R) haber verip söyle demistir: Ben Peygamber'in zevcesi olan Ümmü Habîbe'nin yanina girdim. Ümmü Habîbe söyle dedi: Ben Rasûlullah(S)'tan isittim, söyle buyu-ruyordu: "Allah 'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadina zevcinden baska bir ölü için üç günden fazla yas tutmasi halâl olmaz. Lâkin kadin, zevcinin ölümü üzerine dört ay on gün yas

tutar".
Zeyneb bintu Ebî Seleme söyle dedi: Sonra bir kerre de ben, erkek kardesi vefat ettiginde Zeyneb bintu Cahs'in yanina girdim. Zeyneb bintu Cahs da bir koku isteyip kendisine sürdü [76]. Sonra da söyle dedi: Benim gibi yasini basim almis bir kadinin kokuya ne ihtiyâci olabilir? Su kadar ki, ben Rasûlullah(S)'tan minber üzerinde isittim, söyle buyuruyordu: "Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadina, zevcinden baska bir ölü için üç günden fazla yas tutmasi halâl olmaz. Lâkin kadin, zevcinin ölümü üzerine dört ay on gün yas tutar" [77].

31- Kabirleri Ziyaret Etmek Babi

44-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Peygamber (S), bir kabir yanmda aglamakta olan bir kadinin yanindan geçti de, o kadina: ;
— "Allah'a ittikaa et ve sabreyle" buyurdu.
Kadin:
— Benden uzaklas, sen benim musibetimle musîbetlenmedin, dedi.
Kadin Peygamber'i tanimiyordu. Kadina:
— Bu zât Peygamber'dir, denildi.
Bunun üzerine kadin Peygamber'in kapisina geldi. Kadin, Peygamber'in kapisi yanmda kapicilar (bekçiler) bulmadi [78]. (Peygamber'in yanina girdi de:)
— Ben seni bilemedim, dedi. Peygamber (S):
— "Sabr ancak musibetin birinci darbesi sirasindadir" buyurdu [79].

32- Peygamber(S)'in: "Ölü, kendi ailesinin bir nevi' aglamasindan dolayi azâb olunur" Sözü Babi [80]

Bu azâblanmaya sebeb olan aglama, sagliginda Ölülere feryâdla aglama, ölünün kendi âdeti ve hayât
yolundan oldugu zamandir [81].
Çünkü Yüce Allah: "Ey îmân edenler, kendilerinizi ve aile ferdlerinizi atesten koruyun.., "buyurmustur (Tahrirn: 6).
Peygamber de: "Her biriniz birer çobandir ve güttüklerinden sorumludur" buyurmustur [82].
Ölü üzerine yapilan aglama, ölünün hayâtta iken yapageldigi sünnetinden meydana gelmis degilse, iste bu nevi' aglama Aise'nin dedigi gibidir: "Günahkâr hiçbir nefs digerinin (günâh) yükünü tasimaz*' (ei-En'âm: 164; el-Isrâ: 15; Fâtir: 18; ez-Zumer: 7; en-Necm: 38).
Bu da Yüce Allah'in su kavli gibidir:
"Günâh isleyen hiçbir nefs, baskasinin günâhini çekmez. Eger yükü agir bir kisi (diger birini) onu tasimaya çagirirsa, bu, hismi da olsa, kendisine ondanhiçbirsey yükletilmez... " (Fât.r: isi. Ruhsat [83]

verilen aglama ise, feryâdsiz olan aglama o nev'idir .
Ve Peygamber (S) söyle buyurdu:
"Herhangi bir nefs zulm ile öldürülecek olursa, muhakkak onun kan günâhindan bir pay, birinci âdemoglu üzerinde sabit olur. Bu da sundandir: çünkü o birinci âdemoglu öldürmeyi âdet edenlerin birincisidir" [84].

45-.....Usâme ibn Zeyd (R) tahdîs edip söyle dedi: Peygamber(S)'in kizi (Zeyneb) Peygamber'e:
— Oglum öldü, bana geliniz, diye haber gönderdi. Peygamber de kizina selâm söyleyerek:
— "Allah'in aldigi ve verdigi her sey Allah'a âiddir ve her sey Allah katinda belirlenmis bir müddet, bir ömür iledir. Binâenaleyh ey kizim, sen sabr et ve bu sabrin Allah yaninda sevabi oldugunu hatirla" diye cevâb yolladi.
Bu defa Zeyneb, Peygamber'e yemîn vererek:
— Muhakkak geliniz, diye haber gönderdi.
Bu haber üzerine Peygamber kalkti. Maiyyetinde Sa'd ibn Ubâ-de, Muâz ibn Cebel, Ubeyy ibn Ka'b, Zeyd ibn Sabit ve bir takim insanlar oldugu hâlde Zeyneb'in evine geldi. Çocuk Rasûlullah'm kucagina verildi. Çocugun cani gidip gelmekte ve hareket hâlinde idi. Râvînrn: Vücûdu sanki (zaîfhktan) eski su kirbasi gibi idi, dedigini saniyorum demistir. Rasûlullah'in iki gözü yas döktü. Sa'd ibn Ubâde:
— Yâ Rasûlallah, bu yas, bu aglayis nedir? dedi. Rasûlullah:
— "Bu gözyasi, bir rahmettir ki, Allah onu kullarinin gönülleri içine koymustur. Allah ancak kullarindan merhametli olanlara merhamet ihsan eder" buyurdu [85].

46-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Bizler Rasûlullah'in bir kizinin (Ümmü Kulsüm'ün) cenazesinde hazir bulunduk. Enes dedi ki: Rasûlullah kabrin bir tarafina oturmustu. Yine Enes dedi ki: Ben Rasûlullah'in iki gözünün yas akitmakta oldugunu gördüm. Yine Enes dedi ki: Rasûlullah (S):
— "Içinizde bu gece günâh islememis kimse var midir?" diye sordu.
Ebû Talha:
— Ben varim, dedi. Rasûlullah:
— "Haydi kabre in!" buyurdu.
Bunun üzerine Ebû Talha o kadinin kabrine indi(de yerlestirdi) [86].

47-..... Bize Ibnu Cureyc haber verip söyle dedi: Bana Abdullah ibnu Ubeydillah ibn Ebî Muleyke haber verip söyle dedi:
Usmân'in kizi (Ümmü Ebân) Mekke'de vefat etmisti. (Namazinda ve gömülüsünde) hazir bulunmak için bizler de bu cenazeye gelmistik. Ibn Umer ile Ibn Abbâs da bu cenazede hazir bulundular. Ben Ibn Umer ile Ibn Abbâs'in arasina oturmustum. Yâhud da söyle dedi: Yâhud ben bu ikisinden birinin yanina oturmustum da digeri de gelip benim yanima oturmustu. (Bu sirada evden kadinlarin feryadi yükseldi.) Bunun üzerine Abdullah ibn Umer, yaninda bulunan Usmân'in oglu Amr'e:
— Su kadinlari aglamaktan nehy etmez misin? Çünkü Rasûlul-lah (S): "Sübhesiz ölü, ailesinin

kendisine aglamasindan dolayi azâb edilir" buyurdu, dedi.
Buna karsi Abdullah ibn Abbâs da:
— Umer, ölü kendisine ailesinin her aglamasi yüzünden degil, bâzi gûnâ aglamasi sebebiyle azâb olunur der idi, dedi [87]. Bundan sonra da Ibn Abbâs su hâdiseyi anlatip, söyle dedi:
— Ben Mekke'den Umer ile birlikte hacc'dan dönmüstüm. Biz (Mekke ile Medîne arasindaki) Beydâ mevkiinde duraklamakta iken, büyük bir semure agacinin altinda develi bir yolcu kaafilesi göründü. Umer bana:
— Git bak, bu kaafile kimlerdir? dedi.
Ben de baktim ve derhâl Suheyb'i tanidim. Ve bunu Umer'e haber verdim. Umer:
— Suheyb'i bana çagir, dedi. Ben Suheyb'in yanina döndüm ve:
— Mü'minlerin Emîri'nin yanina gel ve onunla bulus, dedim. (Beraber Medine'ye geldik.) Umer vuruldugu zaman Suheyb aglayarak Umer'in yanina girdi ve:
— Vah kardesim, vah yoldasim! diyerek feryada basladi. ^ Umer:
— Yâ Suheyb! Bana mi agliyorsun? Hâlbuki Rasûlullah: "Ölü, ailesinin bâzi gûnâ aglamalarindan dolayi azâb olunur" buyurdu, dedi.
Sonra Ibn Abbâs söyle dedi:
— Umer vefat ettiginde bu vak'ayi Âise'ye anlattim. Âise: Allah Umer'e rahmet etsin. Allah'a yemîn ederim ki, Rasûlullah (S): "Allah, ehl ve ailesinin ölüye aglamasindan dolayi bir mü'mini azâb eder" hadîsini söylememistir. Lâkin Rasûlullah (S): "Allah ehl ve ailesinin kendisine aglamasindan dolayi kâfirin azabim artirir" buyurdu. Ve Âise devamla: Size Kur'ân kâfidir. "Günahkâr hiçbir nefs, digerinin (günâh) yükünü tasimaz" (ei-En'âm: 164) dedi.
Ibn Abbâs, Âise'nin bu sözlerini naklettikten sonra: Hakikat su: Güldüren de, aglatan da Allah'tir" (en-Necm: 43) dedi.
Ibnu Ebî Muleyke: Allah'a yemîn ederim ki, Ibnu Umer bundan sonra birsey söylemedi, demistir [88].

48-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S), ailesi basinda aglasmakta olan bir Yahûdî karisinin (mezari) yanindan geçmisti de: "Bunlar ölüleri üzerine agliyorlar. Hâlbuki ölü kabrinde azâb olunuyor" buyurdu [89].

49-.....Ebû Mûsâ (R) söyle demistir:Umer vuruldugu zaman Suheyb: Vah kardesim! diyerek aglamaya baslamisti. Bunun üzerine Umer: Yâ Suheyb! Peygamber(S)'in "Sübhesiz ölü, dirinin aglamasi ile muhakkak azâb olunur" buyurdugunu bilmez misin? dedi [90].

33- Ölü Üzerine Feryadla Aglamanin Mekruh Kilinmasi Babi

Ve Umer (R): "Kadinlara ilismeyin; Ebû Süleyman'a aglasinlar; baslarina toprak saçmadikça yâhud feryâd (ve) figân etmedikçe" demistir [91].

[92]

'en-Nak' ", basa toprak saçmak; "el-Laklaka" da, aglarken çikarilan sestir .

50..... el-Mugîre (R) söyle demistir: Ben Peygamber(S)'den isittim, söyle buyuruyordu: "Benim agzimdan yalan söylemek, baska bir kimse agzindan yalan söylemek gibi degildir. Her kim bile bile benim agzimdan yalan uydurursa atesteki yerine hazirlansin".
el-Mugîre dedi ki: Ben yine Peygamber'den isittim: "Herhangi ölüye feryâd ve figânla aglanirsa, kendisine yapilan buferyâd ve figân sebebiyle azâblandirihr" buyuruyordu [93].

51- Bize Abdan tahdîs edip söyle dedi: Bana babam Usmân ibn Cebele, Su'be'den; o da Katâde'den; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ibn Umer'den; o da babasi Umer ibnu'l-Hattâb(R)'dan tahdîs etti. Peygamber (S): "Ölü, kendisine feryâd ve figânla aglanmasi sebebiyle kabrinde azâb olunur" buyurmustur [94].
Bu hadîsi rivayet etmekte Abdân'a Abdu'1-A'lâ mutâbaat etmis ve söyle demistir: Bize Yezîd ibnu Zuray' tahdîs edip söyle dedi: Bize Saîd ibnu Ebî Arûbe tahdîs edip söyle dedi: Bize Katâde, Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den tahdîs etti [95].
Ve Âdem ibn Ebî Iyâs da Su'be'den (bâb hadîsinin isnâdiyle) "Ölü, dirinin -yâhud kabîlenin- kendisine aglamasi sebebiyle azâb olunur" hadîsini söyledi [96].

34- Bab [97]

52-..... Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan isittim, söyle dedi:
Uhud günü babam sehîd edilip, burnu, kulaklari, etrafi kesilmis olarak getirildi ve nihayet Rasûlullah'in önüne konuldu. Üzeri bir bezle örtülmüs hâldeydi. Ben babamin üstünden örtüsünü açmak isteyerek yanma vardim. Akrabalarim beni bundan nehyettiler. Sonra bir daha açmak üzere vardim. Yine kabîlem beni nehyettiler. Bu defa Rasülullah emir buyurdu da, örtü kaldirilip açildi. Bu sirada bir kadin çigligi isitti ve:
— "Bu kadin kimdir?" diye sordu. Oradakiler:
— Amr'in kizidir, yâhud Amr'in kizkardesidir, diye cevâb verdiler.
Rasülullah:
— "Bu kadin niçin agliyor?" Yâhud da: "Aglamasin! Çünkü o aziz sehidi melekler, cenazesi kaldirilincaya kadar kanatlariyla gölgelemekte devam ettiler" buyurdu [98].

35- Bab: 'Yakalar yirtan bizden degildir"

53-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Peygamber (S):
"(Ölüler için) avuç içi ile yanaklarim döven, yakalarini yirtan ve Câ-hiliyyet çagirisi ileferyâd (ve) figân eden kimse bizden degildir" buyurdu [99].

36- Bab: Peygamber (S), Sa'd Ibn Havle'ye Mersiye Edip Hüznünü Açiklamistir [100]

54-.....Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) söyle demistir: Veda Hacci yilinda Mekke'de tutuldugum siddetli bir hastaligimda Rasülullah bana hasta ziyareti yapiyordu. Ben:
— Yâ Rasûlallah! Bendeki hastalik su siddetli dereceye ulasmistir. Ben mal sahibi bir kimseyim. Bana yalniz bir tek kizdan baskasi mîrâsçi olmayacak. Buna göre malimin üçte ikisini sadaka yapayim mi? diye sordum.
Rasülullah:
— "Hayir, sadaka yapma" buyurdu.
— Yansini sadaka yapayim mi? dedim. ,M Rasûlullah yine:
— "Hayir, sadaka yapma" dedi. Sonra Rasûlullah söyle buyurdu:
— "Üçte bir (sadaka yap). Üçte bir de büyüktür yâhud çoktur. Senin mirasçilarini zengin birakman, muhtaç ve halka el açar halde fakir birakmandan daha hayirlidir. Ey Sa'd! Sen Allah rizâsini iste-yerek harcayacagin herbir nafakadan muhakkak ücret alacaksin. Hattâ yemek yerken esinin agzina koyacagin bir lokmadan dolayi da ecre nail olacaksin".
Yine ben:
— Yâ Rasûlallah! (Siz Medine'ye döneceksiniz de) ben arkadaslarimin arkasinda geriye mi birakilacagim? diye sordum.
Rasûlullah (S) söyle buyurdu:
— "Sen geri birakilmiyacaksin. (Sayet burada kalir da) sâlih amel islersen, elbette onunla derecen artacak, merteben de yükselecektir. Sonra zannediyorum ki, sen uzun zaman yasatilacaksin. Hattâ senden bir takim kavimler faydalanacak; diger bir takimlari da senden dolayi zarara ugrayacaklardir. Yâ Allah! Sahâbîlerimin hicretlerini tamamla, onlari topuklari üzerinde ters çevirme!"
Lâkin hâli üzüntülü olan Sa'd ibn Havle'dir. Rasûlullah (S) ona, Mekke'de ölmüs olmasindan dolayi sefaat edip, üzülmektedir [101].

37- Musibet Sirasinda Saç Yolmanin Nehyedilmesi Babi

55-.....Bana Ebû Musa'nin oglu Ebû Burde tahdîs edip söyle dedi: (Bir kerre babam) Ebû Mûsâ siddetli bir hastalikla hastalanmisti. Bu sirada basi ailesinden bir kadinin kucaginda oldugu hâlde bayilmisti. Bunun üzerine kadin aglamaga basladi. Fakat Ebû Mûsâ, kadinin bu aglamasini men' etmeye muktedir olamamisti. Ebû Mûsâ bu bayginliktan açihnca söyle dedi: Rasûlullah'm hoslanmayip uzak bulundugu kimselerden ben de uzagimdir. Sübhesiz Rasûlullah (S) musîbet zamaninda sayha eden, saçini yolan ve elbisesini yirtan kadinlardan uzak bulunmustur [102].

38- Bab: 'Yanaklara vuran bizden degildir'

56-.....Abdullah ibn Mes'ûd'dan: Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Yanaklari döven, yakalan yirtan ve Câhiliyyet çagiris bagir isiyle fery ad eden kimseler bizden degildir" [103].

39- Musibet Sirasinda Cahiliyyet Çagirisinin ve Vaveyla Etmenin Nehyolunmasi Babi

57-..... Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Peygamber (S): "Yanaklari döven, yakalari yirtan ve Câhiliyyet çagirisi ile bagirip çagiran bizden degildir" buyurdu [104].

40- Bir Musibet Sirasinda Oturan ve Kendisinde Hüzün Farkedilen Kimse Babi [105]

58-.....Bana Amre bintu Abdirrahmân haber verip söyle dedi: Ben Âise(R)'den isittim, söyle dedi: Peygamber'e (Mûte sehîdle-ri) Zeyd ibn Hârise'nin, Ca'fer'in, Abdullah ibn Revâha'nin sehîdlik haberi geldigi zaman, Peygamber (mescidde) oturmustu. Yüzünde hüzün ve keder eseri fark ediliyordu. Ben de kapinin Rasûlullah'in görülebilecegi bir araligindan, yâni kapinin yarigindan kendisine bakiyordum. Bu sirada Rasûlullah'a bir adam geldi ve:
— Ca'fer'in kadinlari, dedi ve onlarin aglastiklarim söyledi. Rasûlullah (S) o kimseye kadinlari bu çigliktan men' etmesini
emretti. O adam gitti. Sonra ikinci defa Rasûlullah'a geldi ve kadinlarin kendisine itaat etmediklerini haber verdi. Rasûlullah yine:
— "Kadinlari nehyet!" buyurdu. O adam üçüncü defa geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Vallahi kadinlar bize galebe ettiler, dedi. (Râvî Amre dedi ki:) Âise: Rasûlullah o adama: "Bu kadinlarin
agizlarina toprak saç" buyurdu, dedi.
Âise dedi ki: Ben de o adama: Allah senin burnunu topraklasin, yâni Allah seni zelîl etsin. Sen ne Rasûlullah'in sana verdigi emri yerine getirdin, ne de hüzün ve keder içinde bulunan Rasûlullah'i kendi hâlinde biraktin! dedim.

59-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) Maûne kuyusunda yetmis kadar kurrâ sehîd edildigi zaman bir ay kunût yapti (ve müsrikler aleyhine duâ etti). Ben Rasûhillah'in o zaman-dan daha siddetli bir hüzünle üzüldügünü asla görmedim [106].

41- Musibet Sirasinda Kederini Açiga Vurmayan Kimse Babi [107]

Muhammed ibn Ka'b el-Kurazî de: "el-Cezau", kötü söz söylemek ve kötü zannda bulunmaktir, dedi [108].
Ya'kûb Peygamber de:
"Ben kederimi, mahzunlugumu yalniz Allah'a sikâyet ediyorum..." dedi (Yusuf: 84) [109]

60-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip söyle dedi: Bize Ishâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha haber verdi. O, Enes ibn Mâ-lik(R)'ten söyle derken isitmistir: Ebû Talha'nm hasta olan bir oglu

vardi. Enes dedi ki: Bu çocuk Ebû Talha evden disarida bulundugu bir sirada öldü. Karisi Ümmü Süleym, çocugun öldügünü görünce bir sey hazirladi (yâni çocugu yikadi, kefenledi) ve çocugu kokuladi da evin bir tarafina koydu. Ebû Talha geldiginde: Oglan nasildir? diye sordu. Ümmü Süleym: Çocugun nefsi sâkinlesti. Istirahat etmis olmasini ümîd ederim, dedi. Ebû Talha, kadin dogru söylüyor sandi ve yatti (yânî esi ile birlesti). Sabah olunca yikandi. Disari çikmak istediginde Ümmü Süleym, Ebû Talha'ya çocugun öldügünü bildirdi. Ebû Talha mescide gidip, Peygamber ile namaz kildi. Sonra da bu kari koca arasinda o gece olup bitenleri Peygamber'e haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Allah'in sizlere, bu geceniz hakkinda bereketler ihsan etmesini dilerim" diye duâ etti [110].

Sufyân ibn Uyeyne söyle dedi: Ensâr'dan (Ibâye ibnu Rifâa isminde) bir kimse: Ben Ebû Talha ile Ümmü Süleym'in dokuz çocuklarini gördüm, bunlarin hepsi de Kur'ân okurdu, dedi [111]..

42- "Sabr, musibetin birinci darbesi sirasindadir" Babi

Ve Umer (R) söyle demistir:

Sunlar ne güzel iki denk ve ne güzel ilâvedir.

"Onlar kendilerine bir musibet geldigi zaman 'Biz Allahhn mülküyüz ve biz ancak O'na dönücüleriz' derler. Iste onlar; Rabb lerinden magfiretler ve rahmet hep onlarin üzerinedir ve onlar dogru yola erdirilenlerdir"

(el-Bakara: 156-157) [112].

Ve Yüce Allah'in su kavli:

"Hem sabr (ve sebat) ile hem de namaz ile (A Hah 'tan) yardim isteyin. Sübhesiz bu elbette büyük bir seydir.

Ancak Allah'a karsi yüksek saygi gösterenler üzerinde öyle degildir" (el-Bakara: 45) [113].

61-.....Bize Su'be, Sabit el-Bunânî'den tahdîs etti. O söyle demistir: Ben Enes ibn MâIik(R)'ten isittim; Peygamber (S): "(Gerçek) sabr, musibetin ilk darbesi sirasinda (katlanip dayanmak) buyurmustur [114].

43- Peygamber(S)'in: "(Yâ Ibrahim!) Bizler senin ayriligin sebebiyle çok kederliyiz" Kavli Babi

Ve Ibn Umer (R) Peygamber(S)'den olmak üzere: "Göz aglar ve kalb mahzun olur'* demistir [115].

62-.....Bize Kurays -ki o IbnuHayyân'dir-,Sâbit el-Bunânî'den tahdîs etti. Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Rasûlullah ile demirci bir san'atkâr olan Ebû Seyf in yanina girdik. Ebû Seyf, (Peygamber'in çocugu) Ibrahim'in süt babasi idi. Rasûlullah, Ibrahim'i aldi, onu öptü ve kokladi. Bundan sonra bir kerre daha Ebû Seyf in evine gittik. Bu defa Ibrâhîm can veriyordu. Rasûlullah'in iki gözü

yas dökmeye basladi. Bunun üzerine Abdurrahmân ibn Avf:
— Yâ Rasûlallah! Halk musibet zamaninda sabr etmeyebilir; fakat sen de mi? diye taaccüb ifâde etti.
Rasûlullah:
— "Ey Avf oglu! Bu halet, bir rahmet ve sefekattir" buyurdu. Sonra bu göz yasini diger bir gözyasi ta'kîb etti. Bu defa da Rasûlullah (S):
— "Sübhesiz göz aglar, kalb de mahzun olur. Biz ise, Rabb'i-mizin razi olacagi sözden baska söz söylemeyiz. Yâ Ibrahim! Bizler senin ayriliginla pek mahzun ve kederliyiz" buyurdu [116].
Bu hadîsi Mûsâ ibn Ismâîl, Süleyman ibnu'l-Mugîre'den; o da
Sabit el-Bunânî'den; o da Enes ibn Mâlik'ten; o da Peygamber(S)'den olmak üzere rivayet etmistir [117].

44- Hasta Yaninda Aglamak Babi

63-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Sa'd ibn Ubâde bir kerre kendisine ariz olan bir hastaliktan dolayi rahatsiz oldu. Peygamber (S), Abdurrahmân ibn Avf, Sa'd ibn Ebî Vakkaas ve Abdullah ibn Mes'ûd ile birlikte Sa'd'e hasta ziyaretine geldiler. Peygamber, Sa'd'in yanina girdigi zaman, onu ailesi halki tarafindan çepçevre kusatilmis bir hâlde buldu. Rasûlullah:
— "Sa'd öldü mü?" diye sordu
Oradakiler:
— Hayir yâ Rasûlallah, ölmedi, dediler.
Peygamber duygulanip agladi. Topluluk Peygamber'in agladigini görünce, onlar da agladilar [118].
Bunun üzerine Peygamber (S):
— "Isitmez misiniz? Sübhesiz ki, Allah gözyasi ile ve iç üzüntüsü ile azâb etmez. Lâkin -diline isaret ederek- iste bunun yüzünden ya azâb eder, yâhûd da merhamet eyler. Ve sübhesiz ölü, ailesinin kendisine (nehyedilmis bir aglayisla) aglamasindan dolayi azâb olunur" buyurdu [119].
Umer (R) de (Câhiliyyet âdeti üzere) aglandiginda sopa ile döver, çakil taslari atar ve toprak saçardi [120].

45- Feryad (ve) Figan Etmenin ve (Yüksek Sesle) Aglamanin Nehyedilmesi ve Bu Fiillerden Men' Edilmesi » Babi

64-.....Bize Yahya ibn Saîd tahdîs edip söyle dedi: Bana Abdurrahmân kizi Amre haber verip söyle dedi: Ben Âise(R)'den isittim, söyle diyordu: Zeyd ibn Harise, Ca'fer ve Abdullah ibn Revâha'nin ölüm haberleri geldigi zaman Peygamber (S) mescidde oturdu. Kendisinde hüzün fark ediliyordu. Ben de kapinin (görülebilecek) araligindan Peygamberce bakiyordum. Bu sirada kendisine bir kimse geldi ve:
— Yâ Rasûlallah! Ca'fer'in kadinlari, dedi ve onlarin (çiglikla) aglayislarim zikretti. Rasûlullah da o kimseye kadinlari bu çigliktan nehyetmesini emretti. O adam da gitti. Sonra geldi de: Onlari neh-

yettim, dedi, ve kadinlarin kendisine itaat etmediklerini söyledi. Peygamber ikinci defa ona kadinlari nehyetmesini emretti. O zât tekrar gitti. Sonra geldi ve:
— Vallahi kadinlar bana -yâhud bize- galebe ettiler, dedi. Sekk, râvî Muhammed ibn Havseb'dendir. (Amre dedi ki:) Âise: Peygamber (S) o adama: "Bu kadinlarin agizlarina toprak saç" buyurdu, dedi. (Âise dedi ki:) Ben de o adama: Allah senin burnunu topraga sürsün (yânî seni zelîl kilsin)! Vallahi sen ne Rasûlullah'in verdigi emri. yaptin, ne de (hüzün ve keder içinde bulunan) Rasûlul-lah'i kendi hâlinde biraktin, dedim [121].

65-.....Ümmü Atiyye (R) söyle demistir: Peygamber (S), biz kadinlardan Islâm üzerine bey'at aldigi sirada ölüye feryâd ve çiglikla aglamiyacagimiza dâir de söz almisti [122]. Bes kadindan baska bizden hiçbir kadin (o zaman) ahdine vefa etmedi. Ahdini yerine getiren bes kadin: Ümmü Süleym, Ümmü'1-Aiâ, Mufiz'in karisi olan Ebû Sebre kizi, ve daha iki kadindir. Yâhud Ebû Sebre kizi üe Muâz'in karisi ve diger bir kadin [123].

46- Cenaze Için Ayaga Kalkmak Babi

66-..... Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip söyle dedi: Bize ez-Zuhrî, Sâlim'den; o da babasi Abdullah ibn Umer'den; o da Âmir ibn Rabîa'dan tahdîs etti. Peygamber (S): "Sizler cenaze gördügünüzde, cenaze sizi geride birakincaya kadar ayaga kalkiniz" buyurmustur [124].
Sufyân ibn Uyeyne söyle dedi: ez-Zuhrî söyle dedi: Bana Salim, babasindan haber verdi. Babasi Abdullah ibn Umer: Bize Âmir ibn Rabîa, Peygamber'den haber verdi, demistir [125].
el-Humeydî Ebû Bekr Abdullah el-Mekkî, Sufyân ibn Uyeyne'den yaptigi rivayetinde: ' 'Cenaze sizi geride birakincaya yâhud cenaze yere konuluncaya kadar ayakta durunuz" fikrasini ziyâde etmistir [126].

47- Bab: Cenaze Için Ayaga Kalktiginda Insan Ne Zaman Oturur? [127]

67-.....Bize el-Leys ibn Sa'd, Nâfi'den; o da Ibn Umer(R)'den; o da Âmir ibn Rabîa'dan tahdîs etti. Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Sizin herhangi biriniz bir cenaze gördügünde, cenazenin bera-berinde yürüyücü degilse, cenazeyi arkada birakincaya kadar, yâhud cenaze onu geride birakincaya kadar; yâhud cenaze o kimseyi arkada birakmazdan evvel cenaze yere indirilinceye kadar ayaga kalksin" [128].

68-.....Keysân söyle demistir: Biz bir cenazede bulunduk. Ebû Hureyre, Mervân'in elini tuttu. Cenaze yere konulmazdan evvel ikisi oturdular. Bunun üzerine Ebû Saîd el-Hudrî gelip Mervân'in elinden tuttu ve:
— Ayaga kalk! Yemin olsun su adam (yâni Ebû Hureyre), Pey-gamber'in bizleri cenaze

omuzlardan yere indirilmedikçe oturmadan nehyettigini kat'î olarak bilmektedir, dedi.
Bu söz üzerine Ebû Hureyre de:
— Ebû Saîd dogru söyledi, dedi [129].

48- "Bir Cenaze Ardindan Giden Kimse, O Cenaze Erkeklerin Omuzlarindan Indirilip Konuluncaya Kadar Oturmaz, Eger Bundan Önce Otururs a Kalkmakla Emredilir" Babi

69-.....Bize Yahya ibn Ebî Kesîr, Ebû Seleme ibn Abdirrahmân'dan; o da Ebû Saîd el-Hudrî(R)'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Bir cenaze gördügünüz zaman hemen ayaga kalkiniz. Cenazenin ardindan giden kimse ise, cenaze konuluncaya kadar oturmasin" buyurmustur [130].

49- Bir Yahudi Cenazesi Için Ayaga Kalkan Kimse Babi

70-.....Câbir ibn Abdillah söyle demistir: Bir kerre yanimizdan bir cenaze geçmisti. Peygamber (S) hemen o cenaze için ayaga kalkti. Biz de ona uyarak ayaga kalktik ve:
— Yâ Rasûlallah! Bu bir Yahûdî cenâzesidir, dedik.
— "Bir cenaze gördügünüzde hemen ayaga kalkiniz" buyurdu [131].

71-.....Bize Amr ibnu Murre tahdîs edip söyle dedi: Ben Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'dan isittim, söyle dedi: Sehl ibn Huneyf ile Kays ibn Sa'd, Kaadisiyye mevkiinde oturuyorlardi. Ora halki bunlarin yanindan bir cenaze geçirdiler. Sehl ile Kays hemen ayaga kaIk-tilar. Kendilerine: Bu cenaze, bu arazîlerin halkindan, yânî zimmet ehlindendir, denildi. Bunun üzerine Sehl ile Kays:
— Peygamber(S)'in yanindan bir Yahûdî cenazesi geçmisti de Peygamber hemen ayaga kalkmisti. Bunun üzerine Peygamber'e de: Bu bir Yahûdî cenâzesidir, denilmisti de Peygamber (S): "Bu da (yasayip ölen) bir insan degil mi?" diye cevâb vermisti, demislerdir [132].
Ve Ebû Hamze Muhammed ibn Meymün, el-A'mes'ten; o da Amr'dan; o da Ibn Ebî Leylâ'dan söyledi. îbn Ebî Leylâ söyle demistir: Ben Kays ile Sehl'in beraberinde idim. Bunlar: Biz Peygamber'in beraberinde idik... dediler [133].
Zekeriyyâ ibn Ebî Zaide de Sa'bî'den; o da Ibn Ebî Leylâ'dan söyledi ki, o Ebû Mes'ûd Ukbe ibn Amr el-Ensârî ile Kays ibn Sa'd; her ikisi de cenaze için ayagakalkarlardi, demistir [134].

50- Cenazeyi Kadinlarin Degil de Erkeklerin Tasimasi Babi

72-..... Keysân, EbûSaîd el-Hudrî'den isitti ki, Rasûiullah (S) söyle buyurmustur: "Cenaze (tâbuta) konulup erkekler omuzlari üzerine yüklendikleri zaman, eger o cenaze iyi bir kisi ise: 'Beni (sevabima) ulasdinmz' der. Eger o cenaze iyi olmayan bir kisi ise: 'Eyvah! Bu cenaze ile nereye gidiyor sunuz?' diyeferyâd eder. Cenazenin bu feryadini (gafil) insandan baska her varlik isitir. Insan bu sayhayi isit-seydi, muhakkak düser bayilirdi" [135].

51- Cenazeyi Yolcu Edip Tasimakta Sür'at Edilmesi Babi

Ve Enes ibn Mâlik (R): "Sizler, ölüyü, yerine ulastirmak için beraberinde gidenlersiniz. Onun için cenazenin önünde, arkasinda, saginda solunda yürüyünüz" demistir [136].

Enes'ten baskasi da: "Cenazeye yakin gidiniz" demistir [137].

73-.....Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edip söyle dedi: Biz su gelecek hadîsi ez-Zuhrî'den ezberledik; o da Saîd ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den. Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Cenazeyi sür'atlice naklediniz. Eger bu ölü iyi bir kisi ise, bu bir hayr-dir. Onu (bir an evvel kabirdeki) hayr ve sevabina ulastirmis olursunuz. Eger bu cenaze iyi bir kisi degilse, bu da bir serrdir. Onu omuzlarinizdan (çabuk) indirip korsunuz" [138].

52- Ölünün Tabut Üzerinde Iken "Beni Yerime Ulastiriniz!" Kavli Babi

74-.....Keysân, Ebû Saîd Hudrî'den isitmistir. O söyle demistir: Peygamber (S) söyle der iûi:"Cenâze tâbuta konuldugu ve erkekler onu omuzlan üzerine yüklendikleri zaman, eger o cenaze iyi bir kisi idiyse; 'Beni (sevabima) ulastiriniz' der; ve eger o cenaze iyi olmayan bir kisi idiyse, cenaze ahâlîsine hitaben: 'Bu cenazeye yaziklar olsun! Onu nereye götürüyorlar?' diye feryâd eder. Cenazenin bu feryadini insandan baska hersey isitir. Insan bunu isitseydi, muhakkak düser bayilirdi" [139].

53-Cenaze Namazinda Imamin Arkasinda Iki Yahud Üç Sira Saff Olan Kimse Babi

75-.....Câbir ibn Abdillah (R): Rasûlullah (S-Habes hükümdari olan) Necâsî üzerine cenaze namazi kildirdi. Ben ikinci yâhud üçüncü saffta bulundum, demistir [140].

54- Cenaze Namazinda Cenazeye Karsi Sira Ile Dizilmis Safflar Babi

76-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S) Necâsî'nin ölüm haberini sahâbîierine ulastirdi. Sonra (namaz kildirmak üzere) kendisi öne geçti, sahâbîler O'nun arkasinda dizi dizi siralanip saff oldular. Akabinde Peygamber dört tekbîr aldi [141].

77-.....Bize Süleyman es-Seybânî, es-Sa'bî'den tahdîs etti. O söyle demistir: BanaPeygamber'in yaninda hazir bulunmus olan bir kimse haber verdi. Peygamber (S) bir defa kenarda kalmis bir kabre gelip, kabr üzerine sahâbîleri saff saff dizmis ve dört tekbîr alarak cenaze namazi kildirmistir. (Süleyman es-Seybânî dedi ki:) Ben es-Sa'bî'ye hitaben: Bu hadîsi sana kim (yânî hangi sahâbî) tahdîs etti? diye sordum. es-Sa'bî: Ibnu Abbâs (R) diye cevâb verdi [142].

78-.....Bana Atâ ibn EbîRebâh haber verdi. O, Câbir ibn Abdil!ah(R)'tan söyle derken isitmistir: Peygamber (S): "Bu gün Habes milletinden iyi bir adam ölmüstür, gelin de ona cenaze namazi kilin!" buyurdu. Câbir dedi ki: Biz dizilip saff olduk. Bizler dizi dizi safflar hâlinde iken Peygamber Necâsî üzerine cenaze namazi kildirdi.
Ebû'z-Zubeyr Muhammed ibn Müslim, Câbir'den söyledi. Câbir: (Peygamber Necâsî'ye cenaze namazi kildigi zaman) ben ikinci saffta idim, demistir [143].

55- Cenazeler Üzerinde Kilinan Namazlarda Erkeklerin Beraberinde Çocuklarin Da Saff Tutmalari Babi

79-......Bize Süleyman es-Seybânî, Âmir es-Sa'bî'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti (o, söyle demistir): Rasûlullah (S) geceleyin içine cenaze gömülmüs olan bir kabre ugradi. Orada bulunan cenaze sâhiblerine:
— "Bu cenaze ne zaman gömüldü?" diye sordu. Onlar da:
— Geçen gece (yâni dünkü günün gecesinde), diye cevâb verdiler.
(Peygamber bu ölüyü hastaligi sirasinda ziyaret etmis bulundugundan) cenaze sâhiblerine:
— "Bana niçin haber vermediniz?" diye serzenis etti. Onlar:
— Biz onu gecenin karanliginda gömdük; sizi o vakitte uyandirmak istemedik, dediler.
Bunun üzerine Rasûlullah namaza dikeldi. Biz de arkasinda saff bagladik. Ibn Abbâs dedi ki: Ben de bu safflarin içinde bulundum. Rasûluliah bu gömülü olan ölüye namaz kildi [144].

56- Cenazenin Üzerine Namaz Kilmanin Kaanunlastirilmasi Babi [145]

Peygamber (S): "Cenaze üzerine namaz kilan kimse..." buyurdu.
Ve yine: "Arkadasiniz üzerine namaz kiliniz" buyurdu. Ve yine:
"Necâsî üzerine namaz kiliniz" buyurdu. Peygamber bu sözleriyle, içinde rükû* ve sucûd bulunmayan, kelâm da edilmeyen; fakat içinde ölüye duâ edilen, tekbîr alma ve selâm verme bulunan bu husûsî durusa namaz ismi vermistir [146].
Ve Ibn Umer, cenaze namazini ancak temiz olarak kilardi ve o, cenaze namazini günesin dogusu ve batisi sirasinda kilmaz ve tekbîr alista iki elini yukari kaldirir idi [147].
Ve Hasen Basrî: Zamanlarina yetistigim (sahâbî ve tabiîden olan) insanlar, cenazeleri üzerine kilinacak namazda imamete en ziyâde lâyik gördükleri kimseler, farz namazlarinda imamligina razi olduklari kimselerdi, demistir [148].
Keza: Bayram günü namazinda abdesti bozulan yâhud cenaze namazi kilinacagi sirada abdesti olmayan kimse, su arar da teyemmüm etmez [149].
Ve yine Hasen Basrî; Bir kimse cenaze namazina cemâat namaz kilarken ulasirsa, cemâatle beraber [150]

bir tekbîr alarak namaza girer, demistir . Saîd ibn Müseyyeb de:
Erkek kisi, cenaze namazinda gecede gündüzde, seferde hazarda musâvî olarak dört tekbîr alir, demistir [151].

Enes ibr. Mâlik de: Birinci tekbîr namaza baslama tekbîridir, demistir [152].
Ve Yüce Allah ' 'Onlardan hiçbir kimse üzerine ebedî salât etme. Kabrinin basinda da durma..." (et-Tevbe: 85) buyurdu, yânî buna "Salât" ismini verdi [153].

Ve bu cenazeye yapilan salâtta diger namazlar gibi safflar da, imâm da mevcûddur [154].
80-.....Sa'bî söyle demistir: Bana, Peygamberiniz ile beraber yolu yalniz bir kabre ugrayan bir zât haber verdi. O zât: Peygamber (S) bize imâm oldu; biz de O'nun arkasinda saff bagladik, dedi. Süleyman Seybânî dedi ki: Biz es-Sa'bî'ye: Yâ Ebâ Amr! Bunu sana tahdîs eden sahâbî kimdir? dedik. es-Sa'bî: îbnu Abbâs(R)'tir, diye cevâb verdi1[155].

57- Cenazelerin Beraberinde Gitmenin Fazileti Babi [156]

Ve Zeyd ibn Sabit (R-45): Cenaze namazini kilinca, üzerindeki cenazeye ittibâ borcunu ödemis olursun, demistir [157]. Humeyd ibn Hilâl de: Biz cenaze namazi üzerine geri
dönmek için cenaze sahihlerinden izin almak bilmiyoruz, lâkin cenaze namazini kildiktan sonra geri dönen için bir kîrât sevâb vardir, demistir [158].

81-.....Bize Cerîr ibnu Hazim tahdîs edip söyle dedi: Ben Nâfi'den isittim, söyle diyordu: IbnujUmer'e:
— Ebû Hureyre, cenazenin beraberinde giden kimse için bir kîrât ecir vardir diyor, denildi.
Ibn Umer:
— Ebû Hureyre bize (hadîs rivayet etmeyi) çogaltti, dedi. Fakat Âise, Ebû Hureyre'yi tasdîk etti ve:
— Ebû Hureyre'nin söylemekte oldugu hadîsi ben de Rasûltfl-lah'tan isittim, dedi.
Bunun üzerine Abdullah ibn Umer:
— Yemîn olsun ki, biz pek çok kîrâtlardaki sevabi almakta kusur ettik, dedi.
(Buhârî dedi ki:) "Farrattu" "Allah'in emrinden zayi' ettim" demektir [159].

58- Cenaze Gömülünceye Kadar Bekleyen Kimse Babi

82- Bize Abdullah ibnu Mesleme tahdîs edip söyle dedi: Ben Ibnu Ebî Zi'b'in huzurunda okudum. O da Saîd ibn Ebî Saîd el-Makburî'den; o da babasi Ebû Saîd Keysân'dan. O, Ebû Hureyre'-den sormus; Ebû Hureyre de: Ben Peygamber(S)'den isittim, demistir.

H ve bana Abdullah ibnu Muhammed tahdîs etti: Bize Hisâm tahdîs etti: Bize Ma'mer, ez-Zuhrî'den; o da Ibnu'l-Müseyyeb'den; o da Ebû Hureyre(R)'den. Peygamber (S) buyurdu ki...
Bize Ahmed ibnu Sebîb ibn Saîd tahdîs edip söyle dedi: Bana babam Sebîb ibn Saîd tahdîs edip söyle dedi: Bize Yûnus ibn Yezîd tahdîs etti. Ibnu Sihâb dedi ki: Ve bana Abdurrahmân el-A'rac tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir [160]: Rasûlullah (S): "Cenazede, cenaze namazi kilinincaya kadar hazir bulunan kimseye bir kîrât vardir. Cenaze gömülünceye kadar hazir bulunan kimse için ise iki kîrât sevâb olur" buyurdu. Iki kîrât nedir? denildi. Rasûlullah: "Iki büyük dag gibidir" buyurdu [161].

59- Cenazeler Üzerine Kilinan Namazlarda Çocuklarinda Da Insanlarin Beraberinde Cenaze Namazi Kilmalari Babi [162]

83-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) bir kabre geldi. Orada bulunanlar: Bu cenaze dünkü günün gecesinde gömüldü dediler. Ibn Abbâs bu kelimeyi dufine yâhud dufinet seklinde ter-dîdli söylemistir. Ibn Abbâs: Biz Rasûlullah'in arkasinda saff olduk, sonra Rasûlullah o gömülü cenaze üzerine namaz kildirdi, dedi [163].

60- Cenazeler Üzerine Kilinacak Namazlarin (Bunun Için Ayrilmis Musallada) Namazgahta ve Mescidde Kilinmasi Babi

84-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) bize Habesler'in meliki olan Necâsî'nin ölüm haberini, Öldügü gün bildirdi ve: "Kardesiniz için Allah'tan magfiret isteyin" buyurdu.
Ve Ibn Sihâb'dan: O söyle demistir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb tahdîs etti ki, Ebû Hureyre (R): Peygamber'in onlari namazgahta saff yapip Necâsî üzerine dört tekbîr aldigini söylemistir [164].

85- Bize îbrâhîm ibmi'I-Munzir tahdîs edip söyle dedi: Bize Ebû Damre tahdîs edip söyle dedi: Bize Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den tahdîs etti. Abdullah ibn Umer (R) söyle demistir: Yahudiler kendilerinden zina etmis olan bir erkek ile bir kadini Peygamber'e getirdiler. Peygamber bu.zinâcilann taslanmasini emretti. Bunun üzerine ikisi de
mescidin yaninda cenazelerin konuldugu yere yakin bir mekânda tasla Öldürüldüler [165].

61- Kabirler Üzerinde Mescidler Edinmenin Mekruh Kilinmasi Babi

Alî ibn Ebî Tâlib'in torunu olan el-Hasen ibnu'l-Hasen (97) vefat ettiginde, esi ve yine Alî'nin torunu olan Fâtima bintu'l-Hüseyin (110), kocasinin kabri üzerine bir sene kadar bir kubbe kurmustu [166]. Sonra bu kubbe kaldirildi. O sirada Fâtima ve yaninda bulunanlar bir sayha isittiler. Sayha sahibi:
— Düsün bak! Bu musîbet-zedeîer kaybettiklerim buldular mi? diye soruyordu.

Diger bir sayha sahibi de bu suâle:

— Hayir, onlar ümîdlerini kestiler de döndüler, dîye cevâb vermisti [167].

86-.....Urve'den;odaÂise(R)'dentahdîsetti. Peygamber (S) âhirete göç ettigi hastaliginda: "Allah Yahûdîler'i ve Hrisüyanlar'i rahmetinden uzak kilsin. Bunlar peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler" buyurmustur [168]. Âise: Böyle bir endîse olmasaydi sahâ-bîler, Rasûlullah'in kabrini açik birakirlardi. Lâkin ben onun mescid edinilmesinden korkarim, demistir [169].

62- Lohusaligi Içinde Öldügünde Lohusa Kadinin Üzerine Cenaze Namazi Kilinisi Babi

87-.....Semure ibn Cundeb (R) söyle demistir: Ben.lohûsahgindan dolayi vefat eden bir kadin üzerine Peygamber'in arkasinda cenaze namazi kildim. Peygamber (S), o kadinin cenazesinin karsisinda tam ortasina dogru ayakta durdu [170].

63- Bab: Cenaze Namazini Kildiracak Kimse, Kadin ve Erkek Cenazesinin Neresine Dogru Dikelir? [171]

88-.....Bize Semure ibnu Cundeb (R) tahdîs edip söyle dedi: Ben nifâs müddeti içinde ölmüs bir kadina Peygamber(S)'in arkasinda cenaze namazi kildim. Peygamber cenazenin karsisinda ve ortasina dogru ayakta durdu [172].

64- Cenaze Üzerine Kilinan Namazda Dört Tekbir Alinmasi Babi

Ve Humeyd et-Tavîl söyle demistir:
Enes (R) bizlere cenaze namazi kildirdi da bunda üç defa tekbîr aldi, sonra selâm verdi. Akabinde bu husus kendisine söylendi. Bunun üzerine hemen kibleye yöneldi, sonra dördüncü tekbîri aldi, sonra da selâm verdi [173].

89-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S), vefat etmis oldugu gün içinde Necâsî'nin ölümünü bildirdi. Ve sahâbîleri musallaya çikardi, onlari siralayip saff yapti ve Necâsî üzerine dört defa tekbîr aldi.

90-.....Bize Saîd ibnu Mînâ, Câbir ibn Abdillah'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Ashame en-Necâsî üzerine dört defa tekbîr almistir. Ve Yezîd ibn Hârûn ile Abdussamed, Selîm'den yaptiklari rivayette "Ashame" demislerdir [174].
Ve bu hadîsi rivayet etmekte Abdussamed ibnu Abdilvâris, Yezîd ibn Harun'a mutâbaat etmistir [175]

.

65- Cenaze Üzerine Kilinan Namazda Fâtihatu'1-Kitâb Sûresini Okuma (nin mesrulugu) Babi

ef-Hasenu'1-Basrî de: Çocuk üzerine cenaze namazi kildiracak olan kimse Fâtihatu'I-Kitâb'i okur, sonra da
"Allahumme'c'alhu lenâ faratan ve selefen ve ecran (Yâ Allah, bu çocugu -cennette- bizim için karsilayici, tesrîfâtçi ve âhiret armagani kil) diye duâ eder, demistir [176].

91- Bize Muhammed ibn Bessâr tahdîs edip söyle dedi: Bize Gun-der tahdîs edip söyle dedi. Bize Su'be, Sa'd ibn Ibrahim'den; o da Talha ibn Abdiîlah'tan tahdîs etti. Talha: Ben Ibn Abbâs'in arkasinda cenaze namazi kildim, demistir.
Ve bize Muhammed ibnu Kesîr tahdîs edip söyle dedi: Bize Suf-yân es-Sevrî, Sa'd ibn Ibrâhîm'den; o da Talha ibn Abdillah ibn Avf -tan haber verdi. Talha: Ben Ibn Abbâs'in arkasinda cenaze üzerine namaz kildim; bu namazda îbn Abbâs Fâtihatu'I-Kitâb'i okudu da: Cenaze namazinda Fâtihatu'I-Kitâb okumak bir sünnet oldugunu bilsinler dedis demistir [177].

66- Ölü Gömüldükten Sonra Kabir Üzerine Cenaze Namazi Kilinmasi Babi

92-..... Ben es-Sa'bî'den isittim, söyle dedi: Bana, Peygamber(S)'in beraberinde, kenarda kalmis bir kabre ugrayan kimse haber verdi. Peygamber onlara imâm olmus, onlar da Peygamber'in arkasinda o mezar üzerine cenaze namazi kilmislardir. (Süleyman es-Seybânî dedi ki:) Ben es-Sa'bî'ye hitaben: Yâ Ebâ Amr, bu hadîsi sana tahdîs eden (sahâbî) kimdir? dedim. es-Sa'bî: Abdullah ibn Ab-bâs(R)'tir, dedi [178].

93-.....(Ebû Hureyre -R- söyle demistir): Bir zencî adam yâhud zencî kadin mescidi süpürür idi [179]. Günün birinde vefat etti. Fakat Peygamber onun ölümünü bilmemisti. Bir gün Peygamber o zâti andi da: "Bu insan ne yapti?" diye sordu. Sahâbîler: O öldü yâ Ra-sûlallah, dediler. Rasûlullah: "Bana (vefatini) haber vermeli degil miydiniz?" buyurdu. Sahâbîler: O söyle söyle oldu diye, onun kissasini zikrettiler. Râvî dedi ki: Sahâbîler bu sözleriyle o zâtin sânini horla-dilar (onu küçük ve ehemmiyetsiz gördüler). Rasûlullah: "Haydin onun kabrini bana gösteriniz" buyurdu. Akabinde onun kabrine vardi ve üzerine namaz kildi [180].

67- Bab: Ölü, (Dirilerin) Ayakkabilarinin Sesini Isitir

94-.....Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes(R)'ten tahdîs etti. Peygamber (S) söyle buyurmustur:
"Kul kabrine konuldugu ve sahihleri geri dönüp gittikleri zaman -ki ölü bunlar yürürken

ayakkabilarinin sesini muhakkak isitir- ona iki melek gelir. Bunlar ölüyü oturturlar ve ona:
— Su Muhammed denilen kimse hakkinda ne dersin? diye sorarlar.
O mü'min kul:
— O'nun Allah'in kulu veRasûlüoldugunasehâdetederim, der. Bunun üzerine melekler tarafindan:
— Ey mü'min, cehennemdeki yerine bak. Allah bu azâb yerini senin için cennetten bir makaama tebdil eyledi, denilir".
Peygamber (S): "O mü'min, cehennem ve cennettekUki makaa-mini birden görür" buyurmustur.
"Fakat kâfir veyâhud münafik olan ölü (meleklerin suâline):
— Muhammed hakkinda bir sey bilmiyorum. Insanlarin O'na diyegeldikleri bir sözü (isitir), ben de onlara uyup söylerdim, diye ce-vâb verir.
Bu iki melek tarafindan o kâfir veya munâfika:
— Hay sen anlamaz ve uymaz olaydin! denilir.
Sonra bu kâfir veya munâfikin iki kulagi arasina demirden bir topuzla vurulur. O topuzu yiyince kâfir veya münafik siddetli birferyâd ile bagirir ki, bu feryadi ins ve cinnden baska, bu ölüye yakin olan her sey isitir" [181].

68- El-Arzu'l Mukaddese'de Yahud Onun Gibi Mukaddes Olan Diger Yerlerde Gömülmeyi Arzu Eden Kimse Babi [182]

95-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Ölüm melegi Mûsâ Peygamber'e gönderildi. Melek Musa'ya gelince, Mûsâ, melege bir tokat vurdu. Melek Rabb'ina döndü ve:
— Sen beni ölmek istemeyen bir kula gönderdin, dedi.
Allah, melege gözünü (yâhud eski kudret ve metanetini) iade etti ve tekrar Musa'ya dön de ona: Elini bir öküzün sirtina koymasini ve elinin örttügü her bir kila mukaabil bir yil Ömür verilecegini söyle, dedi.
Mûsâ, bu ilâhî bahsisi duyunca:
— Yâ Rabbî! Bundan sonra ne olacak (ölecek miyim, yoksa daha yasayacak miyim)? diye sordu.
Allah:
— Sonra öleceksin, buyurdu. Mûsâ:
— Öyleyse ölüm simdi gelsin, dedi de Allah'tan bir tas atimi mesafeye kadar kendisini Mukaddes Arz'a yaklastirmasini (orada ölüp orada gömülmesini) diledi [183].
Ebû Hureyre söyle dedi: Rasûlullah (S): "Eger ben Musa'nin gömüldügü yerde sizinle beraber bulunsaydim, onun yol kenarinda olan ve kizil bir kum tepesinin yaninda bulunan kabrini muhakkak sizlere gösterirdim" buyurdu [184].

69- Cenazeyi Geceleyin Gömme Babi [185]

Ebû Bekr (R) de geceleyin gömülmüstür [186].

96-..... Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) geceleyin gömülmesinin ardindan bir kimsenin mezari üzerine cenaze na-mâzi kildi. Bu namazda kendisi ve sahâbîleri ayakta durdular. Peygamber o kimse hakkinda suâl sorup "Bu kimdir?" demisti de, oradakiier: Dünkü günün gecesinde gömülmüs olan Fulân kimsedir diye cevâb vermislerdi. Bu cevâb akabinde hepsi birden o kabir üzerine cenaze namazi kildilar [187].

70- Kabir Üzerine Mescid Kurulmasinin Meni) Babi

97-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) hasta oldugu zaman kadinlarindan bâzisi Habesistan'da gördükleri bir kiliseyi konustular. Ona Mâriye (yânî Meryem Ana) Kilisesi deniyormus. (Sonradan Peygamber'in kadinlarindan olan) Ümmü Seleme ile Ümmü Habîbe (R) Habesistan arazîsine gitmislerdi [188]. Bu iki kadin o kilisenin güzelligini ve içindeki suret ve timsâlleri zikrettiler. Bunun üzerine Peygamber basini yukari kaldirdi da: "Onlar kendilerinden iyi bir kimse çikip da vefat ettigi zaman, onun kabri üzerine bir mescid bina ederler, sonra o binaya bu suretleri (yânî resimleri) yaparlar. Iste onlar Allah katinda mahlûkaatin en serlileridirler" buyurdu [189].

71- (Lahdine Yerlestirmek Için) Kadinin Kabrine Girecek Kimse Babi

98-.....Bize Fulayh ibnu Süleyman tahdîs edip söyle dedi: Bize Hilâl ibnu Alî tahdîs etti. Enes (R) söyle demistir: Biz Rasûlullah'in kizinin cenazesinde hâzir bulunup, suna sâhid olduk: Rasûlullah kabrin bir tarafina oturmus hâldeydi. Iki gözünün yas dökmekte oldugunu gördüm. Rasûlullah: "Içinizde bu gece günâh islememis bir kimse var mi?" diye sordu. EbûTalha: Ben vanm, dedi. Rasûlullah: "Bu kizin kabri içine in" buyurdu. Râvî Enes dedi ki: Bu emir üzerine Ebû Talha, Rasûlullah'm tazmin kabrine indi ve o kiz, lahdine yerlestirip gömdü [190].
Ebû Abdillah el-Buhârî-'LI-yakterifû" "(Kazanmalari için)" (el-En’am 113) ma'nasmadir.dedi [191].

72- Sehid Üzerine Namaz Babi [192]

99-.....Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Peygamber (S) Uhud sehîdlerinden ikiser kisiyi bir örtü (yânî bir kabir) içinde birlestiriyordu. Sonra: "Bunlarin hangisi Kur'ân'i daha çok ögrenmistir?" diye soruyordu. Bu çift sehîdlerden biri kendisine isaret edilince, onu kabirdeki lahdin içine önce koyuyordu. Ve sonra: "Ben bu mu~ câhidler üzerine (yânî hayâtlarim Allah yolunda feda ettiklerine) kiyamet günü bir sahidim" buyurdu ve bu sehîdlerin kendi kanlari içinde, yikanmadiklari ve üzerlerine namaz da kilinmadigi hâlde gömülmelerini emretti [193].

100-.....Ukbe ibn Âmir(R)'den (o, söyle demistir): Peygamber (S) bir gün çikip Uhud sehîdlerine cenaze üzerine kildigi namazi gibi namaz kildi [194]. Sonra Medîne'ye dönüp minbere çikti da: "Ben sizin için havuza ilk eriseniniz olacagim. Sizin hakk yolundaki hizmetlerinize sehâdet ediciyim. Allah'a yemin ederim ki, ben su anda (cennetteki) havuzumu muhakkak görmekteyim. Ve emîn olunuz ki, bana arz'in hazînelerinin anahtarlari -yâhud arz'in anahtarlari- verilmistir. Vallahi ben, benden sonra sizin müsriklige döneceginizden hiç korkmam. Lâkin ben sizin ihtiras ile Dünyâ hazîneleri hususunda birbirinizle nefsâniyet yarisina düsüp didismenizden korkarim" buyurdu [195].

73- Bir Kabir Içinde Iki ve Üç Kisinin Gömülmesi Babi

101-.....Câbir ibn Abdillah (R) söyle haber vermistir: Peygamber (S) Uhud harbi sehîdlerinden iki kisiyi bir kabirde birlestiriyordu [196].

74- Sehidleri Yikamayi Düsünmeyen Kimse Babi

102-.....Câbir (R) söyle demistir: Peygamber (S): "Onlari, yânî Uhudsehîdlerini kendi kanlari içinde gömünüz" buyurdu. Hâlbuki Peygamber onlari yikatmamisti da [197].

75- Lahdin Içinde Öne Geçirilen Kimse Babi [198]

Kabir içindeki oyuga îahd denilmesi, onun kabrin bir tarafindaki mey! olmasindan dolayidir. Her zulm edici, mülhiddir (yânî hakktan meyledîcîdir). "Mültehad" (ci-cinn: 22), meyi edip siginilacak yerdir. Eger kabir bir yana meyilsiz olarak dümdüz olsaydi, o bir darîh, yânî yerde düz bir çukur ve yariktan ibaret olurdu [199].

103-.....Câbir ibn AbdiIIah(R)'tan (o, söyle demistir): Rasülullah (S) Uhud sehîdlerinden iki kisiyi bir örtecek yer içinde, yânî" bir kabir içinde birlestiriyordu. Sonra: "Bunlarin hangisi Kur'ân'i daha çok ögrenmistir?" diye sorardi. Bu iki sehîdden birine isaret edilince onu kabirdeki lahdin içinde önce geçirir ve: "Ben bu sehîd-ler üzerine bir sahidim" buyurup, onlari yikamadigi ve üzerlerine cenaze namazi kilmadigi hâlde, sehîdlerin kendi kanlan içinde gömülmelerini emreyledi.
(Abdullah ibn Mübarek söyle dedi:) Ve bize el-Evzâî, ez-Zuhrî'den haber verdi ki, Câbir ibn Abdillah söyle demistir: Rasûlullah (S) Uhud sehîdleri için: "Bunlarin hangisi Kur'ân'i daha çok ögrenmistir?" diye sorardi. Kendisine bir adamin daha çok Kur'ân bildigi isaret edilince, Rasûlullah o adami kabirdeki lahdin içinde yanindaki arkadasindan öne geçirirdi [200].
Ve Câbir: (Uhud sehîdlerinden olan) babam Abdullah ibn Amr ile amucam Amr ibn Cumûh bir tek çizgili abâ içinde kefenlendirildi, demistir.
Ve Süleyman ibnu Kesîr dedi ki: Bana ez-Zuhrî tahdîs edip söyle dedi: Bana Câbir(R)'den isiten [201]

kimse tahdîs etti .

76- Kabir Içine Izhir Çayiri ve Kuru Ot Konulusu Babi [202]

104-.....Bize Hâlid el-Hazzâ-, Ikrime'den; o da Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti. Peygamber (S) söyle buyurdu: "Aziz ve Cetîl olan Allah Mekke'yi haram kilmistir. Artik Mekke, benden evvel hiçbir kimse için ha-lâl olmadi; benden sonra da hiçbir kimse için hatâl degildir. Mekke bana da bir gündüzün bir saatinde halâl kilinmisti. Mekke'nin otu kopanl-maz, agaci kesilmez, av hayvani ürkütülmez, yitigi kimse tarafindan el uzatilip alinamaz. (Mekke'de yitirilen seyi) ancak onun sahibini arastiracak kimse atabilir". Rasûluilah'in bu sözleri üzerine Abbâs: Yâ Rasûlallah, kuyumcular ve kabirlerimiz için izhir otu müstesna olsun, dedi. Rasûlullah: "Izhir müstesnadir" buyurdu [203].

Ebû Hureyre Peygamber'den rivayet ettigi hadîste o zâtin: "Kabirlerimiz için ve evlerimiz için (izhir müstesna olsun)" dedigini söyledi [204].

Ve Ebân ibnu Salih, el-Hasen ibn Müslim'den; o da Seybe'nin kizi Safiyye'den söyledi ki, bu Safiyye: Ben Peygamber(S)'den isittim, deyip bu hadîsin benzerini (yâni kabirler ve evleri zikrettigini) rivayet etmistir [205].

Mucâhid de Tâvûs'tan; o da Ibn Abbâs'tan söyledi ki, Abbâs: Izhir, MekkeIiler'in demircileri, dökümcüleri ve evleri için (zarurî bir ihtiyaç maddesi)dir, demistir [206].

77- Bab: Ölü Herhangi Bir Sebebden Ötürü Kabirden ve Lahidden Çikarilir Mi? [207]

105-.....Bize Sufyân (ibn Uyeyne) tahdîs etti. Amr ibn Dînâr söyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah(R)'tan isittim, söyle dedi: Rasûlullah (S), Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl kendi çukuru içine konulduktan sonra onun çukuruna geldi; onun disariya çikarilmasini emretti. O da disariya çikarildi. Rasûlullah onun cesedini kendi iki dizi üzerine koydu da, onun cildi üzerine tükürügünden üfledi, ve ona kendi gömlegini giydirdi. Rasûluilah'in kendi gömlegini ona giydirmesinin sebebini Allah en bilendir. Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl, Peygamber'in amucasi Abbâs'a bir gömlek giydirmis idi.

Sufyân ibn Uyeyne söyle dedi: Ebû Hureyre söyle demistir [208]: Rasûluilah'in üzerinde iki gömlek vardi. Abdullah ibn Ubeyy'in oglu Abdullah, Rasûlullah'a: Yâ Rasûlallah, senin cildine dokunan gömlegini babama giydir, dedi.

Sufyân ibn Uyeyne söyle dedi: Peygamber'in kendi gömlegini Abdullah ibn Ubeyy'e giydirmesini, vaktiyle onun Abbâs'a gömlek giydirmis olmasina bir karsilamadir zannederlerdi [209].

106-.....Câbir ibn AbdiIIah (R) söyle demistir: Uhud harbi vakti geldiginde babam Abdullah beni geceleyin çagirdi ve: "Ben Peygam-ber'in sahâbîlerinden ilk sehîd edilecekler içinde sehîd olacagimi kuvvetle zannediyorum. Ve ben kendimden sonraya Rasûlullah'in zâti müstesna senden

daha kiymetli bir kimseyi geride birakmiyorum. Benim üzerimde bir borç vardir. Binâenaleyh onu öde. Kizkardeslerine hayr vasiyet etmeyi iste dur" dedi. Sabaha girdik. Babam ilk sehîdlerden oldu. Ve bir tek kabir içinde diger bir sehîdle beraber gömüldü. Sonra gönlüm, onu baska bir kimsenin beraberinde terk etmekten hoslanmadi. Alti ay geçtikten sonra onu mezarindan çikardim. Bir de gördüm ki o, kulagi müstesna, yenice gömülmüscesine, mezarina koydugum gündeki gibi duruyor [210].

107-.....Câbir (R) söyle demistir: Babam Ahdullah ibn Arnr'in beraberinde bir adam gömülmüstü. Benim gönlüm buna razi olmadi, nihayet babami mezardan çikardim ve onu tek basina bir kabir içine koydum [211].

78- Kabir Içinde Bulunacak Lahid ve Yarik Babi

108-.....Câbir (R) söyle demistir: Peygamber (S) Uhud sehîdlerinden ikiser kisiyi bir kabirde birlestiriyordu. Sonra: "Bunlarin hangisi Kur'ân'i daha çok bellemistir?" diye soruyordu. Bu çift sehîdlerden biri kendisine isaret edilince, onu kabirdeki lahdin içine önce koyardi. Akabinde: "Ben kiyamet gününde bu sehîdler üzerine bir sahidim " der, onlari yikamadigi hâlde, bunlarin kendi kanlari ile gömülmelerini emrederdi [212].

79- Bab: Sabi (Yani Çocuk) Islam'a Girip de Öldügü Zaman Üzerine Cenaze Namazi Kilinir Mi?

Ve çocuga Islâm'a girmesi teklîf edilir mi? [213] Hasen Basrî, Kaadi Surayh, Ibrâhîm Nahaî ve Katâde ibn Diâme:
Ana-babadan biri Islâm'a girdigi zaman çocuk ii bunlardan Islâm'a girenin beraberinde olur, demislerdir [214].
Ve Ibn Abbâs da Mekke'de, annesinin beraberinde zayiflatilmak istenen(mustad'aflar)den idi de, kavminin dîni üzere bulunan babasi Abbâs'in beraberinde degil idi [215].
Ve (Rasûlullah): "Islâm (dâima) yüksek olur; onun üstüne yükselinmez" dedi [216].

109-.....Abdullah ibn Umer (R) söyle haber verdi: Umer ibnu'l-Hattâb, Peygamber(S)'in beraberinde bir topluluk içinde Ibnu Sayyâd (denilen küçük kâhin)in bulundugu tarafa gittiler. Ve onu (Ensâr'dan) Megâle ogullari'nin tastan yapilmis saglam kale binasi yaninda çocuklarla oynarken buldular. Ibnu Sayyâd o sirada henüz bulûg çagma ermeye yaklasmisti. Ibn Sayyâd, Peygamber'i bilemedi. Nihayet Peygamber eliyle ona (hafifçe) vurduktan sonra Ibnu Sayyâd'a:
— Benim Allah'in Rasûlü olduguma sehâdet eder misin? dedi. Bunun üzerine ibnu Sayyâd, Rasûlullah'a bakti ve:.
— Senin Ümmîlerin Rasûlü olduguna sehâdet ederim, dedi ve Peygamber'e hitaben: Sen de benim

Allah'in Rasûlü olduguma sehâdet eder misin? dedi.
Rasûlullah onun suâline cevâb vermeyi birakti da:
— Ben Allah'a ve (hakk) rasûllerine îmân ettim, dedi. Akabinde Ibnu Sayyâd'a: Ne görüyorsun? diye sordu.
Ibnu Sayyâd:
— Bana dogru haber de, yalan haber de gelir, dedi.Bu cevâb üzerine Peygamber:
— öyleyse is sana çok karistirilmis, buyurdu. Bundan sonra Peygamber Ibnu Sayyâd'a: Senin içingönlümdebirseysakladim (sunubil), buyurdu.
îbnu Sayyâd:
— Gönlündeki o sey "Duh"tur, diye cevâb verdi. Bunun üzerine Rasûlullah:
— Sus, yikil git; haddini tecâvüz eîme, buyurdu [217]. Peygamber'in onu böyle azarlamasi üzerine Umer:
— Yâ Rasûlallah, beni birak da sunun boynunu vurayim, dedi. Peygamber:
— Ona dokunma, eger bu çocuk o Deccâl ise, sen onu vurmaya me'mûr ve muktedir kilinmadin [218]. Eger Deccâl degil ise, onu Öldürmekte senin için hiçbir hayir yoktur, buyurdu.
Ve Salim söyle dedi: Ben babam Abdullah ibn Umer'den isittim, o söyle diyordu: Rasûlullah (S) bundan sonra bir kerre de Ubeyy ibn Ka'b ile beraber Ibnu Sayyâd'in bulundugu hurmaliga gitmisti. Rasûlullah onu gafil yakalamak ve îbn Sayyâd kendisini görmeksizin onun husûsî hayâtini görmek ve onun kâhinliginden, tabiî olmayan hâlinden ve sözlerinden birseyler isitmek ve sahâbîlere göstermek istiyordu. Peygamber onu kadife örtüsü içinde yan yatmis bir hâlde gördü. Kadife hirkasi içinde genizden gelen anlasilmaz bir hirilti vardi. Tam bu sirada bir hurma agacinin arkasina gizlenmis bulunan Ibnu Sayyâd'in annesi, Rasûlullah'i gördü ve hemen:
— Yâ Safi! Iste Muhammed geldi, diye seslendi.
Safî, Ibnu Sayyâd'in adidir. Ibnu Sayyâd sür'atle ayaga kalkti. Bunun üzerine Peygamber (S), maiyyetinde bulunan kimselere:
— Su kadin oglunu o hâlde biraksaydi, o tutarsiz saçma sapan sözleriyle, tabiî olmayan hâli ile size ne mal oldugunu açiklardi, buyurdu [219].
Ve Suayb ibn Ebî Hamza kendi hadîsinde: "Ferafasahu, ramrametun" yâhud "zemzemetun" seklinde söyledi. Ukayl ibn Hâlid ise "Ramrametun" dedi. Ma'mer ibn Râsid ise "Ramzetun" diye söyledi [220].

110-.....Enes (R) söyle demistir: Bir Yahûdî çocugu vardi, Peygamber'e hizmet ederdi. Bir ara çocuk hastalandi. Peygamber (S) ona hasta ziyaretine geldi ve basinin yaninda oturdu. Ve çocuga hitaben: "Islâm'agir" buyurdu. Çocuk yaninda bulunan babasinin yüzüne bakti. Babasi: Ebû'I-Kaasim'a itaat et (yânî O'nun emrini kabul et), dedi. Bunun üzerine o çocuk hemen (sehâdet kelimelerini söyleyip) müslümân oldu. Müteakiben Peygamber hastanin yanindan çikarken: "Bu çocugu cehennem atesinden kurtaran Allah'a hamdolsun" diyordu [221].

111-.....Ubeydullah el-Leysî söyle dedi: Ben tbn Abbâs'tan isittim; o: Ben ve annem Lubâbe, mustad'atînden (yânî Medine'ye hicret edemeyip Mekke'de kalan ve orada zaîf birakilmak istenen müslümân-lardan) idik. Ben çocuklar sinifindaki mustad'aflardan idim, annem ise kadinlar sinifindan olan mustad'aflardan idi [222].

112-.....Ibn Sihâb ez-Zuhrî söyle demistir: Her ölen çocuga, zina eden bir kadina âid olsa bile, cenaze namazi kilinir. Çünkü o çocuk Islâm fitrati üzere yaratilmis olup, o fitrat üzere dogurulmustur. Onun anasiyle babasi yâhud anasi gayri müslim olsa bile, bilhassa babasi müslümân olduklarini iddia ederlerse o çocuk dogum sirasinda aglayarak dogmus ise, ona namaz kilinir. Böyle hayât emaresi izhâr etmeyerek, yânî aglamayarak dogan çocuga, eksik ve hami müddeti tamam olmadan düsük bir cenîn olarak dogdugu için namaz kilinmaz. Çünkü Ebû Hureyre (R) su hadîsi tahdîs edip durmustur:
Peygamber (S) söyle buyurdu: "Her dogan çocuk muhakkak fitrat üzere dogar. Sonra anasiyle babasi onu Yahûdî yâhud Nasrânî yâhud Mecûsî yaparlar. Nasil ki, kusursuz dogundan her hayvan yavrusu, organlari tam olarak dogar. Siz hiç o yavrunun burnunda, kulaginda eksik, kesik birsey hisseder misiniz?"
Bundan sonra Ebû Hureyre: "O hâlde sen yüzünü birmuvahhid olarak dîne, Allah'in o fitratina çevir ki, O, insanlari bunun üzerine yaratmistir. Allah *m yaratisina hiçbir sey bedel olamaz. Bu, dimdik ayakta duran bir dîndir. Fakat insanlarin çogu bilmezler*' (er-Rûm: 30) âyetini söyler idi [223].

113-.....Ibn Sihâb ez-Zuhrî söyle demistir: Bana Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân haber verdi ki, Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûluilah (S) söyle buyurdu: "Her çocuk ancak fitrat üzere dünyâya getirilir. Bundan sonra anasi babasi (Yâhûdî ise) onu Yahûdîyaparlar, (Nasrânî ise) onu Nasrânîyaparlar, (Mecûsî ise) onu Mecûsî yaparlar. Nitekim kusursuz dogan bir hayvan yavrusu içinde siz kulagi, dudagi, burnu, ayagi kesik olanini hiç görüyor musunuz?"
Bundan sonra Ebû Hureyre (R) su âyeti söylerdi: "O hâlde sen yüzünü bir muvahhid olarak dîne, Allah'in o fitratina çevir ki, O, insanlari bunun üzerine yaratmistir. Allah 'in yaratisina (hiçbir sey) bedel olamaz- Bu, dimdik ayakta duran bir dîndir. Fakat insanlarin çogu bilmezler" (er-Rûm: 30) [224].

80- Bab: Müsrik Olan Kimse Ölüm Sirasinda "Lâ ilahe ille'llah" Dedigi Zaman? [225]

114-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Saîd ibnu'l-Müseyyeb, kendi babasi Müseyyeb ibn Hazn'dan haber verdi. Müseyyeb ibn Hazn (R) ona söyle haber vermistir: Ebû Tâlib'e ölüm alâmetleri geldigi sirada ona Rasûluilah (S) geldi ve amucasmin yaninda Ebû Cehl ibn Hisâm ile Abdullah ibn Ebî Umeyye'yi buldu. Rasûluilah, Ebû Tâlib'e hitaben:
— "Yâ amuca! Lâ ilahe illefilah kelimesini söyle de, bununla Allah katinda sana sehâdet edeyim" dedi.

Ebû Cehl ve Abdullah ibn Ebî Umeyye:
— Yâ Ebâ Tâlib! Abdulmuttalib milletinden yüz mü çevireceksin? diye men' ettiler.
Fakat Rasûlullah bu tevhîd kelimesini amucasma arz etmeye devam ediyordu. O iki kisi de mütemâdiyyen o sözlerini tekrar ediyorlardi. Nihayet Ebû Tâlib bunlara söyledigi son söz olarak:
— O (yânî ben), Abdulmuttalib milleti üzeredir, dedi ve Lâ ilahe ülellah demekten çekindi.
Rasûlullah (S):
— "Iyi bil ki (ey amucam)! Allah'a yemin olsun, bensanamag-firet dilemekten nehyolunmadigim müddetçe, senin için muhakkak Allah'tan magfiret isteyecegim" dedi.
Akabinde Allah bu hususta su âyeti indirdi:
"Müsriklerin o çilgin atesin yarani olduklari muhakkak meydana çiktiktan sonra, artik onlarin lehine, velev hisim olsunlar, ne Peygamber ne de müzmin olanlarin istigfar etmeleri dogru degildir" (et-Tevbc: 113) [226].

81- Kabir Üzerine Hurma Dali Koyma Babi

Ve Büreyde el-Eslemî kendi kabrinin içine iki hurma dali konulmasini vasiyyet etmistir [227].
Ibn Umer (R), Ebû Bekr'in oglu Abdurrahmân'in kabri üzerinde bir çadir gördü de: Ey ogul, bu çadiri sök, çünkü ölüyü kabrinde ancak kendi ameli gölgeler, dedi [228].
Ve Hârice ibn Zeyd söyle dedi: Usman'in halifeligi zamaninda biz gençler toplulugu iken kendimi gördüm ki, bizim en siddetli siçrayip atlayanimiz Usmân ibnMaz'ûn'un kabrini, üzerinden öteye geçecek kadar siçrayip atlayan kimse idi [229].
Ve Usmân ibn Hakîm söyle dedi: Hârice ibn Zeyd, benim elimi tuttu, beni bir kabir üzerine oturttu ve bana amucasi Zeyd ibn Sâbiften sunu haber verdi: Zeyd ibn Sabit: Kabir üzerine oturmak ancak orada yakismayacak söz ve fiil yapan kimseler için mekruh görüldü, demistir [230].
Nâfi de: Ibn Umer (R), kabirler üzerine oturur idi, demistir [231].

115-.....Bize Ebû Muâviye, el-A'mes'ten; o da Mucâhidibn Cebr'den; o da Tâvûs'tan; o da Ibn Abbâs(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S) azâb edilmekte olan iki kabre ugradi da: "Bunlar mu-hakkak azâb ediliyorlar. Hem de bunlar büyük bir isten dolayi azâb edilmiyorlar. Bunlardan biri sidikten sakinmaz idi. Digeri de kogu-culuk ederdi" buyurdu. Sonra Peygamber yapraklan koparilmis taze bir hurma dali aldi ve bunu ikiye böldü. Sonra her bir kabre bunlardan birini dikti. Sahâbîler: Yâ Rasûlallah! Bunu niçin yaptiniz? diye sordular. Rasûlullah (S): "Bu dallar kurumayip taze kaldigi müddetçe, bu iki kabir sahibinden azabin hafiflemesini ümîd ederim" buyurdu [232].

82- Muhaddisin Kabir Yaninda Va'z Etmesi ve Bu Sirada Arkadaslarinin Onun Etrafinda Oturmalari Babi

"Yevme yahrucûne minel-ecdâs" (ei-Kamen 7) kavlindeki el-Ecdâs, kabirler ma'nâsinadir.

"Bu'siret" (ei-infitar: 4) usîret (= eselendi) ma'nâsinadir. "Havzimi eseledim" demek, havzimin dibindeki seyleri yukarisina çikardim, demektir. "el-îfâd" (d Maâric: 43); sür'atie gitmek manasinadir. el-A'mes, bu âyetteki "NSB" lâfzini "Ilâ nasbin" okudu ki, dikilmis bir seye dogru öne geçme yarisi yapiyorlar, demektir. "Nusb" lâfzi dikilen tek seye isimdir; "Nasb" ise dikmek ma'nâsina masdardir. "Yevme'l-hurûc" (ei-Kaaf: 42) kabirlerden çikis günüdür. "Yensilûn" (Yâsîn: 51), çikip gidiyorlar, demektir [233].

116-.....Alî ibn Ebî Tâlib söyle demistir:
Biz bir kerre Bakîu'l-Garkad kabristaninda bir cenazede buIui duk. Peygamber (S) bizim yanimiza gelip oturdu, biz de O'nun etrafinda oturduk. Peygamber'in elinde bir deynek vardi. Basini asagiya dogru egdi de, elindeki deynekle yere vurmaya basladi [234].
Sonra:
— "Sizden hiçbir kimse ve ne/eslendirilmis hiçbir can hâriç ol-mamak üzere, muhakkak herbirinin cennetten ve cehennemden olan yeri (takdîr edilip) yazilmistir. Ve herbir kimse muhakkak saki yâ-hud saîd olarak yazilmistir" buyurdu.
Bunun üzerine sahâbîlerden biri:
— Öyle ise Yâ Rasûlallah, ameli ve ibâdeti birakip yazilmis olan kitabimiza dayanamaz miyiz? Bizden saadet ehli olan her kisiyi Ilâhî yazi, saadet ehlinin hayr ameline sevkeder (cennetlik olur). Yine bizden sakaavet ehli (olmasi mukadder) olan her kisiyi de îlâhî yazi, sa-kaavet ehlinin (serr) ameline sevkeder (bu da cehenneme girer), dedi.
Rasûlullah
— "(Diger rivayette: Siz amele devam edin, çünkü herkes niçin yaratildi ise o kendisine kolaylastirilir) Saadet ehline gelince, onlara saadet amelini islemek kolaylastirilir. Sakaavet ehline gelince, on/ara da eskiya zümresinin serr islerini islemek ciheti kolaylastirilir" buyurdu. Sonra da su âyeti okudu: "Bundan sonra kim verir ve sakinirsa, o en güzeli de tasdik ederse, biz de onu en kolaya hazirlariz. Amma kim cimrilik eder, kendini müstagni görür ve o en güzeli yalan sayarsa, biz de ona o en güç olani kolaylastiririz" (ei-Leyi: 5-10) [235]

83- Kendi Kendini Öldüren Kimse Hakkinda Gelen Hadisler Babi

117-..... Bize Hâlid el-Hazzâ, Ebû Kilâbe'den; o da Sabit ibnu'd-Dahhâk(R)'tan tahdîs etti ki, Peygamber (S): "Herkim Islâm'dan baska bir dîne yalanci ve kasdedici olarak yemîn ederse, o kimse dedigi gibi(y&l&nci)dir [236]. Kim de kendini demirden yapilmis keskin bir âletle öldürürse, bu kimse de cehennem atesinde o âletle azâb olunur" buyurmustur [237].
Haccâc ibnu Minhâl da söyle dedi: Bize Cerîr ibnu Hazim tah-dîs etti ki, el-Hasen ei-Basrî söyle demistir: Bize Cundeb (R) su Basra Mescidi'nde Peygamber'den asagidaki hadîsi tahdîs etti. Biz o hadîsi unutmadik. Cundeb'in yalan söylemesinden de korkmuyoruz (Çünkü Cundeb çok dogrudur). Peygamber (S) söyle buyurmustur: "(Sizden evvel geçen ümmetlerden birinde) yarali bir adam vardi. (Acisina dayanamayip) kendisini öldürdü. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah: Kulum

kendi kendisini öldürmeye davranmakla benim hükmüme sabirsizlik etti. Ben de ona cenneti haram kildim, buyurdu" [238].

118-..... Ebû Hureyre (R) söyle demistir. Peygamber (S): "(Dünyâda iken) kendini bogan kimse, atesin içinde de kendini bogar durur. Kendini dürtüp vuran (ve böylece kendini öldüren) kimse de ateste kendini dürter durur" buyurdu [239].

84- Münafiklar Üzerine Cenaze Namazi Kilmanin ve Müsrikler Için Allah'tan Magfiret Istemenin Mekruh Kilinmasi Babi

Bu iki hususun mekruh kilindigi hadîsini Abdullah ibn Umer (R) rivayet etti [240].

119-..... Umer ibnu'l-Hattâb (R) söyle demistir: Abdullah ibnu Ubeyy ibn SelûI öldügü zaman, Rasûlullah (S) onun cenazesine namazini kildirmasi için çagirildi. Rasûlullah kalkip dikilince ben O'na dogru siçrayip firladim da: Yâ Rasûlallah! Abdullah ibn Ubeyy üzerine cenaze namazi kilacak misin? Hâlbuki o, su, su, su ve su günlerde söyle söyle demisti diyerek, Rasûlullah hakkindaki çirkin sözlerini teker teker sayiyordum. Rasûlullah gülümsedi de: "Benden geriye çekil yâ Umer!" buyurdu. Ben kendisine karsi sözü çogaltinca: "Ben muhayyer kilindim da istigfar etmeyi tercih ettim. Eger ben yetmisten fazla istigfar ettigim takdirde ona magfiret edilecegini bilir olaydim, muhakkak yetmis defadan ziyâde magfiret isterdim" buyurdu. Umer dedi ki: Akabinde Rasûlullah, Abdullah ibn Ubeyy üzerine namaz kildi, sonra döndü. Ancak az bir zaman ikaamet etmisti ki, nihayet Berâe sûresinden iki âyet indi: "Onlardan ölen hiçbir kimseye ebedî duâ etme, (defn veya ziyaret için) kabrinin basinda da durma. Çünkü onlar Allah 'i ve Rasûlü Vim inkâr ile kâfir oldular; onlar fasiklar olarak öldüler" (et-Tevbe: 84). Umer: Ben sonra Rasûlullah'a karsi olan o günkü cür'etimden dolayi hayret ettim, Allah ve Rasûlü en bilendir, demistir [241].

85- Insanlarin Ölüyü Hayirla Anip Övmeleri Babi [242]

120-.....Ben Enes ibn MâIik(R)'ten isittim; söyle diyordu: (Bir kerre) Peygamber ve sahâbîlerinin yaninda bir cenaze geçirdiler. 5a-hâbîler bu cenazeyi hayirla anip övdüler. Peygamber (S) "Vâcib oldu" dedi. Sonra baska bir cenaze daha geçirdiler. Sahâbîler bu cenazeyi de serr ile anip kötülediler. Peygamber yine: "Vâcib oldu" buyurdu. Bunun üzerine Umer ibnu'l-Hattâb:
— Ne vâcib oldu? diye sordu.
Rasûlullah:
— "Su önce geçen cenazeyi hayir ile anip övdünüz. Iste ona cennet vâcib oldu. Su sonraki cenazeyi de serr ile anip kötü/ediniz. Buna da cehennem vâcib oldu. Çünkü sizler yeryüzünde Allah'in sâhidlerisiniz" buyurdu [243].

121-.....Ebu'l-Esved ed-Duelî(69) söyle demistir: Bir kerre Basra'dan Medine'ye gelmistim. O sirada Medine'de bir hastalik vâki' olmustu. Ben Umer ibnu'l-Hattâb'in yanina oturdum. Bizim toplulugun yanindan bir cenaze geçti. Bu cenazenin sahibi oradakiler tarafindan hayirla anilip övüldü. Bunun üzerine Umer: Vâcib oldu, dedi. Sonra diger bir cenaze daha geçirildi. Yine orada bulunanlar tarafindan bu cenazenin sahibi de hayirla anilip övüldü. Umer yine: Vâcib oldu, dedi. Daha sonra üçüncü bir cenaze geçirildi. Bu sefer orada bulunanlar tarafindan bu cenaze serr ile anilip kötülügü söylendi.
Umer bu sefer de: Vâcib oldu, dedi. Ebu'l-Esved dedi ki: Ben:
— Ey Mü'minler'in Emîri! Ne vâcib oldu? dedim. Umer:
— Ben, Peygamber'in söyledigi gibi söyledim; Peygamber (S): "Herhangi bir müsiümân hakkinda dört (mü'min) kisi hayr ilesehâ-deî ederse, Allah o müsiümân kisiyi cennete girdirir" buyurdu. Biz: Üç kisi sehâdet ederse de böyle mi? diye sorduk. Peygamber: "Üç kisi sehâdet ederse de böyledir" buyurdu. Sonra: Iki kisi sehâdet ederse de böyle midir? dedik. Peygamber: "Iki kisi sehâdet ederse de böyledir" buyurdu. Bundan sonra biz Peygamber'e bir sâhidden sormadik [244].

86- Kabir Azabi Hakkinda Gelen Hadisler Babi [245]

Ve Yüce Allah'in su kavli:
"... Ölümün siddetleri içinde, meleklerin de pençelerini uzatarak kendilerine: 'Canlarinizi kurtarin... Bu gün hakaaret azâbiyle cezalandirilacaksiniz' dedikleri zaman, sen o zâlimleri bir görmelisin" (ei-Enâm: 93). ie "el-HûnJ\ horluk, zelîllikten ibarettir. "el-Hevn" ise, rifk ve kolaylik ma'nâsinadir [246]. Ve zikri ulu olan Allah'in su kavli: "... Biz onlari iki kerre azaba ugratacagiz. Sonra da daha büyük bir azaba döndürüleceklerdir" [247]
Ve Yüce Allah'in su kavli: tiFir1avn*in kavmini ise kötü azâb kusativerdû: (Azâbdan biri de) o atestir ki, onlar sabah aksam ona arzolunacaklar, kiyametin kopacagi gün de Fir'avn hanedanini azabin en çetinine sokun (denilecek)" Mü'min: 45-46) [248].

122-..... el-Berâu'bnu Âzib(R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) söyle buyurmustur: "Mü 'mine gelinip de mü'min kabri içinde oturtuldugu zaman, (suâllerden) sonra mü'min: Eshedu en lâ ilahe ille'-llah ve eshedu enne Muhammeden Rasûlullah (= Sehâdet ederim ki, Allah'tan baska hiçbir tanri yoktur. Yine sehâdet ederim ki, Muham-med muhakkak Allah'in Rasûlü'dür) diye sehâdet eder. Iste bu sehâdet, Allah 'in su kavlidir: Allah îmân edenlere dünyâ hayâtinda da, âhirette de o sabit sözde dâima sebat ihsan eder (Allah zâlimleri sasirtir; Allah ne dilerse yapar)" (ibrâhîm: ii) [249].

123-.....Bize Su'be bu geçen hadîsi tahdîs etti ve bunda su ziyâde oldu: "Allah îmân edenleri o sabit sözde dâima sabit kilar.., "
(ibrâhîm: 27) âyeti, kabir azabi hakkinda indi [250].

124-..... Salih ibn Keysân söyle demistir: Bana Nâfi' tahdîs etti. Ona da Ibn Umer haber verip söyle demistir: Peygamber (S) Kalîb Çukuru'nda cesedler üzerine vardi da onlara:
— "Rabb'inizin sizlere va'd ettigi seyi hakk buldunuz mu?" diye seslendi.
Peygamber'e:
— Bir takim ölü cesedlere mi hitâb ediyorsun? denildi. Bunun üzerine Peygamber:
— "Sizler bunlardan daha fazla isitir degilsiniz. Fakat bunlar .cevâb veremezler" buyurdu [251].

125-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) ancak: "Bu ölüler, kendilerine söylemekte bulundugum sözümün hakk ve dogru oldugunu simdi muhakkak biliyorlar" buyurmustur. Nitekim Yüce Allah da: "Zîrâ sübhesiz sen ölülere duyuramazsin. (Arkalarini dönmüs kaçarlarken sagirlara da da'veti isittiremezsin)" (en-Nemi: 80) buyurdu [252].

126-.....Âise(R)'den: Âise'nin yanina bir Yahûdî kadini girip, kabir azabini zikretmis; akabinde de Âise'ye hitaben: Allah seni kabir azabindan korusun, diye duâ etmis. Bunun üzerine Âise, Rasûlullah'a kabir azabim sormus. Rasûlullah (S) da: "Evet, kabir azabi (hakktir, vardir)" buyurmustur.Âise: Ben bundan sonra Rasûlullah'in hiçbir namaz kilip da kabir azabindan Allah'a siginmayi terkettigini görmedim, demistir [253].

127-.....Ibn Sihâb söyle demistir: Bana Urve ibnu'z-Zubeyr haber verdi ki, o Ebû Bekr'in kizi Esmâ'dan isitmistir. Esma (R) söyle diyordu: Rasûlullah (S) bir kerre hutbe yapmaya kalkti ve kisinin kabirde tâbi' tutulacagi imtihan fitnesini zikretti. Rasûlullah kabir hâllerini böyle tafsîlâtiyle anlatinca müslümânlar dehsetlf bir surette feryâdla aglastilar. Râvî Gunder: Kabir azabi (hakktir), cümlesini ziyâde etmistir [254].

128-.....Bize Saîd ibn Ebî Arûbe, Katâde'den; o da Enes'ten tahdîs etti. Enes ibn Mâlik (R) onlara söyle tahdîs etmistir: Rasûlul-lah (S) söyle buyurdu: "Kul, kabri içine konuldugu ve arkadaslari ile cemâati geriye dönüp gittikleri zaman -ki ölü bunlarin yürürken çikardiklari ayakkabilarinin seslerini bile muhakkak isitir- ona iki melek gelir. Bunlar ölüyü oturturlar ve ona:
— Su Muhammed adli kimse hakkinda ne der idin? diye sorarlar.
Bu soruya muhâtab olan mü'min kul:
— O'nun Allah'in kulu ve Rasûlü oldugunasehâdetederim, der. Bunun üzerine melekler tarafindan:
— Cehennemdeki oturacak yerine bak. Allah bu azâb yerini senin için cennetten bir oturacak makaama tebdil etti, denilir de o mü '-min kul, cehennem ve cennetteki o iki makaamini beraberce görür".
Katâde: "O mü'mine, kabri içinde bir genislik verilecegi bize zikrolundu" dedi ve sonra yine Enes hadîsine döndü. Rasûlullah söyle buyurdu:
"Münafik ve kâfir olan kula gelince, ona da:
— Su kimse hakkinda ne der idin? diye sorulur. O da:
— Ben O 'nun hakkinda birsey bilmiyorum. Ben sâdece insanlarin O'nun hakkinda söyleyegeldikleri

sözü söylerdim, diye cevâb verir.
Bunun üzerine ona:
— Anlamadin ve uymadin (yâhud: Sen hem anlamadin, hem de Kur'ân'i tilâvet etmedin; yâhud da: Anlamaz ve uymaz olaydin) denir, ve ona demirden tokmaklarla öyle bir vurus vurulur ki, derhâl siddetli bir sayha ile bagirir. Bu bagirisi insan ve cinnlerden ibaret olan iki agirliktan baska bu ölüye yakin olan her sey isitir" [255].

87- Kabir Azabindan Allah'a Siginmak Babi

129-.....Bize Su'be tahdîs edip söyle dedi: Bana Avn ibnu Ebî Cuhayfe, babasi Ebû Cuhayfe'den; o da el-Berâ ibnu Âzib'den tahdîs etti ki, Ebû Eyyûb (R) söyle demistir:
Peygamber (S), günes batmis oldugu hâlde Medine'den disariya çikmisti. Bir ses isitti de: "Yahudi kabilesi, kendi kabirleri içinde azâb olunuyor" buyurdu [256].
en-Nadr ibnu Sumeyl söyle dedi: Bize Su'be haber verip söyle dedi: Bize Avn tahdîs edip söyle dedi. Ben el-Berâ'dan isittim; o da Ebû Eyyûb(R)'dan; o da Peygamber(S)'den [257].

130-.....Mûsâ ibn Ukbe söyle demistir: Bana Hâlid ibn Saîd ibni'l-Âsî'nin kizi Eme tahdîs etti. O da Peygamber(S)'den, kabir azabindan Allah'a siginirken isitmistir [258].

131-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle duâ ederdi: "Allâhumme innî eûzu bike min azâbVl-kabri ve min azâbVn-nâri ve min fitnetVl-mahyâ ve'l-memâti ve min fitnetVl- < MesîhVd-Deccâli (= Yâ Allah! Ben, kabir azabindan, ates azabinizdan, hayât ve ölüm imtihan ve siddetlerinden ve Deccâl Mesîh fitne- ?-sinden sana siginirim)" [259].

88- Giybet ve Sidikten Dolayi Kabir Azabi Babi

132-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Peygamber (S) iki kabrin üzerine ugradi da: "Bu iki kabir muhakkak azâb olunuyorlar. Hâlbuki büyük bir seyden dolayi azâb olunmuyorlar" buyurdu. Sonra da: "Evet, biri koguculuk ederdi, digeri de sidiginden sakinmazdi" buyurdu. Râvî dedi ki: Bundan sonra Rasûlullah yas bir deynek aldi, deynegi iki parçaya böldü. Sonra o parçalardan her birini bir kabir üzerine dikti. Sonra da: "Bunlar kurumayip taze kaldiklari müddetçe belki bu kabir sahihlerinden azâb hafifletilir" buyurdu [260].

89- Ölüye, Sabah Aksam Kendi Oturacagi Yerinin Gösterilmesi Babi

133-..... Bana Mâlik, Nâfi'den; o da Abdullah ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) söyle buyurmustur: "Sizden biriniz öldügü zaman, ona varip oturacagi yeri sabah aksam gösterilir. O kimse cennet ehlinden ise cennetten; cehennem ehlinden ise cehennemden olan yeri

gösterilir. Ve ona: iste senin oturacagin yer burasidir, nihayet kiyamet günü Allah seni buraya gönderecek, denilir" [261].

90- Ölünün, Tabut Üzerinde Tasinirken Söyledigi Kelam Babi

134-.....Ebû Saîd el-Hudrî'den söyle derken isitmistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Cenaze tâbuta konulup da erkekler onu omuzlan üzerine yüklendikleri zaman, o cenaze iyi bir kisi ise: Beni (sevabima) ulastiriniz, ulastiriniz der. Sayet iyi bir kimse degilse: Yaziklar olsun! Bu cenazeyi nereye götürüyorlar? diye seslenir. Cenazenin bu sesini (gafil) insandan baska hersey (her varlik) isitir. Eger insan bunu isitseydi, muhakkak düser bayilirdi" [262].

91- (Henüz Buluga Ermeden Ölen) Müslüman Çocuklari Hakkinda Söylenmis Hadisler Babi

Ebû Hureyre (R): Peygamber(S)'in: "Her kimin bulûga ermeden üç çocugu ölmüsse, bu çocuklar o kimse için atesten yana bir nevi* perde olur yâhud o kimse cennete girer" buyurdugunu söylemistir [263].

135-.....Enesibn Mâlik (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Günâh isleme çagina ermemis üç çocugu ölen hiçbir müs-lümân (ana baba) müstesna olmamak üzere, Allah muhakkak onu, bu çocuklara ihsan eyledigi genis rahmeti ile cennete girdirir" [264].

136-.....Sabit, el-Berâ(R)'dan söyle dedigini isitmistir: Rasûlullah (S), çocugu Ibrâhîm vefat ettigi zaman: ' îbrâhîm için cennette muhakkak bir süt annesi vardir" buyurdu [265].

92- Müsriklerin Ölen Çocuklari Hakkinda Söylenmis Hadisler Babi [266]

137-.....Ibn Abbâs (R) söyle demistir: RasûIuIIah(S)'a müsriklerin ölen çocuklarindan soruldu da: "Allah onlari yarattigi za-I, mân, onlarin ne yapacaklarini en iyi bilendir" buyurdu [267].

138-.....Ebû Hureyre (R) söyle diyordu: Peygamber(S)'e, müsriklerin (ölen) çocuklarindan soruldu da: "Allah onlarin neyi isleyi-ciler olduklarini en iyi bilendir" buyurdu [268].

139-.....Ebû Hureyre (R) söyle demistir: Peygamber (S) söyle buyurdu: "Her dogurulan çocuk, fitrat üzere dogurulur. Sonra anasi ile babasi onu Yahudi yaparlar, yâhud Nasrânîyaparlar, yâhud Meclisi yaparlar. Hayvan yavrusunun eksiksiz tam bir hayvan yavrusu sifatinda dogurulmasi gibi. Sen o hayvan yavrusu içinde kulagi, dudagi, burnu, ayagi kesik olanini hiç görür müsün?" [269].

93- Bab [270]

140-.....Semure ibnu Cundeb (R) söyle demistir: Peygamber (S) sabah namazim kilinca yüzünü bize yöneltir ve: "Bu gece sizden kim ru'yâ gördü?" diye sorar idi. Eger birisi ru'yâ görmüs ise, ru'-yâsini Peygamber'e hikâye ederdi. Peygamber de o sahsin ru'yâsi hakkinda Allah'in diledigi seyleri (yânî yorumunu) söylerdi.
Yine bir gün bize sordu ve: "Sizden ru 'yâ gören var midir?" buyurdu. Biz: Hayir, yoktur, dedik. Peygamber dedi ki: "Lâkin bu gece ben söyle bir ru'yâ gördüm: Bana iki adam geldi, bunlar elimi tuttular ve beni^Mukaddes Arz'a (yânî pampâk ve düz bir arazîye) çikardilar. Orada bir adam oturuyordu. Diger bir adam da ayakta duruyor, elinde de demirden çatal bir kanca vardi. - Mûsâ ibn Ismail'den rivayet eden bâzi arkadaslarimiz söyle dedi:- Ayaktaki adam bu çatal kancayi oturanin agzinin sag tarafina, tâ kafasina kadar sokuyor ve agzin bu kismini parçaliyordu. Sonra bu adam onun agzinin diger tarafini da böyle yapiyor ve bu tarafi da parçalaniyordu. Bu sirada agzin sag tarafi iyi olmaya dönüyordu. Bu defa da buraya dönüyor, yine kancayi sokup parçaliyordu.
Ben, benim yanimdaki iki zâta: Bu adam kimdir ve bu hâl nedir? dedim. Onlar bana: (Sorma) yürü, dediler. Birlikte ileri gittik. Nihayet arka üstü yatmis bir adamin yanina geldik. Bunun bas ucunda da bir adam dikilmis, elinde yumruk büyüklügünde bir tas var. Bu tasla yatan adamin basim kiriyordu. Tasi basina her vurdugunda, tas yuvarlanip gidiyordu. O adam da arkasindan tasi almak için kosuyordu. O dönüp gelmeden bunun kirilmis olan basi düzeliyor ve tekrar eski hâline dönüyordu. Öteki adam dönüp gelince, yine basina vurup eziyordu.
Ben yanimdaki adamlara: Bu adam kimdir? diye sordum. Onlar: (Hiç sorma) ileri yürü, dediler. Birlikte ileriye gittik. Firin gibi alti genis, üstü dar bir delige eristik. Bu deligin altinda ates yaniyor-du. Ates alevlenip yükseldikçe içindeki insanlar da yükseliyor, hattâ delikten çikmaga yaklasiyorlardi. Atesin alevi sâkinlesince de asagi dönüyorlardi. Bunun içinde çiplak erkekler ve çiplak kadinlar vardi.
Ben yanimdaki iki zâta: Bunlar kimdir? diye sordum. Onlar da: (Hiç sorma) ileri yürü, dediler. Beraber yürüdük. Nihayet kandan bir nehrin yanina geldik. O nehrin içinde ortasinda ayakta bir adam dikiliyordu. -Râvî Yezîd ile Vehb ibnu Cerîr ibn Hazim söyle dediler:-Bu nehrin kiyisinda da bir adam duruyordu. Önünde de bir takim taslar vardi. Nehrin içindeki adam yüzerek kenara dogru gelip disari çikmak isteyince, kiyidaki adam onun agzinin içine bir tas atiyor ve onu geriye eski yerine döndürüyordu. Çikmak için sahile dogru gelmeye her tesebbüs ettikçe, kiyidaki hemen agzina bir tas firlatiyor ve onu eski yerine döndürüyor.
Ben yine yanimdaki iki zâta: Bu nedir? diye sordum. Onlar da: Sorma; ileri yürü, dediler. Beraberce yürüdük. Nihayet yesil bir bahçeye vardik. Bu bahçede büyük bir agaç vardi. Bu agacin dibinde de yasli bir adamla bir takim çocuklar bulunuyordu. Bu agaca yakin bir yerde de bir adam vardi ve önündeki atesi yakmaktaydi.
Benim yanimdaki iki zât, benimle beraber agaca çiktilar. Ve beni bir eve soktular ki, ben asla bundan güzel bir ev görmedim. Burada bir takim yasli erkekler, bir takim gençler, bir takim kadinlar ve bir takim çocuklar vardi. Sonra yanimdaki iki adam beni buradan disariya çikardilar. Benimle birlikte agaca yukari çiktilar. Ve beni evvelkinden daha güzel ve daha kiymetli bir eve

girdirdiler. Burada da bir takim yaslilar ve gençler vardi.
Ben, yanimdaki iki zâta: Sizler beni bu gece (iyi) gezdirdiniz. Simdi bana gördügüm seyleri haber verip, bildiriniz, dedim. Onlar: Evet (anlatalim) dediler: Su agzinin parçalandigini gördügyn kimseye gelince, o bir yalanci idi; o dünyâda devamli yalan söylerdi. Bunun yaydigi yalan her tarafa ulasirdi. Iste bu yalanci, kiyamet gününe kadar yapilmakta oldugunu gördügün sekilde azâb olunacaktir.
Basi ezilmekte oldugunu gördügün kimseye gelince, öyle bir adamdir ki, Allah ona Kur'ân ögretmis, o da (bu ni'metin kiymetini bilmeyerek) bütün gece uyumus, gündüz de Kur'ân ile amel etmemisti. Iste hayâtinda Kur'ân 'dan yüz çeviren bu gafil kimse de, kiyamet gününe kadar bu suretle azâb olunacaktir.
O delik içinde gördügün çiplak kimselere gelince, onlar da bir alay zina edicilerdir. Nehir içinde gördügün kimse ise, ribâ (yânî faiz) yiyicilerdir. Agacin dibindeki yasli kimse Ibrahim Peygamber 'dir. Ibrahim'in etrafindaki çocuklar ise, insan çocuklaridirlar [271]. O ates yakan kimse, cehennemin bekçisi olan Mâlik'tir. Girdigin birinci ev, bütün mü'minlerin ortak evidir. Ikinci gördügün o muhtesem saray da, sehîdlerin sarayidir. Ben Cibril'im, bu da (kardesim) Mîkâîl'-dir. (Yâ Muhammed!) Sen basini yukari kaldir, dedi. Basimi kaldirdim, bir de gördüm ki, üst tarafimda beyaz bulut misâli bir sey! Melekler: iste burasi senin makaamindir, dediler. Ben: Beni birakiniz da su makaamima gireyim, dedim. Melekler: Hayir. Senin daha tamamlamadigin kalan bir ömrün vardir. Onu ne vakit tamamlarsan, o zaman menziline girersin, dediler" [272].

94- Pazartesi Günündeki Ölüm Babi

141-.....Âise (R) söyle demistir: Ben Ebû Bekr'in yanina girdim. O:
— Peygamber'i kaç parça bez ile kefenlediniz? diye sordu.
Âise de:
— Gömlek ile baslik olmaksizin, üç parça beyaz Yemen'in Su-hûl beldesinde dokunmus pamuk bezi içinde, diye cevâb^verdi.
Müteakiben Ebû Bekr, Âise'ye:
— Rasûlullah hangi gün içinde vefat etmisti? diye sordu.
Âise de:
— Pazartesi gününde, diye cevâb verdi. Ebû Bekr:
— Bu. gün, hangi gündür? diye sordu. Âise:
— Bu gün pazartesi günüdür, dedi. Ebû Bekr:
— Benim vefatimin da su saatimle bu gece arasinda vâki' olmasini ümîd ediyorum, dedi.
Sonra Ebû Bekr, içinde hasta bulundugu elbisesine bakti da, onda da bir zagferan lekesi oldugunu gördü ve:
— Benim üstümdeki bu elbisemi yikayiniz ve buna iki parça bez daha ilâve ediniz de beni bunlarin içine sariniz, dedi.
Ben:
— (Babacigim) muhakkak ki bu elbise eskimistir, dedim. Ebû Bekr:
— Sübhesiz diri, bunun yenisine ölüden daha lâyiktir. Çünkü yeni bez ancak hayâtinda bir müddet

bakaa gören kimse içindir, dedi.
Ebû Bekr, sali gecesi aksamina kadar vefat etmedi. Ve sabaha girmeden önce, geceleyin gömüldü [273].

95- Birdenbire (Ansizin) Ölmek Babi

142-.....Âise (R)'den (o, söyle demistir): Bir kimse Peygamber'e geldi de: Annemin cani ansizin çikti gitti. Öyle zannediyorum ki, annem söylenebilseydi tasadduk (edilmesini vasiyyet) ederdi. Simdi ben onun adina sadaka versem, annem için bir sevâb olur mu? diye sordu. Peygamber (S): "Evet (olur)" buyurdu [274].

96- Peygamber (S) ile Ebü Bekr ve Umer'in Gömülüsleri Hakkinda Gelen Hadisler Babi

"Akbarahu" (Abese: 2i); "Onu kabre gömdürdü" demektir. Ölü için bir kabir yapip hazirladigin zaman "Akbartu'r-racule" denir. "Kabartuhu"; "Ölüyü gömdüm" demektir [275].
" (ei-Mürseiât: 25) "Bir toplanti yeri" demektir. Insanlar diriler olarak yeryüzünde toplanmis olurlar,
ölüler olarak da yerin içinde gömülürler [276]

143-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) ölüm hastaliginda iken, Âise gününün geç.kaldigindan sikâyet ederek: Ben bugün kimin nevbetindeyim? Yarin kimin nevbetinde olacagim? der (ve benim günümü özlediginden dolayi) diger kadinlarina özür beyân eylerdi. Benim nevbetimde oldugu zaman Allah Peygamber'in ruhunu benim gögsüm ile gerdanim arasinda kabzedip aldi. Ve bedeni de benim odamin içine gömüldü [277].

144-.....Âise (R) söyle demistir: Rasûlullah (S) bir daha kalkmadigi hastaligi içinde iken: "Allah, Yehûda ve Nasrânîler'i rahmetinden uzak kilsin! Bunlar Peygamberlerinin kabirlerini mescidler edindiler" buyurdu. (Âise:) Böyle bir endîse olmayaydi, Rasûlullah'in kabri meydana çikarilirdi. Su kadar var ki, Peygamber endîse etti.
Yâhud, O'nun kabrinin bir mescid edinilmesinden endîse edildi, dedi [278].
Ve (yukariki isnâdla) Hilâl ibn Humeyd el-Vezzân'dan; o: Urvetu'bnu'z-Zubeyr beni künye sahibi kilip, bir künye ile künye-lendirdi; hâlbuki benim çocugum olmadi, demistir [279].

145-.....Bize Abdullah ibnu'l-Mubârek haber verip söyle dedi: Bize Ebû Rekr ibnu Ayyas (193), Sufyân et-Temmâr'dan haber verdi. Sufyân kendisinin, Peygamber(S)'in kabrini yer seviyesinden biraz yükseltilmis deve hörgücü gibi hörgüçletilmis olarak gördügünü tahdîs etmistir [280].

146-.....Bize Alî (ibn Mushir), Hisâmibn Urve'den; o da babasi Urve ibnu'z-Zubeyr'den tahdîs etti (o, söyle demistir): el-Velîdu'bnu Abdilmelik zamaninda (Halifeligi 86-95 yillari arasidir) Peygamber'In gömülü bulundugu hücrenin bir duvari yikilinca, bunu yapmaga giristiler. Bu sirada dizine kadar baldin ile beraber bir ayak ortaya çikti. Bu ayak, Peygamber'In ayagidir zannederek, oradakiler (yânî Umer ibnu Abdilazîz ve beraberindekiler) korkup ag-Iastilar. Ve hücrenin aslî vaziyyetini bilen bir kimse de bulamamislardi. Nihayet Zubeyr'in oglu Urve, oradaki cemâate hitaben: Allah'a ye-mîn ederim ki, bu ayak Peygamber'In ayagi degildir Bu ayak ancak Umer ibn Hattâb'in ayagidir, dedi (ve böyle yeminle te'yîd ederek müskili çözdü) [281].

Ve yine Hisâm'dan; o da babasi Urve'den; o da halasi Âise'den olmak üzere geldi ki, Âise, erkek kardesi Abdullah ibnu'z-Zubeyr'e söyle vasiyyet etmistir: "Siz beni Rasûlullah ve iki halîfesinin yanina gömmeyiniz. Onlarin beraberinde gömülmek sebebiyle ebedî olarak tezkiye ve medh edilmeyeyim. Siz beni el-Bakî' mezarliginda gömülü bulunan kadin arkadaslarimin (yânî.Peygamber'In diger kadinlarinin) yanina gömün" [282].

147-..... Amr ibnu Meymûn el-Evdî söyle demistir: Umer ibnu'I-Hattâb'i gördüm. O, Ebû Lu'lü' tarafindan hançerle vuruldugu zaman oglu Abdullah ibn Umer'e:

— Mü'minlerin Anasi Âise'ye git de ona: Umer ibnu'l-Hattâb sana selâm ediyor, de. Sonra iki arkadasimin beraberinde gömülmek-ligime ondan müsâade iste, dedi.

Âise:

— Burayi ben kendim için ayirmistim. Fakat bu gün elbette Umer'i nefsime tercîh ederim, dedi.

Abdullah dönüp geldigi zaman Umer ona:

— Yaninda ne haber var? diye sordu. Abdullah da:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Âise, arkadaslarinin yanina gömülmen için sana izin verdi, dedi.

Bunun üzerine Umer:

— Bugün benim için o yere gömülmemden baska, bana ehemmiyetli olan hiçbir is ve arzu yoktur. Benim ruhum alindigi zaman, cenazemi tasiyiniz. Sonra Âise'ye teslîm ediniz. Sonra: Umer ibnu'l-Hattâb sizden müsâade diler, deyin. Eger benim orada gömülmeme müsâade ederse, beni orada gömünüz. Eger müsâade etmezse, beni müslümânlarm kabirlerine götürüp orada gömünüz, diye vasiyyet etti.

(Bu sirada Umer'in yanina bâzi kimseler gelmis ve: Ey Mü'minlerin Emîri! Yerine bir halîfe tavsiye etsen! demislerdi. Umer bunlara hitaben:)

— Ben bu halîfelik makaamina, Rasûlullah'in kendilerinden razi olarak vefat ettigi su kimselerden daha lâyik hiçbir kimse bilmiyorum. Bunlar aralarinda kimi halîfe seçip kabul ederlerse, benden sonra halîfe odur. Artik onun emirlerini dinleyiniz, dedi.

Ve Rasûlullah'in kendilerinden razi oldugu kimseler olarak su isimleri siraladi: Usmân, Alî, Talha, Zubeyr, Abdurrahmân ibnu Avf, Sa'd ibnu Avf, Sa'd ibnu Ebî Vakkaas.

Bu sirada Ensâr'dan genç bir kimse Umer'in yanina girdi ve:

— Ey Mü'minlerin Emîri! Allah'in senin hakkindaki lutûf ve inayeti ile sevin. Islâm Dîni'ne girmekteki kideminden dolayi bilmekte oldugum bu kadar yüksek hizmetlerin vardir. Sonra halîfe seçildin ve adalet ettin. Sonra bütün beserî faziletlerin ardindan sehîdlik (rütbesini kazandin), diye teselli etti.

Bunun üzerine Umer:
— Ey kardesim oglu! Bugün ben ondan, o da benden uzaklasan bu halîfelik yok mu? Keski bunun bana ne ikaabi, ne de sevabi do-kunsaydi. Benden sonraki halîfeyi seçmek için ilk muhacirleri tavsi-ye ederim. Bu ilk muhacirlerin hakklarinin taninmasi, kendilerine yapilan hürmetin muhafaza edilmesi çok hayir ve büyük isabet olur. Sizlere Ensâr'a da hayirli olmanizi tavsiye ederim. O Ensâr ki, hicretten evvel Medîne'de ikaamet etmisler, îmâna yardim ve yurd hazirlamislardir. Iste bütün bunlarin iyilerinin iyilikleri kabul edilmeli, kötülerinin kötülükleri ve kusurlari afvedilmeli. Size Allah'in ve Ra-sûlü'nün ahd ve emânmda olan bütün müslümânlarm (ve Kitâb ehli olanlarin) hakklarina hürmetkar olmanizi da tavsiye ederim. Bütün bunlarin haklan verilmeli, isleri görülmelidir. Mukaatele zarurî olursa, bunlarin arkalarindan mukaatele edilmelidir. Ve insanlara, takatlerinin üstünde teklifler yüklememelidir [283].

97- Ölülere Sövmek ve Kötülemekten Nehyedilmesi Babi [284]

148- Bize Âdem ibn Ebî Iyâs tahdîs edip söyle dedi: BizeSu'be, el-A'mes Süleyman ibn Mihrân'dan; o da müfessir Mucâhid ibn Cebr'-den; o da Âise'den tahdîs etti ki, Âise (R) söyle demistir. Peygamber (S): "Ölülere sövmeyiniz. Çünkü onlar, önden göndermis olduklari amellerinin karsiliklarina ulasmislardir" buyurdu [285].
Ve bu hadîsi Abdullah ibnu Abdilkuddûs es-Sa'dî er- Râzî, el-A'mes'ten ve Muhammed ibn Enes de yine el-A'mes'ten olmak üzere rivayet etmislerdir.
Bu hadîsi Su'be'den rivayet etmekte Âdem ibn Ebî Iyâs'a, Alî ibnu'1-Ça'd, Muhammed ibnu Ar'ara ve Ibnu Ebî Adiyy ayri ayri mu-tâbaat etmislerdir [286].

98- Ölülerin Serriilerini Anmak Babi [287]

149-.....Bize Amr ibnu Murre, Saîd ibnu Cubeyr'den; o da Ibnu Abbâs'tan tahdîs etti ki, Ibn Abbâs (R) söyle demistir: Allah'in la'neti üzerine olasi Ebû Leheb Abdu'1-Uzza ibn Abdilmuttalib, Kureys'i Safa üzerinde topladigi günün bakiyyesinde Peygamber(S)'e hitaben: "Tebben leke(= Yûh sana, helak ve ziyan sana)" demisti. Iste bunun üzerine: "Ebû Leheb *m iki eli kurusun, kendisi de kurudu helak oldu" sûresi indi [288].

---

[1] Asîlî ve Ebû'1-Vakt nüshalarinda, burada oldugu gibi, "Besmele" ile "Kitâbu'l-Cenâiz" büyük basligi vardir.

[2] el-Cenz, kenz vezninde, örtmek ma'nâsinadir; ikinci bâbdandir. Ve biriktirmek ma'nâsinadir. Ve cenz, kerpiçten ve balçiktan yapilmis muhtasar eve denir. el~Cinâze, cîm'in kesriyle meyyite denir. Cîm'in fethiyle de caizdir. Bir kavle göre cîm'in kesriyle meyyite ve fethiyle serîre, yânî tâbuta denir. Bir kavle göre aksi üzeredir. Yâhud kesr ile üstünde meyyit olarak tâbuta denir ve bu setr ma'-nâsmdan alinmistir... (Kaamûs Ter.)

[3] Babin Ikinci fikrasi "Her kimin son sözü Lâ ilahe illellah olursa, o kimse cennete girer" mealindeki hadîse isaret etmektedir; o hadîs, muttasil isnâdlarla Muâz ibn Cebel'den, Ebû Dâvûd da; Enes ibn Mâlik'ten Ibn Ebî Seybe'nin Mu-sannafmda; yine Muâz ibn Cebel'den Müsedded'in Müsned*Inde; Ebû Harb'-' den, Ebû Ya'lâ'nin Müsned'inds rivayet edilmistir. Buhârîbirçok tarîkle rivayet edilen bu hadîste Tevhîd Kelimesi ile âhirete göçen kimsenin âhiret mükâfatinin cennete girmekten ibaret oldugunu bildirmis oluyor. Buhârî'nin buradaki sartin cevâbini zikretmemesi, alt tarafta gelecek olan Vehb ibn Münebbih'in haberini te'vîl etmek gayesine ma'tûftur da

denilmistir.

[4]

Vehb ibn Münebbih'in bu haberini Buhârî et-Târîh'te; Ebû Nuaym da el-Hilye'de mevsûlen rivayet etmislerdir. Bu haberi Beyhakî Sünen'Inde Muâz ibn Cebel'-, den merfûan da rivayet etmistir. Söyle ki: Rasûlullah, Muâz'i Yemen'e vâlî gönderirken: "Ey Muâz, Yemen 'e vardiginda yanina Kilâb ehli kimseler gelip sana muhakkak: Cennetin anahtari nedir? diye soracaklardir. Sen onlara cevaben: «. Lâ ilahe ille 'ilah cümlesidir. Lâkin bu Tevhîd Kelimesi, cennetin dissiz bir anahtandir. Eger sen cennetin kapisi önüne disli bir anahtarla gelirsen cennet sana açilir; yoksa açilmaz, diye cevâb ver" buyurmustur. (Umdetu'l-Kaarî, IV, 3; îrsâdu 's-Sârî).

Vehb ibn Münebbih'in bu cevâbi, cennete girebilmek için dînî vecîbelerin M lüzumuna yânî îmân ve Islâm asillarina luzûmu isaret etmistir. Sârih Kirmânî: Lâ ilahe ille 'ilah tevhîdi, Muhammedun Rasûlullah kelimesini de tazammun eder, demistir.

[5]

Ebû Zerr'in bu hadîsi Buhârî'nin Ilim, îmân, Libâs, Tevhîd Kitâbtan'nda da uzun ve kisa metinlerle rivayet edilmistir.

Buradaki rivayette sirk etmeden ölen kimsenin cennete girecegi müjdelen-mistir. Sirki terketmek ise Tevhîd'dir. Lâ ilahe ille'ilah demek de tevhîdi'izhârdan ibarettir.

[6]

Buhârî bu hadîsi îmân, Nuzur, Tefsir Kitâblari'nda da getirmistir. Müslim ile Nesâî de rivayet etmislerdir. Bu rivayetler meâlen bir olmakla beraber, lâfzan farklidir. Meselâ Müslim'in Vekî' ve Ibn Numeyr tarikiyle rivayetinde bu iki cümle aksedilmis olarak gelmistir:

"Rasûlullah: Kim Allah'a bir seyi ortak kilmayarak ölürse, cennete girer, buyurdu. Ben de: Kim Allah'a bir seyi ortak kilarak ölürse cehenneme girer, dedim".

Ibn Mes'ûd'un Müslim'deki bu Vekî' ve Numeyr yoluyla gelen rivayeti istisnâ edilirse, diger tarîklerin hepsi müttehiddir. Konumuz olan rivayet tarîkine;tamâmiyle uygundur. Hadîsin vaîde ilgili olan kismi merfûan, va'de ilgili olan r-j parçasi mevkuf olarak rivayet edilmistir. Vekî' ve tbn Numeyr tarîkiyle gelen rivayet ise, bunun tamâmiyle aksidir.

Hadîs sarihleri bu iki tarîki te'lîf için bir takim görüsler ileri sürmüslerdir. Nevevî söyle diyor: "Bu konuda söylenen sözlerin en dogrusu sudur: Ibn Mes'ûd bu hadîsin hem vaîde, hem de va'de ilgili olan iki kismini da ezberlemistir. Fakat bilâhare va'de dâir olan kismi unutmustur. Binâenaleyh birinci kismi merfûan, ikinci kismi da mevkûfen rivayet etmistir. Bir zaman sonra da bunlari aksedilmis olarak hatirlamis ve bu yolda rivayet etmistir. Iki rivayeti cem' etmenin yolu budur. Ve bu suretle hadîsin her iki kismi da merfûan rivayet edilmis olur".

Sârih Aynî de Nevevî'nin bu tevcihine istirak ediyor.

[7]

Hadisin bâb basligina delîl olan yeri, ".... cenazeleri ta'kîb etmekle... emreyledi" fikrasidir.

Cenazeye ittibâ', cenazeyi arkasi sira ta'kîb etmek, cenaze namazini kildiktan sonra da bu suretle devam etmektir. Ittibâ' ta'bîrinin zahirî ma'nâsi budur. Bu sebeble Hanefîler'e göre cenazeyi ta'kîb etmekte efdal olan,Cenazenin arkasindan gitmektir. Sâfiîler'e göre efdal olan cenazenin ön tarafinda gitmektir. Mâlikîler arasinda; a. Önde gitmek; b. Arkada gitmek; c. Yayalar önde, binekliler arkada gitmek suretiyle üç görüs vardir.

Cenazeye istirak eden kadinlarin cenazeyi arkadan ta'kîb etmelerinde imamlarin Ittifaki vardir (Kastallânî).

Da'vete icabet, iki suretle olur: Yardim dileyen bir kimsenin bu dilegini yerine getirmeye icabet suretiyle, dügün gibi hayirli bir toplantiya edilen da'vete icabet etmekle.

[8]

Bu hadîsin de bâb basligina delâlet noktasi yine cenazeleri ta'kîb etmek fikrasi-dir. Diger hususlar da topluluk ferdleri arasinda yapilmalari, toplulugun saglamligi ve medenî münâsebetlerin kemâli bakimindan gerekli olan hareket ve davranislardir... En yüksek medeniyet ve insaniyet alâmetleridir.

[9]

Ebû Bekr, bu hareketi ile Rasûlullah'in bu fiiline uymus bulunuyor. Tirmizî'-nin sahîh rivayetine göre, vaktiyle Peygamber de Usmân ibn MazTm'un vefatinda böyle yapmisti. Kidemli bir Islâm mücâhidi olan Usmân ibn Maz'ûn 'un ölümünde, Rasûluilah, Usmân'in cenazesi üzerine kapanmis, onu Öpmüs ve aglamistir. Hattâ gözyaslari yanaklari üzerinden akmisti.

Ibn Abdilberr de bu firakli vak'ayi et-Temhîd'inde söyle rivayet etmistir: RasûlülIah,Ibn Maz'ûn'un cenazesi tâbuta konuldugu sirada Yâ Usmân, simdi mutluluk senin içindir. Ne dünyâ sana bir elbise giydirdi, ne de sen dünyâya bir kiymet verdin" buyurmustur.

Ibn Maz'ûn, muhacirlerin fakirlerinden idi. Fakirliginden dolayi kefen bulunamamis da eski ihrami ile kefenlenmisti. Peygamber bu matemli sözleriyle o acikli vak'ayi isaret etmisti

[10]

Bu âyetler daha çok evvel, hicretin üçüncü yilinda meydana gelen Uhud Harbi hakkinda inmisti.

Hadîste haber verilen Ebû Bekr'in fiilleri, bâb basligina delü olan kisimlardir. Bunlardan ölünün yüzünü örtmenin müstehâb oldugu; ölünün yüzünü öpmenin cevazi; feryâd etmeksizin sessiz aglamanin cevazi hükümleri alinmistir.

[11]

Ebû Sâib, Usmân ibn Maz'ûn'un künyesîdir. Biraz evvelki hasiyede de geçtigi gibi, bu Usmân kidemli sah ahilerdendir. Islâm olanlarin ondördüncüsüdür. Evvelâ Habesistan'a, sonra Medine'ye hicret etmistir. Bedr Harbi'nde yararliklar göstermis ve hicretin ikinci yilinda vefat etmistir. îbn Maz'ûn'un ölümü Pey-gamber'i çok kederlendirmisti. Medîne muhacirlerinden ilk vefat eden, bu zâttir (Vmdetu'l-Kaarî).

[12]

Peygamber'in bu sözü "De ki: Ben peygamberlerden ilk defa (gelmis biri) degilim. Bana ve size ne yapilacagim bilmem. Ben, bana vahyolunmakta bulunandan baskasina uymuyorum.,. "(el-Ahkaaf:9) âyetinin bir kismina lâfzan da uygun düsmüstür

[13]

Bu vefat ve tezkiye hâdisesi hicretin ikinci yilinda vâki' oldugu için henüz Feth Sûresi nazil olmamis ve Peygamber'in geçmis ve gelecek günâhlarinin magfiret buyuruldugu müjdelenmemisti. Bu müjdeleme, hicretin altinci yilinda Hudey-biye Anlasmasi'nin imzalanmasindan sonra Medine'ye gelirken yolda vâki' olmustu.

Bedr Harbi'nde hazir bulunanlarin magfiret olunduklari Peygamber tarafindan haber verilip müjdelendigi sahîh olarak sabit bir hakikat iken, Usmân ibn Maz'ûn hakkinda tereddüdü ifâde eden bir uslûb ile Ümmü'l-Alâ'ya cevâb vermesi, Usmân ibn Maz'ûn'un vefati Bedr Harbi'nde bulunanlarin cennet ehli olduklari haberi verilmezden evvel olmasindandir.

Bu hadîsten, cennetle müjdelenen on kisi ve Bedr sahâbîleri gibi cennetlik olduklari nasslandirilmis olanlardan baska hiçbir kimse hakkinda cennetliktir diye hükmedilmemesi; ihlâs bir kalb isi oldugundan, kimsenin vicdanina nufûz etmenin yolu bulunmadigi; ölü evine techîz ve tekfîn edildikten sonra girilmesi gibi hükümler çikarilmistir.

[14]

Buhârî, hadîsin geri kalan kisminin muttafakun aleyh olduguna isaret olarak bü kadariyle yetinmistir

[15]

Buhârî, Suayb'in mutâbaatmi Kitâbu's-Sehâdet'te; Ma'mer ibn Râsid*in mutâ-baatini da Ta'bîr Kitâbi'nin "Cereyan edici göz bâbi"nda mevsûlen rivayet etmistir. Amr ibn Dînâr'in mutâbaasini ise îbnu Ebî Umer, kendi Müsned'Inde îbn Uyeyne'den; o da kendisinden olmak üzere mevsûlen rivayet etmistir.

[16]

Bu hadîsin de bâb basligina uygunlugu açiktir.

Baki' ibn Mahled, Câbir'den sunu rivayet etmistir:

Rasûlullah bana kavustu da: "Sana bir müjde vereyim mi? Allah babani diriltti ve kendisine perdesiz dogrudan dogruya söz söyledi. Hâlbuki simdiye kadar hiçbir kimseye böyle perdesiz söylememistir" buyurdu {Umdetu 'l-Kaarî, IV, 20)

[17]

Bu mutâbaati Müslim, Abdurrazzâk tarîkinden mevsûlen rivayet etmistir. Buhârî bu "mutâbaati, Müslim'de îbn Mâhân hakkinda vâki' olan seyi, yânî o isnâd-daki

Muhammed ibn Alî ismini nefyetmek için zikretmis ve dogrusunun Su'be'nin rivayet ettigi gibi Muhammed ibnu'l-Münkedir oldugunu beyân eylemistir. (Kas-tallânî).
[18]
en-Na'y, es-Sa'y vezninde, en-Niâ, el-Ginâ vezninde ve'n-Nu'yân, el-Gufrân vezninde bir adamin vefat ettigini haber vermek ma'nâsinadir; ikinci bâbdandir. (Kaamûs Ter.). Bugünkü ta'bîr ile Ölüm ilâni demek oluyor.
[19]
Necâsî, Habes meliklerine verilen unvandir. Ibn Hisâm'in es-Sîre'sinde bu Necâsî'nin ismi Ashame'dir; atiyye ma'nâsinadir denilmis. Ebû'l-Ferec de Asha-me ibn Ebcerî'dir, demistir. Ibn Sa'd'm et-Tabakaat'mda müslümân olusu söyle rivayet edilmistir: Rasûlulah, hicretin altinci yilinda Hudeybiye'den dönüp, yedinci yilin Muharrem'inde Amr ibn Umeyye ed-Damrî ile bir mektûb gönderdi ve onu Islâm'a da'vet etti. Necâsî, Rasûlullah'in mektubunu hürmetle alip, karsisina koymus ve tahtindan inip yer üzerinde oturmus, sonra müslümân olmus ve Islâm'i kabul ettigini bir mektûbla Peygamber'e bildirmistir. Ca'fer ibn Ebû Tâlib'in Necâsî'ye Islâm DînI'ni ögrettigi de Tabakaat'ta rivayet edilmistir.
Necâsî'nin vefati, Tebük Seferi'nden dönüldügü yedinci yilin Receb ayma tesadüf etmisti. Müslim'in Sahîh'inde, Peygamber tarafindan kendisine mektûb gönderilen Necâsî'nin, cenazesine namaz kildigi Necâsî olmadigi rivayet ediliyor. Mektubun yazilip gönderilmesi ile vefat târihi arasinda alti aylik bir zaman vardir. Buna göre her iki sikk da muhtemil olur.
Bu hadîs, cenaze ilâninin cevazina, cenaze namazinin mescid içinde degil, mescid haricindeki namazgahta gâib namazi olarak kilindigina ve cenaze na-mâzmin da diger namazlarda oldugu gibi saff baglandiktan sonra dört tekbîr ile kilindigina delâlet etmektedir.
[20]
Mûte Harbi'nde kumandanlarin arka arkaya sehîd düstüklerini Peygamber, Medine'deki mescidde halka haber vermis, en sonra da Hâlid ibn Velîd'in kumandayi kendiliginden üzerine alarak Islâm ordusunu büyük bir felâketten kurtardigini bildirmistir/Mûte Harbi'nin haberleri henüz Medine'ye ulasmadan, gününde Peygamber tarafindan böylece haber verilmis ve haber verildigi gibi cereyan etmistir.
Hadîsin bâb basligina delâleti meydandadir. Buhârî bu hadisi Cinad,
Alâmâtu'n-Nübüvve, Hâlid'in Fazîleti, Magâzî bölümlerinde de getirmistir.
[21]
Bu baslikla bundan önceki baslik arasinda su fark vardir: Birincisi, ölüyü bilmeyen kimselere bildirmek; bu ise ölüyü bilip, ölünün isine hazirlanacak kimselere bildirmektir. (Fethu'l-Bârî; Ibnu'l-Munîr'den)
[22]
Bu Ebû Râfi'in Ebû Hureyre'den nakli, daha evvel "Mescidin süpürülmesi ve çöplerinin toplanip kaldirilmasi bâbi"nda geçmis olan hadîsin bir tarafidir. Bu kismin da bâb basligina delâleti meydandadir.
[23]
Hadîsin bâb basligina uygunlugu Rasûlullah'in "Onu bana bildirmenizden sizleri men' eden nedir?" buyurmasidir.
[24]
Babin hadîsinde üç çocugu Ölen müslümâmn hâli söylendigi hâlde, Buhârî'nin bâb basliginda bir çocugu ölenin hâlini zikretmesi, hadîsin diger rivayetleri arasinda bir ve iki ile kayidlanmis olanlari bulundugundan dolayidir. Buhârî bu baslik ile o rivayetlerin subûtuna isaret etmis oluyor.
[25]
Buhârî bu âyeti bâb basligindaki "Ihtisâb" lâfzina te'kîd olarak getirmistir. Çünkü ihtisâb, ancak sabir ile olacaktir. Âyetin tamâmi, o âyetler grubu içinde daha iyi anlasilacaktir: * 'Ey îmân edenler, sabir ile, bir de namaz ile yardim isteyin. Sübhesiz ki Allah sabredenlerle beraberdir. Allah yolunda öldürülmüs olanlar için ölüler demeyin. BiVakis onlar diridirler. Fakat siz iyice anlayamazsiniz. And olsun, biz sizi biraz korku, açlik, mallardan, canlardan ve mahsûllerden yana eksiltme ile imtihan edecegiz. Sabredenlere müjdele ki, onlar kendilerine bir belâ geldigi zaman; Biz Allah'iniz ve biz ancak O'na dönücüleriz, diyenlerdir. Rabb Herinden magfiretler ve rahmet hep onlarin üzerinedir ve onlar dogru yola erdirilenlerin tâ kendileridir"(el-Bakara: 153-157).
[26]
Bu hadîs de rivayet yollarinin çoklugu ile seçkin hadîslerden biridir. Isnâd yollari kirk kadar sahâbîye varmaktadir. Iste islâm Dîni'nin aslî saffetinde korunmus oldugunun canli sâhidlerinden biri. Bu sahâbîlerden rivayet edilen metinler birbirlerinden küçük farkliliklar gösterir ki, bu tabiî birseydir. Yalniz ifâde ettikleri ma'nânin özü birdir. Hadîste aranan da budur. Sark ve Garb mütefekkirlerinin insaflilari, Islâm Dîni kadar hiçbir içtimaî hâdisenin metodolojik bir usûl ile zamanimiza kadar nakledilmedigini i'tirâf ederler. Bu yalniz ve yalniz Islâmî nakillerin mazhar oldugu ilâhî bir lûtuftur (Kâmil Mîrâs, Tecrid Ter., IV, 395-396).
Bu bâbdaki hadîslerin hepsi mahzun ve kederli ana-babalari en belîg sekilde tesliye eden Peygamber sözleri ve Muhammedî metanet reçeteleridir.
Burada su Ilâhî sözler de hatirlanip, sabr ve teslimiyetin degeri iyice kav-ranmalidir: '.... Ancak sabredenlere ücretleri hesâbsiz ö'denecektir"(ez-ZumeT-10).
[27]
Bu ta'lîki ibn Ebî Seybe de mevsûlen rivayet etmistir. Buhârî, ilim Kitâbi'nda da küçük bir farkla bu isnadi ve ziyâdeyi getirmisti.
[28]
Hadîsteki "Tahillete'l-kasem" ta'bîri, Allah'in yeminini halâl kilacak mikdâr demektir. Buhârî'nin isaret ettigi üzere, hadîsteki bu tahillete'l-kasem. "Ve in minkum illâ vâridûhâ{ = Vallahi sizden her bir kimse Illâ o atese ugrayacak)" (el-Meryem:71) kavlinde mukadder olan yemîndir. Bu ugrayis, geçerken yol ugragi görüsten veya günâhi kadar ikaametten ibaret olabilecegine göre, hadîsin ma'nâsi "Üç çocugunun ölüm acisiyle yanip buna sabreden ana baba, cehennem atesini ya geçerken görecek yâhud günâhi kadar kalacak" demek olur.
[29]
Hadîsin bâb baligina uygun yeri son fikrasidir. Peygamber'in bu emri kadinin feryâd ile aglamakta oldugunu gösterir. "Sabretmezsen Allah'in gadabina ugrarsin" demek oluyor.
Bu hadîsten, kabir ziyaretinin mutlak surette cevazi, ziyaretçinin erkek ve-yâhud kadin olmasinin farki olmayacagi gibi hükümler alinmistir. Çünkü hadîste böyle bir ayirim yoktur.
Bu hadîs, ileride daha genis olarak tekrar gelecek ve ilgili açiklamalar daha fazla orada verilecektir
[30]
Basliktaki "Ve vudûihî" zamîri meyyite de, yikayiciya da gidebilmek ihtimâli oldugundan, tercemede ikinci ihtimâl parantez içinde gösterildi.
es-Sidr: Sîn'in kesresi ve dâPin sükûnu ile nebk agacinin ismidir ki, Arabistan kirazi ta'bîr olunur. Trabzon hurmasi o nev'idendir. Müfredisvrfre'dir... Bu agaç da iki gûna olur: BIrI bûstânîdir ki, yemisi hos olup ve yapragiyle yika-. ma yapilir. Ve birisî berrîdir ki, yemisi kekre olur. Ve ikisinin de gölgesi be gâyet koyu ve lâtîf ve hafîf olur...
en-Nebk: Sidr agacinin yemisine denir ki Arabistan kirazi ta'bîr olunur (Kaa-mûs Ter.).
en-Nebk: Sidr agacinin yemisi ki köknar yemisi dahi derler (Ahterî).
Sidr bulunmazsa, cöven, hatmî kullanilir. Bunlarin hepsi kiri gidermek Için sabun yerine kullanilmis seylerdir. Kirleri gidermek için bunlardan hiçbirisini bulmak mümkin olmazsa, yalniz hâlis su ile yikanir.
[31]
ibn Umer'in bu fiilini Imâm Mâlik el-Muvatta' da Nâfi'den mevsûlen rivayet etmistir
[32]
Ibn Abbâs'm bu sözünü Saîd ibn Mansûr sahîh bir isnâdla mevsûl olarak rivayet etmistir. Dârakutnî ile Hâkim ise bunu merfû* olarak rivayet etmislerdir.
ibn Ebî Seybe bu haberi söyle rivayet etmistir: Ibn Abbâs: Ölülerinize ne-cistir demeyiniz. Çünkü mü'min hayâtinda da, Ölümünde de necs degildir, demistir.
Necs oldugu kabul edilirse, tahareti, yânî paklanmasi kaabil degildir demek olur
[33]
Sa'd ibn Ebî Vakkaas'in bu sözünü de Ibn Ebî Seybe tahrîc etmistir.

[34] Peygamber'in bu sözü, Buhârî'nin Kitâbu'l-Gusl'de "Cünüb çarsida yürür babi' 'nda Ebû Hureyre'den rivayet ettigi hadîsin bir parçasidir.

[35] Peygamber'in kizi Rukayye'nin Hayber seferi sirasinda vefati üzerine diger kizi Ümmü Kulsüm, Usmân'la evlendirilmis, sonra hicretin dokuzuncu yilinda o da vefat etmisti. Peygamber'in diger kizi Zeyneb de hicretin sekizinci yilinda vefat etmisti. Ümmü Atiyye ölü yikayici bir kadin odugundan, Zeyneb'i de, Ümmü Kulsüm'ü de yikamis olabilir. Muhtemil ki, Buhârî, Peygamber'in bu iki kizindan hangisi oldugunu kestiremediginden, burada "Peygamber'in kizi öldügü zaman" demis; isim zikretmemistir. Fakat Müslim'in sartina göre Zeyneb oldugu sabit oldugundan, Müslim bu ismi zikretmistir.

[36] Buhârî bu Ümmü Atiyye hadîsini uzun, kisa metinlerle yalniz bu Cenazeler Ki-tâbi'n'da, arka arkaya gelecek çesitli bâblarinda onbir defa getirmistir. Bir çok hükümlerin delili olan bu hadîsten, özetle su hükümler çikarilmistir:
Ölüyü yikamak; yikama esnasinda Ölüye abdest aldirilmasi; su ve sidr ile yikamak; yikamanin sayisi; yikamada kâfur ve benzeri güzel kokulu seyler kullanilmasi; kadinin cenazesini kadinlarin yikamasi; cenaze yikayan kimsenin gu-sül veya abdest alip almayacagi; ölünün necs olmadigi; bundan dolayi yikamanin abes olmayip cesedin temizlenebilecegi; erkek elbisesinin kadina kefen yapilabilecegi... gibi.

[37] Hadîsin bu kismi küçük bir fark ile bundan evvelkibâbda da geçmisti. Devami olan kisimlar ise burada gelmistir.

[38] Hadîsin bâb basligina delîl olan yeri burasidir. Cenaze yikamakta tek sayi üzerine emrediimesi, "Allah tektir; Sekleri sever" hadîsinden ileri gelebilir. Bu teklemenin gerçeklesmesi, bu Hafsa hadîsinde ölünün üç su, bes su, yedi su ile; digerinde üç, bes ve gerekirse daha fazla sayida yikanmasiyle olabilecegi bildirilmistir. Yikamaktan istenen gaye, ölünün temizlenmesidir.

[39] Hadîsin sonundaki "Onun saçini taradik, üç bukle yaptik" fikrasi Ümmü Atiy-ye'nin haber vermesidir. Yoksa hadîste bunun Rasûlullah tarafindan bir emir ve isaretle yapildigina dâir bir kayid ve rivayet yoktur. Bu sebeble Hanefîler'e göre saç iki bukle yapilip kadinin gögsüne, gömlek üstüne konulur. Sâfiîler'ce üç bukle yapilarak arkaya uzatilir. Ahmed ibn Hanbel ile tshâk'in görüsü de budur.

[40] Peygamber hayâtta dâima sag ile baslamak geleneginde idi. Bunda "Ashâbu'l-yemîn = Sag taraf sahihlerinden " (el-Vakia; 8, 27, 38: el-Müddessir: 39; el-Beled: 19) olma aliskanligini kazandirmak temennisi veya yümn, hayr ve bereket sahibi olmaya bir alistirma olmasi mümkindir.

[41] Ölü yikamaya abdest azâlariyle baslanmasi müstehâbdir. Bu abdest, agiz çalkalama ve buruna su verme bulunmaksizin, hayâttaki gusl abdestinin aynidir

[42] Hadîsin bâb basligina uygunlugu meydandadir. Lügat açiklamalari söyledir:
el-Hakvu, bedende bögüre denir. Ve futaya denir; izâr ma'nâsinadir. Bir kavle göre fûta baglayacak yere denir ki, bel olacaktir. Bunda hâ'mn kesriyle el-Hikve de lügattir.
el-Kâfûr ve el-Kufurrâ: Ve bunda kâfin ve fâ'nin üç harekesiyle lügattir. Hurma çekirdeginin kapçigina denir. Ve kâfur bir nevi' güzel kokulu nebat ismidir ki, çiçegi papatya çiçegine benzer olur. Tib müfredatinda reyhânu'I-kâfûr ile resmedilmistir ki, kâfur otu ta'bîr olunur. Kâfur bu isimle ma'rûf koku ismidir. Hind ve Çin daglarinda biten bîr agaçtan meydana gelir, yâni onun zamkidir. Bu agaç gayet büyük oldugu için gölgesinde pek çok insan mekân tutar. O mekânin harareti sebebiyle kaplanlar bu agacin etrafinda barinirlar ve kâfurun azligina sebeb budur... (Kaamûs Ter.)
ei-Izâr: Bedene bürünecek câr ve milhafeye denir... Sârih der ki: Gerçi müellif mutlaka milhafe ile tefsir eyledi; lâkin izâr belden asagi tutulan fûta ve pes-temâl makûlesine denir. Nitekim ridâ, belden yukari tutulan elbiseye denir. Meselâ hacilarin belden yukari tutunduklari ihram, ridâ ve belden asagi tutunduklari izârdir... (Kaamûs Ter.)
es-Siâr: At kisminin çuluna denir ki asil siar, insanin gömlegine denir. Ve mutlaka bedenine dokunan elbisesine denir, killara dokundugu için...
et-Is'âr; Bir adama bir nesneyi bildirmek... ve bir kimseye siar yâni gömlegi giydirmek ma'nâsinadir. (Kaamûs Ter.).

[43] Bu hadîsin de bâb basligina delâlet yeri açiktir

[44] Muhammed ibn Sîrîn'in bu sözünü, Saîd ibn Mansûr, Eyyûb es-Sahtiyânî tarîkinden mevsûlen rivayet etmistir.

[45] Kadin cenazesinin saçinin üç bukle yapilip arkasina birakilmasi Safiî, Ahmed ibn Hanbel, Ishâk ibn Râhûye'nin mezhebidir. Hadîste görülen Ümmü Atiy-ye'nin kendi yaptiklarini haber vermesinden ibarettir. Yalniz bunu Peygamber'in isaretiyle yapmis olmasi da muhtemildir. ihtimâl üzerine hüküm bina edilemi yecegi ise ser'î bir esastir. Bunun için Hanefîler saçlarin iki bölük yapilip cenazenin gögsüne ve gömleginin üstüne konulmasi içtihadinda bulunmuslardir. Hanefîler'ce saçi tarakla tarayip arkaya atmaya luzûm yoktur.
Bâb basligindaki ta'lîkte ve hadîs metninde ifâde edilen saç örgülerinin çözülmesi, vefatindan evvel insanin basinda örülü bulunan saçlara suyun iyice islemesi için yikama sirasinda bu örgülerin çözülmesini anlatmaktadir.

[46] Ibmi Ebî Seybe Hasan el-Basrî'nin buna yakin bir lâfzini mevsûlen rivayet etmistir

[47] Bu hadîsten kadin cenazesinin bes parça bezle kefenlenecegi açikça anlasiliyor ki, bu parçalar: Din', izâr, lifâfe, himâr ve hirka'dir. Bunlarin îzâhi ve kullanis suretleri söyledir: Bu hadîsteki ifâdelerde anlatilan kadin cenazesinin kefenleni-sini Aynî söyle îzâh ediyor: "Cenaze evvelâ dir'a, yânî gömlek giydirilir. Sonra himâr denilen bez, bas örtüsü gibi kadinin basina Örtülür ve gömlek üzerine açilir. Bunun üzerine izâr, onun üzerine de lifâfe denilen en genis bez sarilir. En sonra da bu bezler açilmamak için, hirka denilen enli bez, kadinin memesi ile göbegi arasina baglanir" (Umdetu'l-Kaarî, IV, 49).

[48] Buhârî bâb basligini böyle suâl tarzinda vermekle bu husustaki görüs ayriligina isaret etmis oluyor. Hadîs metni ile de üç bukle yapilacagini bildirmis ve suâli delîli ile cevâblamis bulunuyor

[49] Ölü kadinin saç buklelerinin ön tarafa veya arka tarafina dogru saliverilmesi hakkindaki tatbîkatia ilgili îzâh daha önceki hadîslerde geçmisti

[50] Buhârî ölülerin yikanma hükümlerini bitirince, kefeni beyâna basladi.

[51] Hadîsin bâb basligina delâleti zahirdir. Bâzi lügat açiklamalari söyledir:
Yemâniyye: Yemen'e mensûb demektir. Bu kelime yâ'nin tahfifi ile de söylenir. Kaaide nisbet yâ'smin seddeli olmasini gerektirir ise de, kelimeye elif ziyâde kilinarak nisbet yâ'si hafîfletilmistir. Aslinda Yemâniyye iken, Yemâniye de denilmistir.
Sehûliyye: Ezherî: "Sîn'in fethi Ile Yemen'de bez dokunan bir nahiyenin adidir; sîn'in dammi ile de beyaz bezin adidir" diye ta'rîf etmistir. Diger lügat -çiler Yemen'de bir nahiyenin adi oldugunu baska ma'nâlarindan önce söylemislerdir.
Kursuf: Kâfin ve sîn'in dammi ve râ'nin sükûnu ile pamuk demektir.
Esvâb: Sevb'in cem'idir. Aslinda dokunmus olan bez, keten, ipek, yün ma-kûlesidir. Dönüp varacagi sey i'tibâriyle mecazen libâsa itlak olunur.
Kamli: Gömlek; imame de baslik ve sarik demektir.

[52]
Buhârî bu baslik Ile kefenin üç olmasinin vâcib degil, sünnet olduguna isaret etmistir. Zaruret olmayarak kefenin iki parçaya indirilmesi ile sünnet terkedilmis olur. Bir parça ise, vâcibdir.
Hadîs metnindeki "vakasat" ve "evkasat" kelimeleri ayni ma'nâda olup her ikisi de boynunu kirdi demektir

[53]
el-Hanût, sabûr vezninde ve el-Hinât, kitâb vezninde, güzel kokulu nesnelerden terkîb edilmis kokuya denir ki, ölünün kefeni üzere saçilir ve buharlandin-lir; kâfur, sandal ve sâireden niürekkeb olur.
el-Ihnâî ve't-Tahnît, ölüye hanût saçmak, ölünün kefenine hanût saçmak ve buharlandirmak ma'nâsinadir (Kaamûs Ter.).

[54]
Hadîsin bâb basligina mutabakati, ihrâmli için hanûtun men'inden anlasilan mefhûm yoluyladir. Bu hadîs metninde râvî, devenin isledigi cinayeti, yukaridaki hadîstekinden farkli ve iki kelime ile terdîdli olarak ifâde etmistir.
Birincisi, kâf, sâd, ayn harflerinden if'âldir ki, "Feaksaathu" kelimesidir. Bunun birçok ma'nâlarindan biri, birseyi kana bürümek ve kipkizil etmek, ezmek. ..dir. Buna göre deve onu ezip kana bürüdü, kipkizil etti demek olur.
Ikincisi, kaf, ayn, sâd harflerinden yapilmis if'âddir. Bunun sülâsîsi: Derhâl ölmek ve çabuk öldürmek ma'nâsinadir. If'âlI de, yânî el-Ikaas da derhâl öldürmek ma'nâsinadir. Bu suretle aralarinda yine çok ma'nâ farki yoktur.

[55]
et-Telbîd; ihramda olan haci basinin saçi perisan olmayip toplanmak için saçina zamk makûlesi nesne sürüp yapistirmak ma'nâsmadir.

[56]
Hadîste râvîlerin "fevakasat" veya "feaksaat" seklinde terdîd ile bildirmeleri, kendilerinin tesbît edislerinin neticesidir. "Vakasa" boynu kirdi ma'nâsmadir. Ikincisi ayn, kaf, sâd ve ayn harfi kökün if'âl babindan olan mâzîsidir. "Fea-kaasat, birseyi kana bürüdü ve kipkizil etti" demektir. Binâenaleyh ma'nâca aralarinda çok ayrilik yoktur.

[57]
Sârih Kirmani, Buhârî'nin bu basligini, terceme ettigimiz sekilde tefsîr etmistir. Buhârî'nin ifâdesine göre kefen cümlesinden olan gömlegin etrafi dikilmis olup olmamasi; Ilik konulmus veya konulmamis olmasi müsâvîdir.

[58]
Hz. Umer'in bu nehy hükmünü "Onlar için istigfar etsen de istigfar etmesen de haklarinda birdir. Allah onlari kat'iyyen magfiret etmez. Sübhesiz Allah fâ-siklar güruhuna hidâyet vermez "(el-Munâfikûn:6) âyetinden almis olmasi muh-temildir. Umer'in içtihadina göre istigfar, salât ile te'vîl edilmis ve bu sözden namazdan nehy Duyuruldugu hükmü çikarilmis olur.
Abdullah Ibn Ubeyy, Medîne'de münafiklarin reîsi idi. Müslümanlara birçok kötülükleri dokunmustu.

[59]
Bu hâdise üzerine et-Tevbe:84. âyetinin inmesi, Hz. Umer'in görüsünü dogrulamis oluyor.
Peygamber'in münafiklarin reisine hayâtinda müsamahali davranmasi, öldügünde mübarek gömlegini vermesi, cenaze namazini kilmasi ve istigfar etmesinin sebebleri söyle özetlenmistir: Müslümânlar'in ilk zamanlarinda büyük bir kabileye baskanlik etmekte bulunmasi, seklen de olsa müslümân görülen bir zâti her türlü kötülüklerine ragmen vaziyeti islâh ve idare etmek basiretinin kâbi olmasi, öldügünde oglu Abdullah'a bir taltîf olmasi, yâhud daha mühim olarak, bu zâtin son deminde Peygamber'in gömlegi ile sefaat olunmak dilegi gö rülüp duyularak, kabîlesi halkindan münafik olanlari islâh etmek gayesi veya Bedir günü Abbâs'a giydirmis oldugu gömlegine karsilik vermis bulunmasi...

[60]
Bu Câbir hadîsinde Peygamber'In, Abdullah ibn Ubeyy'in kabrine defn edildikten sonra geldigi haber veriliyor. Bundan evvelki îbn Umer hadîsinde, gömülmezden evvel geldigi ve namazini kildigi haber verilmisti. îki hadîs arasinda görülen bu zidligi sarihler söyle gidermeye çalismislardir: ibn Umer hadîsindeki "gömlegini verdi" sözü, "ihsan etti" demektir. Peygamber'In verecegini va'd etmesinden mecazen "verdi" diye ta'bîr edilmistir, demislerdir, ibn Cevzî de Peygamber'In iki gömlek vermis olmasi muhtemildir, der.
Câbir'in: "Peygamber Ibn Ubeyy'i çukurundan çikartti ve ona gömlegini giydirdi" demesinden, bu ölünün gömleksiz defn olundugu hatira gelir. Yâhud Peygamber'In kendi gömlegi ile teberrük etmesi istenildiginden, ölünün üstündeki gömlek çikarilip Peygamber'In gömlegi giydirilmistir. Bâb basliginin ikinci kismina delîl olan yer, iste burasidir.

[61]
Hadîslerin bâb basligina uygunlugu açiktir. Bunlara yakin bir metin, daha evvel de geçmisti.

[62]
Bu hadîsin de bir rivayeti biraz önce geçmisti. Bu üç parça bez, lifâfe, izâr, ve kisa ridâ diye ta'rîf edilmistir.Lifâfe,leff yâni sarmaktan alinmis olup"sargi" demektir. Cenaze istilahinda, Ölünün basindan ayagina kadar vücûdunu bürüyen örtüye denir.
Izâr da ayni ma'nâya hamledilmistir; bastan asagiya kadar vücûdu bürü-yen örtü demektir. Bâzi fakîhler, Izâr, omuzdan asagiya bürüyen örtüdür, demislerdir. Bir de yakasiz, yensiz ve etrafi dikis Ile bastirilmamis, gögüs tarafi açilmamis bir parça vardir ki, buna yukarida anlatildigi sekliyle, gömlek deni-lemiyecegi asikârdir. Iste bu üç parça bez, erkekler için sünnet kilinan bir kefendir. Hadîste baslik açikça istisna edildiginden, hesaba dâhil degildir.
Bu üç parça bezin temiz olmak sartiyle yeni veya kullanilmis olmasi musâvîdir.

[63]
Buhârî bu baslik ile Ölünün techîz ve tekfin masraflarinin, malinin umûmundan yapilacagini bildirip, ölünün malinin üçte birinden yapilir diyen küçük bir grubun görüsünü reddetmek istemistir. Bu üçte bir görüsü, Hallâs ibn Umer'in kavli oldugu nakledilmistir

[64]
Buhârî bâb basligindaki hükümde, burada isimleri verilen tabiî müctehidlerinin ittifak etmis olduklarini da bildirmis oluyor. Bu müctehidlerin görüsleri Dâri-mî'de, Abdurrazzâk'in Musannafmda mevsûlen rivayet edilmistir.

[65]
Amr ibn Dinar'in bu sözünü Abdurrazzâk; Ibrâhîm Nahaî'nin sözünü Dârimî; Sufyân es-Sevri'nin sözünü de yine Dârimî mevsûl olarak rivayet etmislerdir

[66]
Ibn Hacer'in rivayet hususunda ekseriyyetinI bildirdigi burdehu (Onun bürdesi) nüshasinda mef'ûl zamîri Mus'ab'a râcî oldugundan, sehidin kefen-lendirildigi bürdenin kendisine âid oldugu tasrîh edilmis bulunuyor. Bu ise hadîsin mensûb oldugu babin unvanina uygunlugu bakimindan son derece lâzim olan bir mes'eledir. Ölünün cümle malindan en evvel tekfîn masraflarinin ayrilmasi mes'elesidir. Bu da hadîsteki bürdenin Mus'ab'a âid oldugu tasrîh edilmekle te'mîn olunabilir.
Hadîsten, zaruret hâlinde bir kefenle yetinilebilecegi ve bunun caiz oldugu hükmü alinmistir. Yine bu hadîsten, ilk müslümanlarin ne kadar maddî imkânsizlik ve çetinlikler altinda mücâdele ettikleri apaçik sezilmektedir.

[67]
Bâb basligindaki suâlin cevâbi hadîs metninde mevcûddur. O da "Mus'ab ibn Umeyr bir tek bürde içinde kefenlendi" sözüdür. Sübhesiz ki bürde, bir tek bezden ibarettir.

[68]
el-Burdu (JJ?i); bâ'nin zammi ile bir nevi' çizgili yânî çubuklu kumas adidir... ve bir nevi' abaya denir ki ihram gibi bedene bürünürler. Ve bu cemi'dir; müf-redi bürde'dir. Ve hâlen bu diyarlarda hirka ta'bîr ettigimiz libâsa da bürde itlak edilir (Kaamûs Ter.).

Sârih Aynî, bürde'yi nemîre ile tefsîr ediyor ki, alaca yün kaftan demektir. Sa'leb de yasli kadinlarin giydikleri çizgili bir sevbdir, demistir.

[69] Sehide kefen yapmak için üzerinde tasidigi bu bir tek bürdeden baska birsey bulunmamasi, Mus'ab ibn Umeyr'in ne derece fakirlik ve ihtiyaç içinde oldugunu pek belîg sekilde göstermektedir. Hadîsin bâb basligina delâleti gayet açiktir

[70] Buhâri bu baslik ile Peygamber devrinde kefenini hayâtta iken hazirlayan kimseyi, Peygamber'in reddetmedigini isbât için getirmistir

[71] Bu bürdeyi Peygamber'e getiren kadinin ismini, sonra bürdenin güzelligini belirtip onu Peygamber'den isteyen sahâbînin ismini Buhârî vermemistir. Buna sebeb, verilen isimlerde çesitlilik bulunmasi olabilir. Fakat SehPin son ifâdesinden, onun bu sahâbîyi iyi bildigi anlasilir.

Hadîs bâb basligina tamâmiyle uygun bir delildir. Hadîste hakîkaten Pey-gamber*den kefen yapmak üzere istenmis, Peygamber bu istegi kabul etmis, sa-hâbîler evvelâ bunu kendisi giymek için istedi sanarak hos görmemisler; sonra kefen yapmak için istedigini anlayinca ses çikarmamislardir. Bu vak'adan bir mü'min hayâtta iken ölümden sonrasi için kefen gibi techîz ve tekfin ihtiyâçlarini hazirlamasinin cevazi hükmü çikarilmistir. Hattâ bu hazirlik meâd için oldugundan, fazîlet kabûf edilmistir. Peygamber (S): "Mü'minlerin îmânca en faziletlisi, ölümü çok hatirlayan ve ona iyi hazirlanandir" buyurmustur (Umdetu 'l-Kaarî).

[72] Kadinlarin cenazeler ardinda gitmelerinin nehyedilmesi mes'elesinde bu nehyin tahrîmî veya tenzîhî oldugu veya bâzi kayidlarla cevazi seklinde görüsler vardir. Buhârî bu görüs ayriliklarindan dolayi, bu husustaki hükmü kesinlestirmemistir.

[73] Hadîsin bu son fikrasi "Cenazeler ardinda gitmek bize vâcib kilinmadi" ma'-nâsina olabilecegi gibi, "Bize cenazeleri tesyî' ve arkalarindan gitmemizin nehyedilmesi, diger nehiyler derecesinde siddetli ve te'kîdli kilinmadi" ma'nâsina da gelir. Her iki takdîre göre de Ümmü Atiyye: "Bize cenazeleri tesyî' haram edilmeyerek mekruh kilindi" demis olur. Buna göre hadîsin zahiri, bu hehyin tenzîhî bir nehiy olmasini gerektirir. Âlimler cumhurunun mezhebi de budur. Ibn Ebî Seybe'nin Ebû Hureyre'den rivayet ettigi bir hadîs söyledir: Peygamber (S) bir cenazede Idi. Umer'in bir kadina bagirdigini gördü de ona hitaben: "Yâ Vmer, o kadini serbest birak. Çünkü su an, göz aglamakta, gönül musibete ugramis, ölüm hâdisesinin de yakin bulundugu bir zamandir" buyurdu. Bu Ebû Hureyre hadîsini Hâkim de el-Müstedrek'de tahrîc etmistir (Umdetu 'l-Kaarî).

Hulâsa kadinlarin cenazeler ardindan gitmeleri hakkindaki en kuvvetli görüs, bu nehyin tenzîhî olmasidir

[74] Ümmü Habîbe, Peygamber'in zevcelerindendir. Ebû Sufyân'in kizi ve Muâvi-. ye'nin kizkardesidir. Ismi de Ramle'dir. Islâm'in evvelinde kocasi Abdullah ibn Cahs ile birlikte Habesistan'a hicret etmis idi. Kocasi orada hristiyan olarak vefat ettiginden, Habesistan'da iken Peygamber'e nikâhi vekâletle yapilmis ve mehri de Peygamber hesabina Necâsî tarafindan ödenip, Medine'ye gönderilmistir. Ümmü Habîbe ilk müslümân olan kadinlardandir. Dînî salâbeti ile meshurdur. Sa-hîh rivayete göre 44 hicrî yilinda vefat etmistir.

Zeyneb bintu Ebî Seleme'ye gelince, bu da Ümmü Habîbe'nin ilk kocasi olan Abdullah'tan olan kizidir. Abdullah Ebû Seleme künyesi ile anildigi için, Zeyneb de Ebû Seleme kizi diye anilirdi. Bu sebebden Zeyneb, Peygamber'in üvey kizidir. Ümmü Habîbe'nin ilk kocasindan Umer ibn Ebî Seleme-isminde bir de ogiu vardi. Bu da, buradaki Zeyneb'in kardesi oluyordu. Bu Zeyneb, 73 târihinde vefat etmistir.

[75] el-Ihdûd, kadmin zevcine yâhud akrabasindan birinin ölümü üzerine yas ve matem tutmasidir. Cevheri, bu matemi "Kadinin ellerini ve saçlarini kinalamamasi, hüzün ifâde eder bir tarzda boyasiz elbise giyinip süslenmekten çekinmesidir" diye ta'rîf etmistir.

Kadinin, kocasindan baskasinin ölümü üzerine tutacagi yas müddeti üç gündür. Bu üç gün hüzün ve kederin siddetli oldugu zamandir. Bu yas, vâcib de degildir. Çünkü hadîste vücûb ifâde eden bir sîga yoktur.

[76] Zeyneb bintu Cahs, Peygamber'in halasi Umeyye bintu Abdümuttalib'in kizidir. Hicretin üçüncü yili dul kalmis ve Peygamber'in kadinlari arasma katilmistir. Zeyneb 20. hicret yilinda vefat etmistir. Zeyneb bintu Cahs'in Abdullah, Ubeydullah ve Ebû Ahmed adlarinda üç erkek kardesi vardi. Bunlardan Abdullah üe Ebû Ahmed, kendisinden evvel vefat ettiginden hadîste zikredilen yasin, Ubeydullah'in Habesistan'da vefatini isittiginde tutmus olmasi mümkindir.

[77] Bu yas, zevcin zevce üzerinde mesru bir hakkidir. Ölüm gibi aci bir akibetle esinden, hayât yoldasindan ayrilan bir kadinin, iddetî zamaninda süslenmesi suursuzca bir hareket olur. Kadinin bu müddet içinde zîneti ve süslenmeyi terketmesi, hem kaybettigi hayât ortaginin topragina hürmet, hem de Ölünün ana baba gibi hayâtta olan aile ferdlerine karsi bir saygi ifâde eder. Bunun ehemmiyetini ve vucûbunu her duygulu insan kendi gönlünde hisseder (Tecrid Ter., IV, 468). Bu bâbdaki hadîslerde kadinin kocasindan baska Ölen yakinlari için üç gün; kocasi için ise dört ay on gün yas olarak süslenmeyi birakacagi hususu delîllen-mis oluyor. Hadîslerin bâb basligina delâletleri bu yönden açiktir.

[78] Kadinin bu müsahedesi, Peygamber'in bütün hayâtinin ve zamaninin halk arasinda geçtigine, kapisi önünde sultân saraylarinda oldugu gibi kapicilar, muhafizlar ve içeri girmeye mâni1 olucu bekçiler bulunmadigina, halk içinde gezerken de saginda solunda gözcüler, muhafizlar bulunmadigina açikça delâlet eder.

[79] Bu hadîsin bâb basligina delâleti açik olup, kabir ziyaretinin mutiak surette cevazini; ziyaretçinin erkek veya kadin olmasi; ziyaret edilen kabrin müslim veya gayri müsiime âid bulunmasinin miisâvî oldugunu ifâde etmektedir. Çünkü hadîste böyle bir ayirma yoktur.

Kabir ziyareti hakkindaki ibâha, umûmî bir mubah kilinmadir. Nitekim kabir ziyaretinden nehy de vaktiyle umûmî idi; sonra bu nehy nesh edildi ve umûma mubah kilindi. Erkekler için de, kadinlar için de caiz oldu. Bunun mubah kilinmasi hakkinda birçok hadîsler gelmistir:

Bureyde (R) söyle dedi: Rasûlullah (S): "Ben sizleri kabirleri ziyaret etmekten nehyetmistim; artik simdi kabirleri ziyaret ediniz" buyurdu (Müslim) hadîsi gibi...

Kadinlar için kabir ziyaretinin mubah olduguna tarafdâr olan âlimlerin dayandiklari en kuvvetli delîl, Ibni Abdilberr'in Temhîd'de Abdullah ibn Ebî Mu-leyke'den rivayet ettigi su haberdir:

Ibn Ebî Muleyke söyle demistir: Âise bir kerre kabirlerden dogru geliyordu. Kendisine:

— Ey Mü'minlerin Anasi, nereden geliyorsun? diye sordum. Âise:

— Kardesim Abdurrahmân ibn Ebî Bekr'in kabrini ziyaret ettim; oradan geliyorum, dedi.

Ben ona:

— Rasûlullah kabirleri ziyaretten nehyetmez mi Idi? dedim. Âise:

— Evet, vaktiyle nehyetmis idi; fakat sonra ziyaret edilmesini emretti, dedi.

ÂIse'nin bu hükmü ve beyânina ve diger hadîslere istinaden âlimler cumhuru kadinlar için kabir ziyaretinin mubah oldugunu kabul etmislerdir. Yalniz bu ziyaretin erkek-kadm karisik olarak yapilmasi suretinde mesfedete vesîle olabilecegi için gençlerin istiraki dogru bulunmamistir. Yalniz kadinlara âid ziyarette böyle bir mahzur olmadigindan, genç ihtiyar diye bir ayirima luzûm görülmemistir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 75-78).

[80] Buhârî bu hadîsi bâb içinde Ibn Abbâs'tan böyle "Aglamasinin bâzisi, yânî bir nevi' Ile..." seklinde kayidli olarak; îbn Umer'den de: "Aglamasi ile..." diye kayidsiz olarak mevsûlen rivayet etmistir. Buhârî, kayidli olan Ibn Abbâs hadîsini bu baslikta tercîhan zekretmekle, kayidsiz olanin kayidliya hamledilmesi gerektigini isaret etmis oluyor.

[81] Buhârî bununla ölünün hayâtta Iken aglayici olup olmamasi suretiyle bir farka isaret ederek: "Sagliginda ölülere feryâdla aglamayi âdet edinen kimse ailesinin

kendisine aglamasiyle azâb olunur" fikrasiyle birinci nev'in hükmünü bildiriyor. Buna da et-Tahrîm: 6. âyetiyle istidlal ediyor. Âyetle istidlal suretine gelince, söyledir: Hayâtinda ölülere feryâdla aglayicilik eden bir adam, çocuklarini da bu çirkin âdete alistirmis ve kendisi ölünce, bu alisik aile halki bu defa da kendisine feryâdla aglayacaklarindan, iyi terbiyeleri ve çirkin islerden korun-malariyle vazifeli bulundugu ailesi ferdlerini iyi terbiyeleri söyle dursun, aglayicihk gibi bir mekruha alistirmis bulundugundan kendi kötü eseri olarak azâb olunur demek olur.

Buhârî bu âyetten sonra da'vâsim te'yîd için Curmia Kitabi'nda geçen çobanlik ve sorumluluk hadîsini de getirmistir. Bu hadîsle devlet reisinden hammala kadar cem'iyetin her ferdinin karsilikli hakk ve vazifeleri ve sorumluluklari bulundugunu, çocuklarin iaseleri ve iyi tahsîl ve terbiye edilmeleri sorumlulgunu hatirlatiyor.

Buhârî böylece feryâdla aglayicihgi âdet edinen kimseye, ailesi feryâdla aglayip rriâtem tutarlarsa, kendi taksîri eseri olarak azâb edilecegini Kitâb ve sünnetle demlendirmis bulunuyor

[82] Buhârî bu fikra ile ikinci nev'e isaret ederek: ölen kisi hayâtta iken ölülere fer-yâd etmek aliskanliginda degilse, simdi ailesinin kendi arkasindan feryâdla ag-lamalarindan sorumlu degildir. Bu kimse Âise'nin dedigi gibi (eî-En'âm:163,...) âyetlerinin hükmüne tâbi'dir deyip, bunu da diger bir âyet grubu ile takviye ediyor

[83] Burasi da aslinda Ibn Ebî Seybe, Taberânî ve Hâkim'in tahrîc ettigi bir hadîstir. Buhârî'nin sarti üzere olmadigi için, sâdece ona isaret etmekle yetinmistir. Bu fikra bâb basligina ma'tûf bir parça oldugundan ' 'Ve ruhsat verilen aglama nev'i feryâdsiz olandir babi" takdirindedir.

[84] Buhârî bu hadîsi Diyetler Kitâbi'nda mevsûlen rivayet etmistir. Bunu burada getirmesi, kaatil olmayi ilk çikaran ve âdet eden kimseye, kiyamete kadar meydana gelecek kati suçlarindan bir pay ayrildigi gibi, ailesi içinde ölü üzerine'fer-yâdla aglama âdetini koyup devam ettirenin de ayni sekilde suçlu olacagini delîllendirmek içindir.

[85] Hadîsin son kisimlari, yânî Peygamber'in çocuga aglamasi ve Sa'd ibn Ubâde'-ye verdigi cevâb, bâb basliginin ruhsatli olan aglama nev'ine güzel bir delîl olmaktadir

[86] Hadîsin bâb basligina uygunlugu, Peygamber'in kabirin bir tarafina oturup, iki gözü yas akitarak aglamasidir. Buhârî Peygamber'in defn esnasinda agladigi bu kizinin ismini vermemistir. Ibn Sa'd, Taberî, Devlâbî, Tahâvî bu kizin Us-mân'm zevcesi olan Ümmü Kulsüm oldugunu tasrîh etmislerdir. Ümmü Kul-süm dokuzuncu hicret yilinda vefat etmistir.

Bu hadîsten, kabrin bir tarafina oturmak caiz oldugu, kadin cenazesinin kabre erkek tarafindan konulmasinin cevazi; koca ve baba gibi ölünün yakinlari varken, bunlarin izni ile yabanci erkek tarafindan kadin cenazesinin mezarina konulmasinin cevazi hükümleri anlasilmistir.

[87] Her ikisi de merfû' olan bu Ibn Umer ve Ibn Abbâs hadîslerinden Ibn Umer'in-ki "Sübhesiz ölü, ailesinin kendisine aglamasindan dolayi azâb edilir" seklinde mutlaktir. Ibn Abbâs'in hadîsi ise: "Ölü kendisine ailesinin bâzi nevi'aglamasi sebebiyle azâb edilir" seklinde mukayyeddir. Buhârî'nin bâb basliginda da isaret ettigi gibi, bu iki hadîsten mutlak olani, mukayyed olanina hamledilecektir. Bu iki hadîsten mutlak olan aglama, feryâd ile kayidh olan aglamaya hamledilir. Âlimlerin mutlaki, mukayyede hamletmekteki ittifaklari da bunu te'yîd eder. Buradaki Umer hadîsindeki "Ölüye, ailesinin bâzi gûnâ aglamasi sebebiyle..." kaydi, mutlak'in mukayyede hamledilmesini gerektirir. Bu hamlin üçüncü bir müeyyidesi de, bu hadîslerin râvîsI olan Umer ile Ibn Umer'in ölüye fiilen aglamis olmalaridir, tbn Ebî Seybe'nin Musannaf inda Hz. Âise: "Sa'd ibn Muâz'in cenazesinde Rasûlullah ile ELî Bekr ve Umer hazir bulundular. Ben de odamdan bunlara bakiyordum. Muhammed'in hayâti elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, ben Umer'in Sa'd'e agladigini, Ebû Bekr'in agladigindan daha iyi biliyorum" demistir.

[88] Âise'nin, Umer ve Abdullah ibn Umer'i vehme nisbet etmesi hakkinda Hattâbî söyle diyor: Ölüye aglamak mes'elesinin hakîkî mâhiyeti, Âise'nin içtihadi veçhile olmasi muhtemildir. Çünkü Âise'nin rivayetine göre ölüye aglamanin azaba vesîle olmasi, Yahûdî cenazesi hakkinda gelmistir. Sonra mü fesser olan haber, mücmel olan haberden daha kuvvetlidir. Bir üçüncü cihet de Âise'nin âyet ile hüccet getirmis bulunmasidir... (Umdetu'l-Kaarî).

Hz. Âise'nin burada yemîn ile kat'î ifâde etmesi, ya Rasûlullah'tan bu azabin kâfire has oldugunu sarîhen isitmis oldugundan, yâhud da bu ihtisasi karî-nelerle anlamis bulunmasindandir.

Ibn Abbâs: "Allah güldürür, Allah aglatir" demekle, insanlarin gülmenin ve aglamanin mensei olan ibrete bizatihi mâlik olmadiklarini ifâde etmis oluyor.

[89] Bu hadîste de Âise'nin, bundan evvelkinde oldugu gibi, Abdullah ibn Umer'-in: "Sübhesiz Allah, ailesinin kendisine aglamasi sebebiyle mü'mine azâb eder" seklindeki rivayetini redd ve inkâri vardir. Ibn Abbâs, Âise'den Ibn Umer'in, ölü sâhiblerinin ölülerine aglamasina terettüb eden azabi, mü'min cenazesine tesmil ve belki de tahsis ettigini sordugunda, Âise bu rivayetinde: "Hayir, Rasûlullah: Mü 'min ailesinin aglamasi ile azâb olunur demedi; Rasûlullah bir Yahûdî kadinin kabri basinda ailesi ferdleri aglasirken oradan geçmisti de, bunlari görünce: Bunlar ölülerine agliyorlar; hâlbuki ölü, kabrinde azâb olunuyor buyurdu", demis oluyor.

[90] Bu hadîsteki Hayy kelimesi, diri ma'nâsma geldigi gibi, kabile ma'nâsina da gelir. Bu ikinci ma'nâya göre, diger rivayetteki "ehl" kelimesine uygun olur.

Burada Umer'in Suheyb'i aglamaktan men' etmesi, Suheyb'in aglarken sesini yükselterek feryâd mâhiyetini almasi; bunun da Peygamber tarafindan neh-yedilmis bulunmasindandir.

[91] Umer'in bu sözünü Buhârî et-Târîhu'1-Evsat'mda mevsûlen rivayet etmistir. Bunu Beyhakî de mevsûlen söyle rivayet etmistir:

A'mes'e varan muttasil senedle o da Sakîk'ten. Sakîk söyle demistir: Hâlid ibn Velîd vefat ettiginde, Benû'l-Mugîre kadinlari toplanip aglasmaya baslamislardi. Orada bulunan cemâat tarafindan Umer 'e: Bir haber göndersen de su kadinlari aglamaktan nehyetsen, denildi. Umer de cevaben: Su kadinlari birakiniz; varsin Ebû Süleyman Hâlid ibn Velîd'e aglasinlar. Baslarina toprak dökmedikçe, avaz avaz baginsip çaginsmadikça yalniz gözyasi dökmek, bu kadinlar aleyhine bir hüküm ifâde etmez, dedi. Ebû Süleyman, Hâlid ibnu'l-Velîd'in kün-yesidir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 92).

Hâlid ibnu'l-Velîd hicretin yirminci yilinda vefat etmisti. Umer, Peygam-ber'in Câhiliyyet seklinde olmayarak aglanmasini tabiî bir ihtiyâç saydigini bildigi ve bizzat Peygamber'in de agladigini gördügü Için, Mugîre ogullan kadinlarini aglamaktan men' etmiyordu.

[92] Buhârî, Umer'in sözündeki bu iki kelimeyi böyle ma'nâlandirmistir. Buhârî râ-vîlerinden îsmâîlî "laklaka"yi yüksek ses diye vasiflandiriyor ki, feryâd, figân ve çigliktir.

Saîd ibn Mansûr, "en-Nak'", yakalari yirtmak diye ta'rîf edildigini bildirmistir.

Lügatte su bilgiler verilmistir:

en-Nevh, en-Niyâh, en~Niyâha: Ölü üzerine feryâd ve figân ederek aglamak ma'nâsinadir ki, Türkçe'de sagi sagmak ta'bîr olunur...

en-Nak'u:IM Nün'un fethi ve kaaf'in sükûnu ile feryâd eylemek ve mu-sîbet deminde yaka yirtmak, kati eylemek ... ve devekusu ötmek... bogazlamak... peyderpey feryâd ve figân eylemek, ses ve avazi yükseltmek .. ma'nâsinadir. Üçüncü bâbdandir.

el-Laklaka: Zelzele vezninde, leylek ötmek ve mutlaka izdirapla olan savta yâhud siddetli savta denir (Kaamûs Ter.).

[93] Bu hadîs, iki hüküm Ihtiva ediyor: Biri Peygamber'in dilinden yalan uydurmaga ve O'nun söylemedigi bir seyi söyledi diye haber vermege terettüb eden azâb; ikincisi ölüye feryâd figân edilmesinin sebeb oldugu azâb. Ihtiva ettigi bu hükümler bakimindan bâb basligina uygunlugu meydandadir

[94] Bu hadîs, 49. râkamiyle de geçmis ve ilgili açiklama orada verilmisti. Sübhesiz buradaki nevha, basina toprak saçarak, saçlarini yolarak feryâd ve figânla aglamaktir ki, bu nevi' aglama, Câhiliyyet devri aglamasi olup, Peygamber tarafindan nehyedilmistir.

[95] Bu mutâbaati Ebû Ya'lâ kendi MüsneeFinde mevsûlen rivayet etmistir

[96] Âdem ibn Ebî Iyâs'in hadîsi de daha evvel bu lâfizla geçmisti

[97] Buhâri, burada tercemesiz, unvansiz böyle bir "bâb" açmistir. Bu bâb sözü, Ebû Zerr ve Kerime nüshalarinda yok; yalniz Asîlî nüshasinda vardir. "Bâb" sözü, bundan evvelki babin son bulduguna isaret ve hem de öncekinin sonrakinden ayrilmakla beraber, yine de birbirleriyle ilgili yani bulundugunu ifâde eder.

[98] Hadîsin bundan evvelki bâb basligina uyan ciheti, Peygamber'In açikça olmasa da, hakikatte sehidin kizkardesi Fâtima bintu Amr'i yüksek sesle aglamaktan nehyetmesidir.

[99] Hadîsin bir fikrasi bâb basligi yapilmistir. Hadîs, ölü için yüz, bas dövmeyi yaka yirtmayi, münasebetsiz sözler söyleyerek fcryâd ve figânla bagirip çagirmayi açik olarak nehyetmistir. Bu nevi' cahilane hareketler Ilâhî hükme razi olma mayi Iham eder. Hadîsteki hareketlerin bir arada toplanmasi sart degildir; bunlar teker teker nehyedilmistir.

"Bizden degildir" demek nehiyde mübalaga ifâde eder. Hakîkatte ise: "Bizim sünnetimize uymamis ve koydugumuz Islâm âdet ve medeniyetine uymamistir" demektir. Yoksa müslümânliktan tamâmiyle çikar demek degildir. Sünnet ehline göre ma'siyet islemek, ma'siyet sahibi olan mü'mini, o ma'-siyetin halâl olduguna i'tikaad etmedikçe îmândan çikarmaz.

[100] er-Resvu, râ'nin fethi ve üç noktali sâ'nin sükûnu ile ... ve masdar olur; mersi-ye*eylemek, yânî güzellik ve Iyiliklerini zikrederek aciyip aglamak ma'nâsinadir (Kaamûs Ter,),

[101] Buhârî bu hadîsi el-Câmi'u's-Sahîh'imn on yerinde getirmistir. Senedinin sihhatinde bütün ilim ehlinin Ittifak ettikleri bir hadîstir. Islâm fikhinda vasiyyet mikdân hakkinda bir asil olarak kabul edilmistir. Daha baska hükümlere de kaynak olan câmiâh bir hadîstir.

Sa'd ibn Ebî Vakkaas, cennetle müjdelenmis olan seçkin sahâbîlerdendir. Yedinci olarak Islâm'a girmistir. Müslüman oldugunda onyedi yasinda bir gençti. "Müslüman oldugumda yüzümde tüy yoktu" dedigi oglu Âmir'den rivayet edilmistir. Peygamber'in "Sen uzun zaman yasatilacaksin" buyurdugu üzere, hakîkaten cennetle müjdelenen on sahâbîden en son vefat edendir. Hicretin 55. yilinda vefat etmistir. Demek ki, Mekke'deki hastaligindan kurtulup, ondan sonra 45 sene daha yasamis ve bu arada islâm'a pekçok hizmetler îfâ etmistir. Hâlbuki Mekke'deki hastalik günlerinde, babasinin vefati üzerine kendi hayâtindan da ümîd keserek vasiyyet etmege baslamisti.

Babasi Sa'd ibn Havle de müslümân olmustur. Buhârî, Sa'd ibn Havle'nin hicret ettigini, Bedr'de ve müteâkib gazvelerde bulundugunu, Veda Hacci'nda vefat ettigini zikretmistir (Umdetu'l-Kaari, IV, 101).

Hadîsin bâb basligina delîl olan yeri, Sa'd ibn Havle'nin zikredildigi son fikrasidir. Rasûlullah, Sa'd ibn Ebî Vakkaas'a tesellî verip, hadîsteki bir takim müjdeleri haber verdigi zaman, o günlerde hicret edip çiktigi yer olan Mekke'de ölmüs olan Sa'd ibn Havle'ye acimis ve ona üzüldügünü açiklamistir.

Bu son sözün Sa'd ibn Ebî Vakkaas tarafindan söylendigi de ileri sürülmüstür. Bunun Zuhrî tarafindan buraya sokuldugu da söylenmistir (Umdetu'l~i Kaan ve Îrsâdu's-Sârî).

[102] el-Hâlika : Matem ve musîbet hengâmmda saçini tiras eden kadina denir.

es-Sâlika : Matem ve musîbet hengâmmda yüksek avaz ile sayha ve feryâd. eden kadina yâhud yüzüne samar vuran kadina denir.

es-Sâlika : Musîbet zamaninda yüksek savt ile nevha ve feryâd eden ve keza musîbet zamaninda saçini tiras eden kadina denir.

es-Sâkka : Musîbet zamaninda elbisesini parçalayan kadindir (Kaa-mûs Tercemesi).

Müslim'in bir rivayetinde Peygamber: "Ben saçini yolan, sesini yükselten, elbisesini parçalayan kimselerden uzagim" buyurmustur. Bunda erkek, kadin ayni hükümdedir

[103] Hadîsin bir fikrasi bâb basligi yapildigi için, delâleti açiktir. Burada arka arkaya müstakili bâblara delîl olmak üzere getirilmis olan bu hadîs, 57 rakami ile geçmistir

[104] Bu hadîsin buradaki basliginda zikredilen vaveyla, ansizin gelen musibet zamaninda Arablar'in söyleyip kullandiklari bir nidadir. Bu kelime lügatte söyle açik-lanmistir:

el-Veyl: Serrin gelmesi ma'nâsinadir. Bâzilari dedi ki, veyl, fecaate düsme kelimesidir, bir musibet hudûsunda îrâd olunur. Lisânimizda vây, yazik, ve hayf ve dirîg ile ta'bîr olunur. Veylehu, Vey/eke, Veylî dahi denilir. Feryâd haletinde Veylâhû derler; kendisine isabet eden korkunç isten nâsî gûyâ ki veyl ve helâkî da'vet eder... (Kaamûs Ter.).

Islâm'in bu hususta yasak ettigi Câhiliyyet âdetleri sunlardir:

Nudbe: Ölünün Iyiliklerini sayip dökerek aglamak;

Niyâha: Avaz avaz aglamak;

Latmu'l-hadd: Yanaklarini, yüzünü, basini, dizlerini dögmek;

Sakku't-Ceyb: Yaka ve elbise yirtmak;

Hamsu't-Vech: Yüzünü tirmalamak;

Nesru siir; Manzumelerle ölünün iyiliklerini yaymaya çalismak;

Duâu veyl ve's-subûr: Azâb ve helak ile duâ etmek (Nevevî).

[105] Bu bâb basligi, bir musibet sirasinda kisinin mahzun ve mükedder oturup hüznünü izhâr etmesinin cevazini göstermek için sevkedilmistir. Hadîsin buna delâleti açiktir.

[106] Hadîsin bâb basligina uygunlugu, Enes'in: "Ben Rasûlullah'i o zamandan daha siddetli bir hüzünle üzüldügünü asla görmedim" sözüdür. Bundan hüzün ve kederi ma'kûl ölçüde belli edip, bosalmanin ruhî bir ihtiyâç oldugu ve bu ölçüde bunun caiz oldugu anlatilmis oluyor

[107] Bu bâb da bundan öncekinin aksine, musîbet sirasinda hüzün ve kederi açiga vurmamanin, azimete tutunup gönülden sabretmenin cevazini ifâde etmek için getirilmistir

[108] Muhammed ibn Ka'b el-Kurazî, Medîne'de Peygamber'in sagliginda dogmus, seksen sekiz yasinda iken 117 yilinda Medîne'de vefat etmistir. îbnu Ebî Hatim Seele Sâilun Sûresi'tan tefsiri sirasinda Eyyûb ibn Mûsâ tarîkinden olmak üzere Muhammed ibn Ka'b'in bu sözüne benzer bir metin rivayet etmistir (Fethu'l-Bârî). Buradaki kötü söz söylemekten maksad, musîbet sirasindaki siddetli hüzün sebebiyle mukadderati kötüleme ve Ilâhî hükme karsi gelmeyi ifâde edecek münasebetsiz seyler söylemektir. Kötü zanndan maksad da, musibetin acisina sabretmenin bir sevaba sebeb olmayacagi seklinde bâtil, hatali ve yanlis düsüncelere düsmek demektir.

[109] Yûsuf Sûresi: 84. âyetinin bu fikrasinin bu basliga konulmasi da çok münâsib düsmüstür. Hakîkaten Ya'kûb Peygamber, hüzün ve kederlerin en siddetlisi olan evlâd acisiyle yanip tutustugu hâlde, bu siddetli hüznünü açiga çikarmamis, hüznünü yalniz Allah'a sikâyet ederek sabir ve metanetle, sifâsini ve sevabini yalniz Allah'tan beklemistir. Bu da, örnek edilmeye son derece lâyik ve eskimez bir tutumdur

[110]

Hadîs, diger tarîklerde ve Müslim'de daha tafsîllidir. Ümmü Süleym, Enes ibn Mâlik'in anasidir. Ebû Talha da Ümmü Süleym'in ikinci kocasidir ve Enes'in üvey babasidir. Bunlarin hâl tercemeierI ileride Faziletler Kitâbi'nda daha genis anlatilacaktir.
Ümmü Süleym'in o gece kocasi Ebû Talha ile çiftlesmesinden, belki de Ra-sûlullah'in duasi bereketiyle Abdullah adinda bir ogullan olmustur.
Hadîsin bâb basligina delîl olan ciheti gayet açiktir: Ümmü Süleym'in kederini habsederek sabra tutunmasi, ve târihte benzerine nâdir tesadüf edilir bir surette Ilâhî kazaya kemâliyle teslimiyet göstermesi, Ümmü Süleym için basli basina hârika bir menkabedir. Ümmü Süleym'in bu hareketinden, muktedir olabilenler için ruhsati terkedip siddet tarafina tutunmanin caiz oldugu hükmü alinmistir.
[111]
Bâzilari bu dokuz çocugun, Ümmü Süleym ile Ebû Talha'nm o geceki birlesmelerinden dogan Abdullah'in çocuklari oldugunu söylemislerdir. Böyle de olsa bu hâdisede, yine Peygamber'In duasinin bereketi günes kadar açiktir.
[112]
Umer'in bu sözünü Hâkim, Beyhakî ve Abd ibn Humeyd mevsûlen rivayet etmislerdir.
el-Adl; bir nesneyi bir nesne ile berâberlestirmek ma'nâsinadir.... mahfede bir adama denk olmak ma'nâsinadir... ve bir nesne mukaabilinde olan ceza ve ivaz ma'nâsinadir... Ve Idl, ayn'm kesriyle bu dahi misi ve nazir ma'nâsmadir ve yükün bir dengine denir.
el-Itâve: Kitabe vezninde .... ve dâbbeye yüklenmis olan iki dengin araligina zâid olarak konulan nesneye denir ve mutlaka bir nesne üzerine ziyâde kilinan seye denir (Kaamûs Ter.).
Bu lügat ma'nâlarina göre "Rabb'terinden magfiretler" bir denk, "Rabb'-lerinden bir rahmet" diger bir denk, "Onlar dogru yola erdirilenlerdir" fikrasi da bu iki dengin üzerine konulan bir ilâve olmus bulunuyor.
Diger bir tefsîre göre "Itinâ lillâhi ve innâ ileyhi râcîûn" iki idl yânî iki denktir. Bunlara karsilik olarak zikredilen müteâkib sevâblar da ilâvedir. Iyi bil ki, sabr Kur'ân-i Azîm'de 95 yerde zikredilmistir... (Irsâdu's-Sârî).
[113]
Bunun ardindan gelen âyet söyledir: "Onlar hakîkaten Rabb'Ierine fcavusucu ve hakîkaten O'na dönücü olduklarim bilirler"(d-Bakara:46).
Diger bir âyette bu sabretme ile ve namaz kilma ile Allah'tan yardim iste-1 me söyle ifâde edilmistir: "Ey imân edenler! Sabr ile bir de namaz ile (Allah'tan) yardim isteyin. Sübhesiz Allah sabredenlerle beraberdir "(el-Bakara: 153). Namaz içinde zikr, duâ, husu' bulundugu Için, namazin sabretmeye yardimci olacagi ifâde edilmistir (Kastallânî).
Bu âyetlerin bâb basligina konulmasi, musibetler zamaninda tutunulmasi gereken sabr ve metinlige en mükemmel sekilde bir tesvîk ve râgbetlendirmedir.
[114]
Bu hadîs, 44 rakamiyle daha önce de geçmisti. Hadîsin buradaki metni bâb basligina aynen konulmus oldugu için, mutabakat tamâmiyle görülmektedir
[115]
Bâb basligi, gelecek olan hadîsin bir cümlesidir. Bu cümle ve onu ta'kîb eden diger cümle, hadîste Enes ibn Mâlik'ten rivayet edildigi gibi, tbn Umer'den de rivayet edilmistir. Müslim, Enes'ten; Ibn Mâce, Esma bintu Yezîd'den; Ibn Hib-bân, Ebû Hureyre'den; Taberânî, Ebû Umâme ile Sâib ibn Yezîd'den rivayet etmislerdir.
[116]
Peygamber'in oglu Ibrâhîm, hicretin sekizinci yili Zu'1-hicce ayinda dogmustur.. Peygamber'in azadlilanndan Selmâ ebelik etmis, kocasi Ebû Râfi' de Pey-gamb.er'e bir oglu dogdugunu müjdelemis, Peygamber de çok sevinmistir. Ibrahim'in dogumu akabinde ona süt analigi yapmak için Medine kadinlari arasinda bir rekaabet uyanmis. Nihayet Peygamber, onu emzirmek için Munzir'in kizi Ümmü Bürde'ye teslim etmistir. Kaadî Iyâd, Ümmü Bürde'nin adi Havle'-dir, kocasi da Ebû Seyf el-Berâ ibn Evs el-Ensârî'dir diyor.
Ibrâhîm iste bu kari-kocanm yaninda süt emerken hastalanip vefat etmistir. Vefat târihi hicretin onuncu yilidir, fakat ayi ve günü hakkinda birkaç görüs vardir (Umdetu'l-Kaarf).
Peygamber bu oglunun vefatina üzülmüs ve hadîsteki sözleri söylemistir. Sahîh-i Müslim'de Umer'den: Ibrâhîm vefat ettiginde Peygamber (S): "îbrâ-hîm benîm oglumdur. O, meme emerken ölen bir yavrudur. Onun süt emmesini tamamlamak için cennette iki tane süt anne ta'yin buyuru/mustur" dedigi rivayet edilmistir: Müslim,
[117]
Mûsâ ibn Ismâîl et-Tebûzekî'nin bu hadîsini Beyhakî ed-Delâil'inde'mevsûlen rivayet etmistir.
[118]
Bâb basligina delîl olan fikra burasidir. Sübhesiz bu, gözyasi akitmak ve hü-zünlenmekten ibaret bir aglamadir; feryâd edip çagirismak nev'inden Islâm'ca nehyedilmis aglama degildir. Birinci nevi' aglama, Peygamber'in de hadîsin devaminda bildirdigi gibi, azaba sebeb olmaz; bu aglamanin mesru' olan nevi'dir.
[119]
Hadîsin bu fikralarina âid açiklamalar daha önceki bâblarda geçmistir
[120]
Umer ibn Hattâb'in bu fiilleri bu hadîste geçen isnâd ile mevsûlen Ibn Umer tarafindan rivayet edilmistir
[121]
Bu hadîs, 40. bâb basligina delîl olmak üzere de sevkedilmisti. Burada "el-Bukâ (aglamak)" Ile "en-Nevh(feryâd ve çiglik atmak)" arasindaki farki beyân edip, birincisinin caiz, ikincisinin men' edildigini delîllendirmek için getirmistir. Aglama, uzatarak oldugu zaman nehyedilen nevha ma'nâsma olur; kisa oldugu zaman hüzün ma'nâsina olur.
[122]
Hadîsin bâb basligina delîl onan fikrasi, hicret akabinde kadinlardan islâm Dîni nâmina bey'at alindiginda, bey'at maddeleri arasinda Ölüye feryâd ve figân edilmemesinin de konulmus olmasidir. Islâm'da feryâd ve figânla aglamak nehyedilmis olmasaydi böyle bir ahd almaga luzûm görülmezdi.
Hadîste "Bizden ahdine vefa eden yalniz bes kadindir" demekle, öbür müs-lümân kadinlar nevha yapma âdetini birakmadilar demek degildir. Ümmü Atiyye, benimle bey'at eden kadinlardan besi hâriç olarak, Öbürleri bu ahidlesme akabinde bu çirkin âdeti birden birakamadilar. Fakat bu bes kadin derhâl bu ahid-lesmeye baglililiklarini gösterdiler demek olur (Nevevî).
[123]
Ümmü Atiyye'nin ahde vefali olarak vasiflandirdigi bes kadindan üçüncünün hüviyetini ta'yîn hususunda tereddüt etmistir. Ebû Sebre kizi denilen bu kadin, Muâz ibn Cebel'in karisidir da her ikisi bir sahsiyet midir? Ve binâenaleyh geriye besi doldurmak için iki kadin mi kaliyor? Yoksa Ebû Sebre kizi ayri, Muâz ibn Cebel karisi da ayri olarak dört oluyor da, geriye bir kadin mi kaliyor? Iste Ümmü Atiyye'nin rivayetinde görülen tereddüdün çikis yeri budur. Bu iki bakis noktasindan birincisine atif vâv'siz "îmreetu Muâz" rivâyetiyle; ikincisine de atif vâv'iyla "Ve imreetu Muâz" rivâyetiyle isaret edilmistir. Birinciye göre besi doldurmak için iki kadin, ikinci rivayete göre de bir kadin kaliyor.
[124]
Hadîsin bâb basligina delâleti açiktir. Cenazenin, müslümân cenazesi yâhud am-mî cenazesi olmasi müsavidir. Bu kalkis, ruhlari kabzeden Allah'a ta'zîm içindir (Kastallânî).
[125]
Buhârî'nin bu tarîki zikretmesi, birinci rivayetin an'aneli; bunun ise ihbar lâf-ziyle olusunu beyân edip birinciyi kuvvetlendirmek içindir.
[126]
Bu rivayette, cenaze görenlerin ayaga kalkmalari ve bu kalkislarinin ya cenaze kendilerini geride birakip ilerleyinceye kadar, yâhud cenaze ileri götürülmeyip, orada musalla gibi bir yere konuluncaya kadar devam etmesi emredilmistir.
[127]
Bu suâlin cevâbi gelecek hadîsler içinde verilmektedir.

[128]
Bu hadîste terdîd edatlari arka arkaya geldigi için, anlasilmakta karisikliga dü-sülmemelidir. Görülen bir cenazeye ayakta durma müddeti gösterilirken, üç nevi' hareket teblîg edilmis zannedilebilir. Hâlbuki böyle degildir. Birinci "yâhud" terdîde; ikincisi tenvîa (yânî nev'ilendirmeye) hamledilmistir. Râvî Âmir ibn Ra-bîa, Peygamber'in: "Siz cenazeden geri kalincaya kadar" mi; yoksa "Cenaze sizi geride birakincaya kadar" mi ayakta durunuz buyurdugunu kestiremedi-ginden, bunu terdîd ile ifâde etmistir. Bu iki fikranin medlulleri birdir. Cenaze uzaklasmcaya kadar ayakta durulmasidir. Ve bu, bir nev'idir. Ikinci nevi'de cenazenin yere konulmasidir. Ikinci "Ev (= Yâhud)" edati bunu ifâde ediyor.

[129]
Ebû Hureyre'nin elinden tuttugu Mervân ibnu'l-Hakem, Emevî hükümdarlarinin dördüncüsüdür. Bu hâdise onun Medîne Vâlîsi bulundugu sirada olmustur. Onun Medîne valiligi kirksekiz hicrî yilma kadar devam etmistir. Mervân'in sünnete aykiri bir takim hareketleri böyle zaman zaman sahâbîler tarafindan redd ve inkâr edildiginden, ismi hadîslere geçmistir.

Hadîsin râvîsi Ebû Saîd el-Makburî, Medîneli'dir. Benû Dînâr kabirlerini muhafazaya me'mûr olf1 jgundan böyle "Makburî" nisbetiyle anilmistir. Kendisinin kabre dâir rivayetleri daha mu'teberdir. Umer, Alî, Usâme'den de rivayetleri vardir. Kendisinden de oglu Saîd ve daha baskalari rivayet etmislerdir. Vâkidî, yüz târihinde vefat ettigini bildirmistir (Hulâsa lil-Hazrecî ve Umdetu 'l-Kaari).

[130]
Hadîsin bâb basligina delâleti açiktir. Hadîsteki konulma ile maksad yere konulmak mi, yâhud lâhde konulmak midir? Bu hususta iki görüs vardir. Buhârî bu hadîs için yazdigi baslikla, yere konulmayi isaret etmis gibidir.

Bâb basligindaki "Bundan önce otururs a kalkmakla emredilir" hükmü, bundan evvelki Ebû Saîd hadîsinin sonunda "kalk" diye daha açik ifâde edilmis ve Ebû Saîd'in Mervân'a yaptigi bu emr, Ebû Hureyre tarafindan da tasdik olunmustu.

Tahâvî'nin Sa'bî tarikiyle Ebû Saîd Makburî'den gelen rivayetinde Ebû Saîd Hudrî'nin Mervân'a hitaben vâki' olan "kalk emri" üzerine Vâlî Mervân'in hemen ayaga kalktigi tasrîh edilmistir.

[131]
Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivayet etmistir. Müslim'in rivâyetnde. Çünkü ölüm korkunç seydir" ziyâdesi vardir.

Ebû Davud'un rivayeti daha tafsîllidir:

"Biz, Peygamber'in beraberinde bulunuyorduk. Bu sirada yanimizdan bir * cenaze geçti. Peygamber cenaze için ayaga kalkti. Biz de kalkip cenazeyi omuzlamak için gittik. Varinca onun bir Yahûdî cenazesi oldugunu gördük. Ve: Yâ Rasûlallah! Bu bir Yahûdî cenâzesidir, dedik. Rasûlullah: ölüm korkunç (ve ibret alinacak) bir hâdisedir. Herhangi bir cenaze gördügünüz zaman hemen ayaga kalkiniz buyurdu."

Binâenaleyh ölüm korkuç bir hâdise olmasi cihetiyle ölünün müslim, kâfir cenazesi olmasi musâvîdir. Her Âdem evlâdinin ölüsü herkes için uyanma sebebi olabilir.

[132]
Kaadisiyye ile Küfe arasinda onbes fersahlik bir mesafe vardir, Umer ibn Hat-tâb'in halîfeligi zamaninda onaltinci hicret yilinda iranlilar'la yapilan muharebe burada cerâyen etmistir. Sa'd ibn Ebî Vakkaas kumandasindaki islâm ordusu burada îranlilar'a karsi kat'î zafer kazanmistir... (Kirmani ve Kaamûsu'l-
A'lâm'dan özetle).

Peygamber bu cevâbinda da cenazeye kalkmanin, cenazeyi ta'zîm degil, fakat bütün hayât sahihlerine hayât ve maisetlerini veren Allah'in, bunlarin ruhlarini ve hayâtlarini alarak câmid ve sönük bir cüsse hâline koydugunu hatirlattigini ve bu suretle Allah'a ta'zîm edilmis bulundugunu bildirmistir. Müslim cenazesi Allah'in azametini hatirlamaga vesîfe oldugu gibi, bir Yahûdî, bir Hristiyan cenazesi de sebeb olabilir demek olur. Ahmed ibn Hanbel'in Miisned'inden:

Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) söyle demistir: Bir kimse Rasûlullah'tan bâzi seyler sordu da dedi ki: Yâ Rasûlallah! Yanimizdan kâfir cenazesi geçiyor; buna da ayaga kalkacak miyiz? Rasûiullah: "Evet, kâfir cenazesine de kalkiniz. Çünkü siz hakikatte o kâfir cenazesine kalkmiyorsunuz. Fakat beser nefislerini kabzeden Allah'a kalkiyorsunuz" buyurdu.

Leys ibn Sa'd'in Ebû Burde'den muttasil rivayeti yoluyla Ebû Mûsâ el-Es'ârî'den rivayet ettigi hadîs, bu konuda en fazla tafsili ihtiva etmektedir. Bu hadîste Peygamber (S): "Sizin yaninizdan bir cenaze geçtiginde o ister müslü-mân, ister Yahûdî yâhud da Nasrânî ölüsü olsun; ayaga kalkiniz. Çünkü biz, hakîkaten o Ölüye kalkmiyoruz- Fakat onunla beraber olan ölüm melegine ta'zîm edip kalkiyoruz" buyurmustur.

Zeynuddîn Irakî de: Ebû Mûsâ hadîsinde zikr ve tasrîh edilen sebeb ve illet Fj, müslim ve gayrimüslim cenazesinde mütehakkik bulunduguna göre, hükmün Adem evlâdlan'mn hepsine sümulünü, hattâ kitâb ehli olmayan kâfirlerin cenazesi geçerken bile kalkmanin lüzumunu gerektirir, demistir (Tecrîd Ter., IV, 568).

[133]
Ebû Hamze'nin bu rivayetini Ebû Nuaym el-Mustahrac'mdz mevsûlen getirmistir. Buhâri'nin bunu getirmekten maksadi, Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'nin bu hadîsi Kays ile Sehl'den bizzat Isitmis oldugunu göstermektir.

[134]
Bunu da Saîd ibn Mansûr mevsûlen rivayet etmistir

[135]
Hadîsin bâb basligina delîl olabilecek yeri, "Erkekler omuzlari üzerine yüklendikleri zaman... "ihbârî cümlesidir. Bu cümleden, cenazeyi yükleyip tasimanin erkeklere mahsûs oldugu hükmü alinmistir. Ancak cenazeyi nakledecek erkek bulunmazsa, böyle zaruret hâlinde kadinlar tasirlar ve gömerler...

Sârih Ibnu Battal: "Cenaze iyi bir kisi ise beni ulastiriniz demesi, nefsî ve ruhî bir tekellümdür. Yoksa suur medrekleri olan ruh, bedenden ayrildiktan sonra bedenin tekellümü mümteni'dir. Meger ki Allah'in kudreti, Ölünün ruhunu bedenine redd ve iade etmis olsun" demistir (Umdetu't-Kaari).

Kâmil Mîrâs da söyle demistir: "Fakat bize göre bu kelâm ne nefsi, ne de Iâfzîdir. Her cenazenin su fânî âlemdeki hayâtina göre, ibret almayi gerektirir olmasidir. Hayâtini hayir yolunda geçiren iyi bir kisi ile zâlimlerden birisinin; üçü besi bir çati altina siginan feragatli bir âIIe ölüsü ile dünyâya sigamayan bir cihangirin; bir fakîr ile dünyâya tasarrufa çalisan bir milyonerin simdi içine sigindiklari tâbutlari acaba beser hayâline neler haykirmiyor! Bu sanduklar Içinden hayâlimize ne ma'nâh sesler aksetmiyor. Beserin gafleti bu çok ma'nâli sesleri isitmeye ve ibret gösteren bu levhalari görmeye mâni1 oluyor. Ibret nazarlari önünden her gün gelip geçen bu nevi' kevnî olaylari hakkiyle görmek, bu sesleri lâyikiyla isitmek mümkin olsaydi, hadîste haber verildigi üzere insan derhâl düser bayilirdi1'. (Biraz sadelestirilerek Tecrîd Ter., IV, 575-576).

[136]
Enes'in bu sözünü Abdulvahhâb ibn Atâ el-Haffâf kendi Cenazeler Kitâbi'nda ve Ibn Ebî Seybe mevsûlen rivayet etmislerdir.

et-Tesyî't^ssiâî):Sürüden ayrilan deveye haykirmak, ve bir semte giden adami, ona veda etmek ve menziline ulastirmak Için beraberinde gitmek, ... ve bir adama, kalb kuvveti vermekle yüreklendirmek... ma'nâsinadir (Kaamûs Ter.).

[137]
Buhârî'nin "Enes'ten baskasi" sözüyle kimi kasdettigi arastirilmis, bâzilari bunun Abdurrahmân ibn Kurt (R) oldugunu ileri sürmüstür. Bu zât suffa sahâbî-lerinden olup, Umer zamaninda Himis'ta vâlîfik yapmistir (el-Hazrecî, Hulâsa, ve Aynî, Umdetu'l-Kaarî).

Cenazeye yakin gitmek de cenazenin dört bir tarafindan cenazeye yaklasarak gitmek demek olacaktir. Bu suretle gerektiginde cenazeyi yüklenenlere yardim imkâni te'mîn edilmis olur.

[138]
Sarihler hadîsteki "Cenazeyisür'atle götürün" emrinden, siddetli bir sür'at is-tenmeyip, yürümekle kosmak arasinda ortalama bir seyr ve hareket istendigini bildirmislerdir. Bâzilari bu ivmek ve sür'at ile matlûb olan, ölüm tahakkuk edip tamamen kesinlestikten sonra techîz ve tekfini acele yapmaktir demislerdir. Bütün âlimler, öldü zanmyle büyük bir felâkete meydan verilmemek için bu sür'atin baslangicinin, ölümün geregi gibi tahakkuku zamani oldugunu kabul etmislerdir. Hattâ Ibn Bezîze gibi bir kisim âlimler, Ölümün lâyikiyle anlasilmasi için aradan bir gün ve bir gece geçmedikçe, ölünün teçhizine sür'at edilmemelidir demislerdir. Zamanimizda belediye tabîbi tarafindan muayene edilip, ölümün tahakkuku hakkmda bir rapor verilmedikçe techîz edilmemesi, en iyi bir tedbîrdir. Ölüm kesinlestikten sonra bir müslimin

gövdesini ailesinin gözü önünde hapsedip kokutmak muvafik degildir. Artik bundan sonra sür'atle cesed, yerine emânet edilmelidir. Bu ma'nâda bir hadîsi de Ebû Dâvûd Husayn ibn Vahvah'dan rivayet etmistir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 126).

[139] Bu hadîs 72 rakamiyle de geçmis ve gerekli hasiyeler orada verilmisti.

Bâb basligi, hadîsteki iyi kisinin sözünü ihtiva etmektedir.

Yâ veylâhâ (uSÇjij)'nin ma'nâsi, "Ey hüznüm, ey helakim; gel artik, tam senin zamanindir" demektir. Helak ve musibete ugrayan kimse tarafindan söylenir

[140] Bu hadîs, cenaze namazinda cemâatin iki yâhud üç sira hâlinde saff tutmalarinin delili olmak üzere getirilmistir.

[141] Bu hadîs daha tafsîlli olup, su hususlara sarîh olarak delâlet etmektedir: Pey-gamber'in namaz için cemâatin önüne geçtigi, sahâbîlerin O'nun arkasinda dizi dizi saff bagladiklari; cenaze namazinda dört tekbîr aldigi

[142] münferid ve uzak kalmis; köseye, kenara düsmüs; diger emsalinden ayrilmis ma'nâsinadir. Burada tenvîn ile "Menbûzin" seklinde okundugundan, diger kabirlerden ayri, kenarda kalmis bir kabir demek olur.

unbir ma'nâsi da "lakît", yânî bulunmus çocuk'tur. Burada birinci ma'nâ daha uygundur.

Müslim'in rivayetinde: "Rasûlullah taze bir kabre vardi. Üzerine namaz kildi. Cemâat arkasinda saff bagladilar. O da dört tekbîr aldi" seklindedir.

Buhârî'nin sevkettigi senedde sahâbî olan râvînin ismi tasrîh edilmemis, fakat es-Sa'bî'nin bu sorusu ile sahâbînin tbn Abbâs oldugu meydana çikmistir.

[143] Bu hadîsin ve bundan evvelki hadîsin bâb basligina delîl olan yerleri açikça bellidir

[144] Hadîsin râvîsi olan ibn Abbâs, kendisinin de erkeklerin safflari içinde cenaze namazi kildigini bildirdigi ve o sirada kendisinin bulûg çagina ulasmamis bir çocuk olmasindan, çocuklarin da cenaze namazini safflar arasina karisarak kilabilecekleri anlasilmistir. Hadîsin bâb basligina delîl olan kismi da burasidir.

[145] Cenaze namazi bir takim sartlan ve rükünleri hâiz olarak Peygamber tarafindan tesrî' buyurulup kaanûnlastirilmis olan bir namazdir. Cenaze namazi da diger namazlar gibi abdestli, kibleye yönelik ve tekbîr ile kilinir. Diger namazlardan farki rukû'suz, sucûdsuz, sirf duâ ile mesru kilinmis olmasidir. Buhârî bütün bu cihetlere "Cenaze üzerine namazin kaanûnlastirilmasi babi" ile isaret etmistir.

[146] Buhârî muttasil hadîslerden muttasil hadîslerden alarak arka arkaya siraladigi Peygamber'in bu sözleri ile, kendisinde ölüyü duâ edilen bu husûsî ibâdete "Salât = Namaz" adini verdigini delîllendirmek istemistir. Diger namazlarda tekellüm caiz olmadigi gibi, bunda da dünyâ kelâmi caiz olmadigini; diger namazlara tekbîr ile baslanip selâm vererek çikildigi gibi bu namazda da öyle oldugunu bildirmistir

[147] Ibn Umer'in bu sözünü Imâm Mâlik el-Muvatta'inda muttasil sened ile rivayet etmistir. Buhârî bununla, cenaze namazinin diger namazlara benzedigini istidlal etmek istiyor. Bu hadîs, üç mes'eleyi ihtiva etmektedir:

a. Cenaze namazinin temizken kilinacagi: Bu temizligin hem abdeste, hem de teyemmüme sumûlü oldugundan, yerine göre her ikisinin de taraftarlari vardir: Ebû Hanîfe: Abdest ile mesgul olarak cenaze namazini kaçiracagina kanaat eden kimse için, suyun bulunmasi ile beraber teyemmümü tecvîz etmistir, tbn Adiyy de Ibn Abbâs'tan merfûan: "Abdestsiz bulundugun bir sirada ansizin cenaze namazi ile karsilasirsan teyemmüm eyle" hadîsini rivayet etmistir.

Mâlik, Safiî, Ebû Sevr cenaze namazinda teyemmüm etmeyi tecvîz etmemislerdir.

b. Ibn Umer'in günesin dogusu ve batisi zamanlarinda cenaze namazi kilmamasi...

c. ibn Umer'in cenaze namazinda tekbîr alirken ellerini kaldirmasi keyfiy-yeti, Buhârî'nin buradaki "Ellerini kaldirirdi" rivayeti mutlaktir. îlk tekbîr kas-dedildigi gibi, dört tekbîre de hamle müsâiddir. Bâzilari ikinci görüse gitmislerse de çogunlugun tatbîkati yalniz ilk tekbîrde el kaldirip, digerlerinde kaldirmamaktir.

[148] Buhârî Hasen Basrî'nin bu sözlerini cenaze namazinda imamliga en ziyâde ve müstahakk olan kimdir mes'elesini çözmek için getirmistir. Âlimlerden birçoguna göre memleketin vâlîsi, Ölünün velîsi, câmi'in imâmi diye bir siralama yapilmistir.

[149] Bu kismin bâb basligina atif olmasi yâhud Hasen'in sözünün devamindan bulunmasi da muhtemildir.

Buhârî bunu, abdestsiz olarak cenaze namazina rast gelen kimsenin ser*î vaziyetini cevâblamak için getirmistir

[150] Buhârî burada, namaz esnasinda gelen bir kimsenin cenaze namazina giris sekline temas ediyor. Ibn Ebî Seybe Musannafmda Hasen'in bu sözlerini mevsû-len rivayet etmistir. Oradaki bir tarikte Hasen: "Namaz esnasinda yetisen kimse yetisebildigi tekbîrleri alir, geçen tekbîrleri kaza etmez" demistir. Muhammed ibn Sîrîn'in de: "Yetistigi tekbîrleri alir, geçen tekbîrleri kaza eder" dedigi rivayet edilmistir

[151] Saîd ibn Müseyyeb'in bu sözüne yakin bir ma'nâ ibn Ebî Seybe'nin Musannaf-inda saglam bir isnâd ile sahâbî Ukbe ibn Âmir'den rivayet edilmistir (Kastallânî).

Bu ve benzeri rivayetler sebebile âlimlerin pek çogu gece cenaze defnine ruhsat vermislerdir. Husûsiyle Peygamber'in ve Râsid Halîfeler'in gece gömülmüs olmalari bu ruhsatin en saglam ilmî dayanagidir

[152] Enes'in bu sözünü Saîd ibn Mansûr vasletmistir

[153] Bu et-Tevbe: 85. âyeti de bâb basligi üzerine atfedilmistir.

[154] Yânî bu zikredilen seyler ölü üzerine yapilan bu ise "Salât", yânî "Namaz" denmesinin sahîhligine sehâdet etmektedirler.

[155] Bu hadîsin bâb basligina uygunlugu "Peygamber bize imâm oldu, biz de arkasinda saff olduk" fikrasindadir. Hadîs biraz önceki bâbda da geçmisti.

[156] et-Tebeu ve't-Tebâatu: Bir kimseye uymak, ona uyup ensesinde gitmek yâhud ugrayip kosulup beraberce gitmek...

el-lttibâ': Hemzenin ve seddeli tâ'nin kesresiyle tebeiyet eylemek ma'nâsi-nadir... "Ittebeahu(= Ona uyup gitti)" denilir ki,tebiahu ma'nâsinadir... (Kaa-mûs Ter.).

Cenazeye ittibâ' etmek, cenaze ile birlikte gitmek ve cenaze namazini kilmakla tefsîr edilmistir

[157] ZeydibnSâbit(45)'inbusÖzünüSaîdibnMansûrile IbnEbî Seybe muttasil bir senedle rivayet etmislerdir. Bunlarin rivayetinde: "Borç olan namaz edâ edildikten sonra, cenaze ile cenaze sahihlerini kendi hâllerine birakiniz" ziyâdesi vardir.

Namazdan sonra kabre kadar gidilirse, bunun için de ziyâde bir ecir vardir.

[158] Buhârî bununla, cenaze namazindan sonra ayrilmak isteyen için cenaze sahihlerinden izin almak veya almamak görüslerinin varligina isaret etmistir

[159] Sârih Kirmani: el-Kîrât; lügatte denk'in yarisidir, burada nasîb demektir, demistir. Bâzilari Allah indinde ma'lûm olan cüz'lerden bir hayr cüz'üdür demistir.

Kaamûs'da: el-Kîröt ve el-Kirrât, agirlik ölçülerinden bir ölçü ismidir ki, mikdâri memleketlere göre degisir, denmistir.

Buhârî'nin âdeti, hadîsteki garîb kelimeyi tefsir etmektir. Keüme, Kur'ân'-daki bir kelimeye uygun düsmüsse, ona isaret ederek tefsirini verir. Burada da et-Tefrît

kelimesini, su âyette geçtigi ma'nâsiyle tefsîr etmistir:
"Her nefsin: Allah yaninda isledigim taksirlerden dolayi vay hasretime!... "(ez-Zumer:56).
[160]
Buhârî bu hadîsi burada ayri ayri Uç tarîkten getirmistir. Bu tarîklerin sirasinda bâzi nüshalarda farklilik vardir. Buradaki sira, Aynî'nin Umdetu'l-Kaari"dekine uygun olan el-Matbaatu'1-Müniriyye baskisinin sirasidir. Ibn Hacer'in Fethu'l-Bârt'û ile Kastallânî'nin Irsâdu's-Sâri'sindeki sirada küçük bir takdim, te'hîr farki vardir.
[161]
Hadîsin Müslim'deki rivayeti daha tafsîllidir:
Sa'd ibn Ebî Vakkaas (R) söyle anlatmistir: Bir kerre Sa'd ibn Ebî Vak kaas, kendisi Ibn Umer'in yaninda otururken oraya Maksure sahibi olan Hab-bâb (R) da geldi ve:
— Ey Umer'in oglu Abdullah! Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'tan söyle buyururken isittim dedigini duymaz misin: "Kim cenaze ile beraber cenaze evinden çikar ve cenaze namazini kilar da sonra gömülünceye kadar cenazeyi ta 'kîb ederse, ona herbiri Vhud Dagi kadar olan iki kfrât ecir verilir. Kim, cenaze namazini kilip da sonra dönerse ona da Uhud Dagi kadar bir ecir verilir, "
(Sa'd ibn Ebî Vakkaas dedi ki:) Bunun üzerine Ibnu Umer, Ebû Hureyre'nin bu rivayetini sorup anlamak ve Âise'nin de dedigini ögrendikten sonra gelip kendisine haber vermek üzere Habbâb'i, Hz. Âise'ye gönderdi. Sonra îbnu Umer mescidin çakillarindan bir avuç alip, onlari elinde döndürüyordu. Nihayet elçi Habbâb geldi ve îbnu Umer'e Âise'nin:
— Ebû Hureyre dogru söylemistir, dedigini bildirdi. Bunun üzerine îbn Umer, elindeki çakillari yere çarpti da:
— And olsun, biz bir çok kîrâtlar almak hususunda kusur ettik, demistir. (Müslim, Kitâbu'l-Cenâiz; "Cenaze üzerine namaz kilmanin ve cenazeyi ta'kîb etmenin fazîleti babi"; Müslim Tercemesi, III, bâb:17, hadîs:56).
[162]
Buhârî bu babinda çocuklarin cenaze namazlarinda erkeklerin arkasinda ayri saff tutmak suretiyle degil, erkeklerin safflari arasinda beraber saff tutacaklarini delîllemek istemistir. Ibn Abbâs'm bu hadîste bulûga ulasmamis bir çocukken ""Peygamber'in arkasinda saff olduk" demesi bâb basliginin delilidir.
Buhârî bu hadîsi burada rivayet etmekle, çocuklarin cemâatte hâzir ve saff-lara dâhil olabileceklerini anlatmak istemistir.
[163]
Gömülmüs olan cenaze üzerine namaz kilmanin cevazi hakkinda fakîhler degisik bâzi sartlar ileri sürmüslerdir:
Hanefîler, namazi kilinmaksizin gömülen Ölünün bedeninin dagildigi tah-mîn edilmedikçe, gömülü oldugu hâlde namaz kilmak caizdir demislerdir (Meb-sût\ax\ naklen Umdetu'l-Kaarî).
Bâzilari üç güne kadar kilinir, bâzilari daha uzun sürede kilinir, bâzilari yikanmis olarak gömülmesi hâlinde kilinir... demislerdir.
[164]
Hadîsin bâb basligina deKl olan kismi "Onlan musaliâda saff yapip Necâsî üzerine dört tekbîr almasi" fikrasidir.
[165]
Bu hadîsin delîl alinan yeri "Mescidin yaninda cenazelerin konuldugu yer..." fikrasidir. Buradaki "inde(= yaninda)" kelimesinin "fî(= de, da)" ma'nâsina oldugu bildirilmistir
[166]
eî-Kubbe: Tepesi müdevver binaya denir ki, künbed ta'bîr olunur... FFI-asl Arab evlerinden küçük, yuvarlak çadira denip, sonra mutlak olarak kullanildi (Kaa-mûs Ter.),
Çadirdan yapilmis kubbe, küçük ve yuvarlak bir odaciktan ibarettir ve bu Arab evlerindendir (lbnu'1-Esîr, en-Nihâye).
Kubbe darb etmek, yere çakilan bir takim direkler üzerine çadiri dikmek ve kurmaktir
[167]
Sârih ibn Battal: "Bu hasen üzerine kurulan kubbede hem oturuluyor, hem de namaz kiliniyordu. Bunun için Buhârî bu hâdiseyi kerahete delîl olarak getirdi" demistir.
Îbnu't-Tîn: Bu iki sayha sahihlerinin cinn taifesinin mü'minlerinden olmalari yâhud meleklerden bulunmalari muhtemüdir, demistir.
Kabir üzerine bina yapmanin yasakligina delâlet eden hadîslerin basinda Müslim'deki Câbir hadîsi gelir: Câbir (R): "Rasûlullah (S) kabrin kireçle yapilmasini, kabir üzerine oturulmasini ve kabir üzerine bina yapilmasini nehyetti" demistir (Kitâbu'l-Cenâiz, en-Nehy an tecsîsi'I- kabri ve'1-binâ aleyhi, 32. bâb. 93-"970").
[168]
Rasûlullah'in âhiret âlemine göçecegi siralarda, Mûsevîler'In ve Hristiyanlar'in Peygamber kabirlerine ibâdetlerinden ve ibâdeti andirir ihtiram ve saygilanndan siddetli bir ilençle bahsetmesi, ümmetini Yahûdî ve Hristiyanrar'in bu müsrikçe ve cahilane hareketlerinden men' etmek ve sakindirmak içindir. Muhammed'in Peygamber olarak gönderilmesinde en büyük hedef, insanligin türlü
irin türlü ihtiraslarla bozulan bu tevhîd akidesini aslî safveti ile insanlara Ögretmekti. Iste bu sebeble ölüm hastaliginda bile ümmetini bu nevi' câhiliyet ve müsriklik âdetlerinden siddetle sakindirmayi ihmâl etmemisti. Ki, bu hâldeki bu tenbîhi çok daha belig olmustur. Kaldi ki, Peygamber bu ve benzeri tavsiyelerini bir çok defalar çesitli vesilelerle hutbelerinde, va'zlannda tekrarlamis bulunuyordu.
[169]
Âise'nin dedigi gibi, böyle kabre taabbüd endîsesi olmasaydi, müslümânlar Peygamber'in kabri üzerine girmeye mâni' bir bina kurmaziardi. Kabri perdesiz olarak halkin ziyaretine açik bulundururlardi. Âise'nin izhâr ettigi bu endîseye bakarak, sârih Aynî, kabrin açik tutulmasini men' eden bizzat Âise olmak îcâb eder diyor ki, çok dogrudur.
[170]
en-Nifâs: Nûn'un kesresi ile kadinin çocuk dogurma haletine-denir; lohûsalik ta'bîr olunur; kan ma'nâsma olan nefs'ten alinmistir. Bu Isimdir.
en-Nifâs: Kitâb vezninde, kadin lohûsa olmak ma'nâsmadir.
en-Nufesâ da dogum zamani yaklasan lohûsa kadina denir. Bu kelime gayri kiyâsî bir müfreddir.
Hadîsin bâb basligina delâleti açiktir. Cenazesine namaz kilinan bu kadinin Ümmü Ka'b adinda bir Ensâriyye oldugu Müslim'in rivayetinde bildirilmistir.
[171]
Buhârî bu husustaki görüs ayriligina isaret olarak basligi soru seklinde sevket-mis ve cevâbin hadîs içinde verilecegini düsündürmüstür
[172]
Ölü erkek olursa namazini kilan imâm yahu d münferid, gögsünün hizasina dogru durur. Kadin olursa gögsü hizasina dogru mu, yoksa ortasi hizasina dogru mu durmak daha fazîletli oldugu ihtilaflidir. Ikinci görüste bulunanlarin delili bu hadîstir.
[173]
Humeyd et-Tavîl'in bu hadîsini Abdurrazzâk muttasil bir senedle rivayet etmistir. Enes'in bu fiilinin bâb basligina delîlligi açikça görülür
[174]
Ayri ayri tarîklerden ve bâzi küçük lâfiz farklariyle getirilen bu iki hadîsin de bâb basligina delâletleri açiktir. Buhârî bu hadîsin Yezîd ibn Hârûn tarîkinden gelenini Habesistan hicreti konusunda Ebû Bekr ibn Ebî Seybe'den rivayet etmistir
[175]
Bu mutâbaati da Ismâîlî, Ahmed ibn Saîd tarîkinden mevsûlen rivayet etmistir. Bu rivayet ve mutâbaalari arka arkaya getirmesi Ashame kelimesinin dogru yazilis ve okunusunu tesbît etmistir. Bu kelime burada getirilen rivayetlerin hepsinde seklinde, yânî elif, sâd, noktasiz hâ, mîm ve yuvarlak tâ ile zabt edilmistir. Dogrusu budur. Bu kelime o iyi Habes Meliki'nin ismidir ki, kelime olarak Arabca ma'nâsi atiyye demektir. Buhârî disindaki diger bâzi rivayetlerde bu kelime: " Sahmete(Noktali hâ ile) Ashame"; "(Bir noktali bâ ile) Ashabe" sekillerinde de nakledilmistir. Buhârî bunlarin yanlisligini isaret etmis oluyor (Kirmânî, ibn Hacer, Aynî).
[176]

el-Hasenu'I-Basrî'nin bu haberini Ebû Nasr Abdulvahhâb ibn Atâ kendi te'lîfi olan Cenazeler Kitâbi'nda, Saîd ibn Arûbe'den muttasil senedle rivayet etmistir. Bu mevsûl rivayette îbn Arûbe'ye: Çocuga cenaze namazi kilinir mi? diye sormuslar. O da Katâde'nin "Evet" diyerek, Hasen'in yukaridaki haberini rivayet ettigini söylemistir.

[177]

Bu hadîsi Ebü Dâvûd, Tirmizî, Nesâî de S«m?/TIerinde Cenaze Kitâblari'nda rivayet etmislerdir Buhârî burada görüldügü üzere hadîsi, tabiî fakîhlerden Talha ibn Abdillah'a varan iki sened ile getirmistir. Ikinci tarîkte Talha'nin, îbn Abbâs'in arkasinda cenaze namazi kilip, Ibn Abbâs'in hadîsteki o sözlerini söyledigini bizzat isittigini bildirmesi, hadîsin sahîhligi ve kuvveti bakimindan çok ehemmiyetlidir.

Kitâbul-Cenüz/1257

Cenaze namazinda Fatiha okuma Ihtilafli bir mes'eledir. tbnu'l-Munzir Ha-sen ibn Alî'den, Abdullah ibn Zubeyr'den, Misver ibn Mahreme (R)'den mesrulugunu nakletmistir. Mekhül, Imâm Safiî, Imâm Ahmed, Ishâk ibn Râhûye birinci tekbîrden sonra Fatiha okunur demisler; Hasen el-Basrî ise her tekbîrden sonra Fatiha okunabilecegine hükmetmistir.

Öbür tarafta Ebû Hureyre'nin, Abdullah ibn Umer'in cenaze namazinda kiraati reddettikleri, imâm Mâlik'in, Ebû Hanîfe'nin de görüsü böyle oldugu rivayet edilmistir.

Bu hadîste Fâtiha'nin okunma yeri bildirilmemistir. Beyhakî'nin Imâm es-Sâfiî tarikiyle rivayet ettigi Câbir (R) hadîsinde kiraat yeri söyle bildirilmistir:

Câbir (R): "Rasûlullah (S) cenaze namazinda dört tekbîr aldi. Birinci tekbîrden sonra ÜmrmVl-Kur'ân'i okudu" demistir. Fakat Zeynuddîn Irâkî bunun isnadini zayif bulmustur.

Ibn Abbâs hadîsi sübhesiz mevkuf bir hadîstir. Fakat sahîh kavle göre sa-hâbî sözü, sünnetten sayildigindan bu hadîs merfû' hükmündedir.

Tahâvî, tesehhüdün terkedilmesiyle kiraatin terkedilmesine istidlal etmis ve "Cenaze namazi ölüye bir duadan Ibarettir. Sahâbîler'den Fatiha okuyan zâtlarin Fâtiha'yi tilâvet kasdiyle degil, duâ niyyetiyle okumus olmalari çok muhtemildir" demistir.

Cenaze namazinda Fatiha okumayi kabul eden Safiî imamlari, bunun vu-cûb tarikiyle okunacagini iddia etmemisler, sâdece müstehâbdir demislerdir.

Fâtiha'nin gizli mi, açiktan mi okunacagi hususu da bu îbn Abbâs hadîsinde bildirilmemistir. Bunu Beyhakî'nin Safiî tarîkinden; onun da îbn Uyeyne'-den; onun da Ibn Aclân'dan; onun da Saîd ibn Ebî Saîd'den rivayet ettigi bu hadîsten Ögreniyoruz: Saîd ibn Ebî Saîd: Ben cenaze üzerine kilinan namazda îbn Abbâs'tan Fâtihatu'I-Kitâb'i açiktan okudugunu isittim. Akabinde: Ben bunu, ancak bunun bir sünnet oldugunu bilmeleri için yaptim dedi, demistir.

Cenaze namazinda Fatiha okunmasi hakkinda daha birçok rivayetler vardir. Bunlari çok güzel bir tertîble Aynî Umdetu'l-KaarVûe rivayet edip toplamistir {Umdetu'l-Kaarî, IV, 154-157).

BIR TENBÎH

Buhârî cenaze namazinda okunacak dualardan yalniz bu hadîsteki ve bâb basligindakini rivayet etmistir. Müslim'de ve diger sahîh ve sünen sahihlerinde bir haylî duâ metinleri rivayet edilmistir. Bunlardan Peygamber'in kildirdigi cenaze namazlarinda muayyen bir duâ okumadigi, herbirinde baska baska dualar okudugu, her sahâbî de isittigi duayi nakl ve rivayet ettigi anlasiliyor. Bundan dolayi fakîhler, musallînin bildigi kisa uzun herhangi bir duayi okumasini caiz görmüslerdir. Su kadar ki, Peygamber'den sabit olan dualarin tercîh edilmesi tavsiye edilmistir. Biz bu konuda en sahîh bir duâ oldugu için Müslim'deki dualardan birini aynen verelim:

Avf ibn Mâlik el-Escaî (R) söyle dedi: Bir cenaze namazi kildirirken Pey-gamber(S)'den isittim; su duayi söylüyordu:

Allahumma'gfir lehu ve'rhamhu va'fu anhu ve âfihî. Ve ekrim nuzulehu ve vessV mudhalehu va'gsilhu bi-mâin ve setçin ve beradin. Ve nakkihîmine'l-hatâyâ kemâyuhakka's-sevbu'I-ebyadu mine'd-denesi. Ve ebdilhu daran hayran min dârihî ve enlen hayran min ehlihî ve zevcen hayran min zevcihî. Ye kthî fîtnete'l-kabri ve azâbe'n-nârî(= Yâ Allah, ona magfiret et, ona merhamet eyle! Onu afvet ve onu her türlü belâ ve kötülüklerden salim kil. Vardigi yerde ona ikram eyle! Girdigi yeri genis kil. Onu su, kar ve dolu ile yika. Onu beyaz elbisenin kirden temizlendigi gibi günâhlardan temizle. Ona dünyâdaki mekâni yerine daha hayirli bir mekân; ehli yerine daha hayirli bir ehil; esi yerine daha hayirli bir es ihsan eyle. Onu kabir fitnesinden ve ates azabindan da koru). Râvî Avf: RasûluIIah'in bu ölü üzerine yaptigi su duadan ötürü, keski ölünün yerinde ben olaydim diye temenni ettim, dedi (Müslim, KItâbu'l-CenâIz: Müslim Ter-cemesî, III, 141-144, "Cenaze namazinda ölü için okunan duâ babi"). Burada diger dualardan bâzilari da toplanmistir.

Cenaze namazinda Ilk tekbîrden sonra Subhâneke'llâhumme..., ikinci tekbîrden sonra salâvât dualari, üçüncü tekbîrden sonra *da yukarida verilen dualardan biri okunur. Üçüncü tekbîrden sonra o dualari bilmeyenler el-Bakara:201. âyetindeki duayi, yâhud es-Saffât:l80-182. âyetini okurlar.

[178]

Hadîsin bâb basligina delîl olan yeri "Peygamber onlara imâm olmus, oniar da Peygamber'in arkasinda o mezar üzerine cenaze namazi kilmislardir" fikra-sidir.

Hadîs, daha önceki 59. bâbda 83 rakamiyle de geçmisti

[179]

Bu sekk, gâlib ihtimâl ile Sabit el-Bunânî'dendir. Buhârî'nin diger rivayetinde bir zencî kadin olmasi ihtimâline kuvvet verildigi gibi, Ibn Huzeyme'de "Siyah bir kadin" denilmis, Beyhakî de isminin Ümmü Mihcen oldugunu açikça söylemistir

[180]

Hadîsin bâb basligina delâleti açiktir.

Kabir üzerine cenaze namazi kilmanin cevazi ihtilafli meselelerdendir. Alî ibn Ebî Tâlib, Ebû MÛsâ el-Es'arî, Abdullah ibn Umer, Abdullah ibn Mes'ûd, Âise (R) ile Evzâî, Sâfiî, Ahmed ibn Hanbel, îshâk ibn RâhÛye hep cevazina kaail olanlardir. Bir takimlari tecviz etmezler ki, Ibrâhîm Nahaî, Hasen Basrî, Sufyân Sevrî, Ebû Hanîfe, Leys ibn Sa'd, Mâlik bunlardandir. Bâzilari sartli olarak cevaz verirler: ölünün velîsi, beldenin vâffsi namazini kilmamis bulunursa, kabri üzerinde namazi kilinabüir demislerdir. Cevaza kaail olanlarin da ne zamana kadar kilinabileceginde ihtilâflari vardir. Bir aya kadar diyenler oldugu gibi, cesed çürümedikçe caiz görenler, hattâ ebeden tecviz edenler vardir (Tec-rîd Ter., 11,330).

Bu hadîs daha evvel de geçmisti.

[181]

Hadîsin bâb basligina delîl olan yeri "ölü, ölü sahihleri yürüyüp giderlerken ayakkabilarinin sesini muhakkak isitir" fikrasidir.

Hadîsin sonundaki "Sakaleyn(= Iki agirlik)", ins ile cinn'dIr. Bunlara iki agirlik denilmesi, arzin baslica agirligi olduklari veya manevî bir ehemmiyette olduklari, veya sorumluluk agirligini tasidiklari... gibi sebeblerden dolayidir.

Kâfir veya munâfikin kopardigi çigligi insan ve cinnlerin isitmekten men' edilmis olmalarinin sebebi, imtihan yurdu olan bu fânî' âlemdeki imtihanin devam etmekte olmasidir. Bu iki sinifin bu çigligi duymalari mümkin olsa, ibtilâ ve imtihan ortadan kalkar ve îmân bir zaruret hâlini alirdi. Bu iki sinifin nev'i-nin bekaasina hizmet eden muameleler ve münâsebetler derhâl dururdu.

Hadîste kabir azabina da açik delâlet vardir ki, buna âid diger hadîsler ilgili bâblarda gelecektir

[182]

"Yâhud onun gibi mukaddes olan diger yerler"den maksad, kendisine ibâdet ve namaz için yolculuk edilmeye izin verilmis bulunan Mekke ve Medîne arazîleri yâhud mescidleridir.

[183]

Mûsâ, Mukaddes Arz'a girmesi müyesser olmayinca, bir tas atimi menziline kadar kendisinin oraya yaklastinimasini ve orada ölüp, orada gömülmesini dilemistir. Hadîsin bâb basligina delîl olan yeri de bu fikrasidir.

[184]

Hadîste Mûsâ iiin nerede vefat ettigi ve nerede gömüldügü ta'yîn edilmemistir. Yalniz Peygamber, Mi'râc seferinde Musa'yi kabrinde namaz kilarken gördügü için, yerini biliyordu. Bu bilgisiyle, hadîsin son fikrasinda ifâde buyurdugu gibi, Mûsâ'nm kabrinin yerini mücmel surette tavsîf etmis ve: "Eger sizinle orada bulunsaydim, kabrini size muhakkak gösterirdim" buyurmustur.

Peygamber'in bu haberinden Mûsâ'nm kabrinin Beytu'I-Makdis dâhilinde olmadigi, hâricinde ve belki de bir derece yakininda oldugu anlasilabilir. Fakat orasi neresidir? Bu

husus meçhuldür. Sonra, Musa'nin taleb ettigi bir tas atimi ile o zamanin örfüne göre ne kadar bir uzaklik kasdedilmisti? Bunlar da bilinmiyor. Bundan dolayi âlimler Mûsâ'nm kabrini ta'yîn hususunda birçok görüsler ileri sürmüslerdir. Bunlar içinde en meshuru Musa'nin kabrinin Kudüs'ün yirmi kilometre kuzeydogusunda ve Lût Denizi'nin kuzeybati cihetinde bulunan Erîha kasabasinda oldugudur. Hadîste bildirildigi veçhile, burada kirmizi kum tepecegi ile bir yol bulundugu ve burada duanin kabul edildigi naklolunuyor. Eski bir kasaba olan Eriha'yi îsâ Peygamber'in de ziyaret ve bir â'mânin gözlerini Iyi ettigi de rivayet edilmistir.

[185]
Buhârî bu baslikla, geceleyin cenaze gömmenin mesrû'lugunu beyân etmek istemistir. Ancak bunda görüs ayriliklari bulundugu için, cevaz lâfzini açiklami-yarak böyle muallak birakmistir

[186]
Buhârî bu ta'lîki Cenaze Kitâbi'nm sonlarindaki "Pazartesi günü ölmek bâbi"n-da Âise hadîsinden olmak üzere senedleyerek rivayet etmistir. Bunun bâb basligina delâleti açiktir.

[187]
Oradakilerin Peygamber'in suâline: Dün gece gömülen Fulân kimsedir, diye cevâb vermelerini isittigi hâlde, bu fiillerini reddetmemis olmasi, hadîsin bâb basligina delâlet noktasidir. Bu hadîs bâzi lâfiz farklanyle daha önce de geçmisti. Orada da belirtildigi gibi bu hadîs cenazeyi geceleyin gömmenin cevazina delîl olan ha-dîslerdendir. Bu ve benzeri rivayetlere dayanarak ilim ehlinden çoklari gece cenaze defnine ruhsat vermislerdir. Bilhassa Peygamber'in ve Dört Halîfe'nin geceleyin gömülmüs olmalari, bu ruhsatin en saglam ilmî dayanagidir.

Müslim'de Câbir'den rivayet edilen bir hadîste Peygamber'in geceleyin cenaze gömmeyi nehyettigi bildirilmistir. Buhârî'nin buradaki hadîsi ile bu Müslim hadîsinin ayri hükümleri hakkinda sârih Aynî: Bu hadîsler arasindaki ihtilâf, gece cenaze defninin evvelce nehyedilmis oldugunu, fakat sonra ruhsat verildigini ifâde eder diyor. Nevevî de: "Müslim hadîsinde nehyolunan, namazi kilinmadan cenaze defnidir" diyor. Namazi kilinmadan cenaze defni mutlak surette nehyedilmistir. Namazi kilinmadan gece de, gündüz de cenaze defn edilmez. Binâenaleyh bu hadîsin zahirinden, cenazenin gece de defni hükmü alinmistir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 135).

[188]
Bu iki kadin, kocalari ile birlikte Habesistan'a muhacir olarak gitmislerdi. Ümmü Habîbe'nin kocasi Ubeydullah ibn Cahs, Habesistan'da ölmüstü. Hicretin altinci yilinda Peygamber Umeyye ed-Damrî'yi gönderip, kendisini tezvîc ve nikâh akdi için Necâsî'yi tevkil etmis, mehrini Necâsî kendi kesesinden verip sonra Medine'ye yollamisti. Ümmü Seleme, kocasiyle birlikte Medine'ye döndükten sonra kocasi ölmüs oldugundan, o da Peygamber'in zevceleri arasina katilmisti. Her Iki kadin da kocalari gibi Kureys'in en büyük ailelerinden olmakla beraber ilk müslümânlardan bulunduklarina hürmeten ve mahzun kalblerini hos etmek maksadiyle Peygamber tarafindan zevcelige alinmislardi.

[189]
Hadîsin bâb basligina delâleti açiktir. Iyi kimselerin kabirleri üzerine mescid bi-nâsiyle kabir sahihlerine ibâdeti andirir veçhile ta'zîm etmek dînen nehyedilmistir. Peygamber, bu ta'zîm gitgide, oranin bir put edinilmesine ve putlara ibâdet etmeye götürür diye bunu nehyetmistir. Bundan, kabirleri mescid edinmek, suretleri ve timsâlleri asip dikmek, bir ölünün sâmna ta'zîmen kabrinin basinda namaz kilmaktan nehy buyuruldugu gibi, mutlak olarak makbere namaz kilmaktan da nehy buyurulmustur.

Hadîsin son fikrasindaki "Iste onlar" ismi isaretinin, hem ibâdet edenlere, hem musavvirlere aidiyeti vardir

[190]
Hadîsin bâb basligina delîlligi, RasüluHah'm Ebû Talha'ya "Kizin kabrine in" Duyurmasidir. Bundan, kadin cenazesinin kabre bir erkek tarafindan konulmasinin cevazi alinmistir. Zevç ve baba gibi ölünün en yakinlari varken bunlarin izni ile yabanci bir erkek tarafindan kadin cenazesinin mezarina konulmasinin cevazi bu hadîsten açikça anlasilmaktadir. Bu hadîs, cenazenin kabre indirilmesi sirasinda kabrin bir tarafina oturmanin cevazina da delâlet etmektedir.

[191]
Buhârî bu lügat açiklamasiyle, Abdullah ibnu'l-Mubârek'in Fulayh'ten naklettigi ma'nâyi te'yîd etmek istemistir denildi. Bu kelimeyi bâzilari günâh islemek, bâzilari da esi ile cinsî münâsebet etmek ma'nâsiyle tefsîr etmislerdir. Buhârî'-nin isaret ettigi el-En'âm:113. âyetinde günâh islemek, günâh kazanmak ma'-nâsina tefsîr edilmistir. Bu tefsîri Taberî, Alî ibn Ebî Talha'dan; o da tbn Abbâs'tan rivayet etmistir (Vmdetu'l-Kaarî).

[192]
Buhârî burada hükmü açiklamaksizin böyle mutlak bir baslik koydu. Çünkü bâb altinda iki hadîs getirdi. Bunlardan Câbir hadîsi sehîde cenaze namazinin kilmmadigina, Ukbe hadîsi Ise sehîdlere bir müddet sonra da olsa cenaze namazi kilindigina delâlet ediyor. Bundan dolayi âlimler bu konuda ayri ayri görüs-
lere gitmislerdir.

[193]
Hadîs umûmiyetiyle sehîdler üzerine namaz kihnmayacagina delâlet ediyor. Harb-de ölen sehîdler üzerine cenaze namazi kilinip kilinmayacagi hususunda ihtilâf edilmistir. Safiî, Mâlik ve Ahmed bunun haram olduguna kaail olmuslardir. Sâ-fiîlerin bâzisi vâcib degil, lâkin caiz olur demislerdir. Hanefîler'e göre sehîd yi-kinmaksizm namazi kilinir.

[194]
Bu Ukbe hadîsi, bir müddet geçtikten sonra da olsa umumiyetle sehîdler üzerine cenaze namazi kilinacagina delâlet etmektedir.

Rasûlullah'm vefatina yakin bir zamanda Uhud'a gidip oradaki sehîdlerin mezarina namaz kilmasi, harb sehidine de cenaze namazi kilinacagina delâlet eder. Peygamber Uhud harbi akabinde bu sehîdlere namaz kilamamasi, o sirada maglûb bir ordunun yerine getirilmesi zarurî ve acele isleriyle mesgul bulunmasindan dolayi olabilir. Rasûlullah ordusunun tanzimi ve harbin getirdigi çetinliklerin hafifletilmesi ile mesgul oldugu için sehîdlerin namazlarim daha mu-sâid ve münâsib bir zamana birakmis olabilir. Yâhud da basta sehîde namaz kilinmaz iken, sonradan kilinir olmustur.

[195]
Hadîsin sonundaki hutbede Peygamber, nübüvvet nuruyla görüp haber verdigi yakin ve uzak istikbâle âîd bâzi mu'cizelerinI dile getirmistir.

[196]
Hadîsin bâb basligina delâleti açiktir. Hadîste üç kisinin zikri yoksa da, ikinin üç'e de delâletine isaret edilmis oluyor. Murgînânî, lüzum görüldügünde bese kadar gömülebilecegini zikretmistir

[197]
Hadîsteki Peygamber'in sarih emri, bâb basligina açikça delâlet ettigi gibi, Pey-gamber'in onlari yikatmamis oldugunun bildirilmesi de bu hususu kuvvetlendirmis oluyor. Sehidin yikanmadan gömülmesinde fakîhler arasinda hemen hemen ihtilâf yok gibidir. Yalniz Saîd ibn Müseyyeb: Sehîd yikanir. Çünkü her ölü cünüb olur ve yikanmasi yâcib olur demistir. Hasen Basrî de bu görüse kaail olmustur (Umdetu'l-Kaarî, IV, 171-175).

[198]
el-Lahd: Kabrin bir yaninda oyulan yariga denir... ve lahdi olmayan kabre "ed-Darîh" denir...
ed-Darîh; baîd ma'nâsinadir. Ve kabre, bir kavle göre kabrin ortasinda olan yariga, ve bir re'ye göre lahdi olmayip yarik olan kabre denir...
el-Ilhâd: Kabre lahid yapmak ve bir nesneden meyi ve udûl eylemek, niza' ve cidal eylemek...
el-îltihâd: Bu dahi bir nesneye meyi eylemek.
el-Mültehad: Iltihâd'dan mekân ismidir; meyi olunacak mekâna denir; bu alâka ile siginacak yere ve adama itlak olunur. Yüce Allah'in: "iten ondan baska bir siginak bulamam "(el-Cinn:22) kavli bu ma'nâdadir... (Kaamûs Tercemesi).
Hadîs bu basligi beyân etmektedir

[199]
Buhârî bu Mültehad kelimesini âyetteki ma'nâyi sâhid getirerek açiklamak istemistir:
"De ki: Hakikat ben (isyan edersem) beni Allah'tan hiçbir kimse kaVIyyen kurtaramaz ve ben O'ndan baska bir siginak da kaabü degil bulamam" (el-Cinn: 22).

[200] Abdullah ibnu'I-Mubârek bu kismi da geçen sened ile rivayet etmistir

[201] Bu ismi söylenmeyen kisi, Leys'in rivayetinde isimlendirilmistir ki, o, Abdur-rahmân ibn Ka'b ibn Mâlik'tir. Ve bu tefsîre göre hadîsteki mürsellik iddiasi giderilmis olur

[202] et-Izhir... mutlaka ter ü taze ve sebz olan otluga denir ve bir nevi' hos kokulu otlugun ismidir; Türkçe'de Mekke ayrigi ve Mekke samani dedikleridir.
el-Hasts: Kuru otluga, yânî kurumus ota denilir (Kaamûs Ter.).

[203] Hadîsin bâb basliginadelîl olan yeri' "Izhir otu müstesnadir" fikrasidir. Hadîste kuru ot zikredilmedigi hâlde, baslikta konulmasina gelince, kabir yariklari doldurulurken, diger kuru otlarin da katilip kullanilacagina isaret edilmis oluyor.
Istekten sonraki istisna, yâ o anda buna dâir bir vahiy geldigine, yâ daha evvelki bir vahiyde istisnanin beyân ve teblîgi istege ta'lîk edildigine, yâhud da böyle bir vahiy yoksa, Peygamber'in Allah tarafindan me'mûr kilindigi hususlarin tafsilinde içtihada izinli bulunduguna delildir.
Buhârî bu hadîsi degisik râvîlerden bâzi lâfiz farklari ile îlim, Hacc ve Mekke Fethi bölümlerinde de getirmistir

[204] Buhârî bu Ebû Hureyre hadîsini Ilim Kitâbi'nda, senediyle rivayet etmistir.

[205] Ebân'in bu hadîsini, senediyle birlikte îbn Mâce rivayet etmistir.

[206] Mucâhid'den gelen bu hadîsin tamâmini da Buhârî, Hacc Kitâbi'nda senediyle getirmistir.

[207] Buhârî, basligi soru seklinde zikretmis, getirecegi üç hadîsteki cevâbla yetinerek, cevâbi zikretmemistir

[208] Rivayetlerin çogunda "Ebû Hureyre dedi" seklindedir. Bâzilarinda "Ebû Hârûn" dedi seklindedir.

[209] Buhârî bunu Cihâd Kitâbi'nin sonlarinda "Esirlere elbise giydirmek" babinda senediyle getirmistir.
Bedr günü Abbâs, Kureys esirleri arasinda bulunuyordu. Maglûbiyet perisanligi ile üzerinde gömlegi yoktu. Kendisine giydirilmek üzere gömlek alindi. Fakat Abbâs uzun boylu oldugundan, yalniz Abdullah ibn Ubeyy'in gömlegi denk gelmisti. O da hemen gömlegini Abbâs'a hediye etmisti. Buna mukaabele edilmesi içtimaî âdâb geregi idi. Fakat münâsib bir zemîn bulunmadigindan karsilanamamisti, iste Peygamber Abdullah'in ölümü üzerine oglunun da istegi Ile kendi gömlegini ona giydirmekle, bunu karsilamis oluyordu.
Bu hadîsin bâb basligina delîl olan yeri iste Peygamber'in kendi gömlegini Abdullah ibn Ubeyy'e giydirmek Için mezarindan disariya çikartmis olmasidir. Buna da Ölünün bundan faydalanmasi düsüncesi sebeb olmustur. Böyle bir hacet ve zaruret için ölünün kabrinden çikarilmasinin cevazi alinmistir.

[210] Hadîsin bâb basligina delâleti "Alti ay sonra onu mezarindan çikardim" fikrasidir

[211] Arka arkaya getirilen bu Câbir hadîslerinde Ölünün mezardan çikarilmasi, dirinin gönlünün hos olmasi için yapilmistir. Bundan da ölünün herhangi bir ihtiyâç sebebiyle mezarindan çikarilacagi hükmü sabit oluyor

[212] Hadîsin bâb basligina delâleti, kabir içindeki bulunacak lahdi sarîh olarak ihtiva etmesidir. Basliktaki sikk = yarik sözü de lahdin bir tefsiri gibidir. Hadîs daha önce de geçmis ve gerekli hasiyeler orada da verilmisti.

[213] Buhârî burada arka arkaya soru hâlinde iki baslik getirip, cevâblanni vermemistir. Buhârî bu suâllerin cevâblanni bâb altinda veya baska yerde rivayet edecegi hadîsler içinde buldurmak istemistir

[214] Bu tabiî âlimlerinden Hasen Basrî ile Kaadi Surayh'm görüslerini Beyhakî se-nedleriyle rivayet etmistir.
tbrâhîm en-Nahaî ile Katâde'nin görüslerini de Abdurrazzâk, yine senedli olarak rivayet etmistir

[215] Buhârî, îbn Abbâs'in Mekke'de iken annesi Lubâbe bintu'l-Hâris el-Hilâliyye'nin beraberinde bulunup, müsrik dîni üzere olan babasi Abbâs'in beraberinde bu-lunmadigini delîlleyen bu hadîsi, bâb içinde senediyle getirecektir.

[216] Buhârî bu sözün söyleyicisini açikça belli etmemistir. Bundan dolayi belki sözcünün îbn Abbâs oldugu zannedilebilirse de, böyle degildir. Bu güzel sözün kaa-ili, Rasûlullah'tir. Dârakutnî bunu kendi Sünen'mde sahih senedle söyle rivayet etti:
Âiz ibn Amr el-Muzenî (R): Peygamber (S): "Islâm yüksek olur; onun üstüne yükselinmez" buyurdu, demistir.
Rivayet olundu ki Fetih yili Âiz ibn Amr, Ebû Sufyân ibn Harb'in beraberinde gelmis. Sahâbîler: Bunlar: Âiz ibn Amr ve Ebû Sufyân'dir demisler. Bunun üzerine Rasûlullah (S): "Iste Âiz ibn Amr ile Ebû Sufyân! Islâm bundan daha azizdir. Islâm yüksek olur ve onun üzerine yükselinmez" buyurmustur (Fethu'l-Bârîve Umdetu'l-Kaarî).
Ibn Hazm, el-Muhallâ isimli kitabinda bu sözü Hammâd ibn Zeyd'den; o da Eyyûb'dan; o da IkrIme'den; o da ibn Abbâs'tan rivayet etmistir.
Ibn Abbâs: Yahûdî yâhud Nasrânî bir kadin, Yahûdî yâhud Nasrânî erkegin nikâhi altinda iken Islâm'a girdiginde, aralari ayrilir. (Çünkü) Islâm yüksektir ve onun üzerine yükselinmez, demistir (Kastallânî).
Bunu Ibn Abbâs'in bu sekilde söylemis olmasi bile, Rasûiullah'tan isitmis oldugunu düsündürebilir

[217] Rasûlullah'in gönlünde Duhân Sûresi'ni tuttugu veya elinde Duhân ismini tuttugu, Ibn Sayyâd'a bunun ne oldugu sorulunca yalniz "Duh" diye cevâb verdigi söylenmistir. Bu kelimenin hem lâfzinin zabtinda, hem de ma'nâsinm ta'yîninde görüs ayriliklari vardir. Bu kelime duhân, yânî duman ma'nâsina-dir. Ibn Sayyâd'in, Peygamber'in sakladigi seyden yalniz iki harfi kapip söyleyebildigi ve Peygamber'in bu gâib büklük iddiasindan ötürü onu azarladigi bildirilmistir.
Ibn Cevzî söyle demistir: Gaybi bilmek, Peygamberlere mahsûs vahy ile, ümmetten iyi ve uyanik kimselerin idrâki olan ilham ile mümkindir. tbn Sayyâd'in bu sözü seytân atmasindan baska birsey degildi..
Peygamber, beraberindeki sahâbîlere yolda gelirken Duhân Sûresi'ni hifzinda tutacagini söylemisti. Nitekim Umer'den Rasûlullah'in kendisine söyledigi rivayet edilmistir.
Iste kâhinin söyledigi Iâfz, o sirada çalman iki harftir. Peygamber'in bu yalanci peygamberi böyle imtihana tâbi' tutmasi da, kâhinligin yalancilik oldugunu sahâbîlerine göstermek içindi.

[218] es-Sait ve's-Salît : Sedîd nesneye, sedîd ve sert kelâmla insanlarin kalblerini azûrde eden lisana denir. Ve dili uzun, yânî kötü ve yakisiksiz sözler ile insanlari rencide eden kimseye denir... es-Sultân: Burhan, hüccet ve delîl ma'-nâsinadir.
et-Teslît : Bir kimseyi baskasi üzerine kahr ve kudretle gâlib ve müstevli kilmak ma'nâsmadir (Kaamûs Ter.).

[219] Hadîsin bâb basligina delîl olan yeri Peygamber'in: "Sen benim Rasûlullah olduguma sehâdet eder "buyurmasidir. Iste bu kelâm,çocuga Islâm'i arz ve teklif etmektir.

Ibn Sayyâd, henüz bulûga ermemis halde bulundugu için, bundan çocuga Islâm'i arz etmenin mesru' olacagi anlasilmistir.
[220]
Buhârî, Suayb'in hadîsini Edeb Kitâbi'nda, Ukayl'in hadîsi ile Ma'mer'in hadîsini de Cihâd Kitâbi'nda senedleriyle getirmistir.
Bu rivayetlerde gelen bu lâfizlarin ma'nâlan birbirine yakindir:
er-Remzu : Gamz vezninde ve râ'nin dammi ve iki fetha ile lügattir, mutlak isaret eylemek, dudaklari île yâhud göz ile yâhud kas ile yâhud agiz ile yâhud el ile isaret etmek ma'nâsmadir.
et-Teremrum : Tezelzül vezninde söylemeye agiz açip debrenip yapinmak ma'nâsinadir, kelâm için agzi hareket ettirip söyleyemedigi zaman " Teremreme" denilir.
ez-Zemzeme: Zelzele vezninde uzun uzadiya gürüldiyerek ve yankilanarak seslenmek ma'nâsmadir, iraktan dag içinden gelen top ve gök gürültüsü gibi... Bu kelime isim olarak kullanilir. "Semi'tu zemzemeten = Uzak bir ses isittim" demektir. Ve peyderpey gök gürüldemek ma'nâsmadir.
Ve Zemzeme, ates-perest taifesi taam ederken söyledikleri nagmeye denir ki, genizlerinde ve bogazlarmda-bir gûnâ ezgi ile, terane ile terdîd ve tercî', avaz eylemekten ibarettir; ne dudak açarlar, ne dili hareket ettirirler, aralarinda o kelâm masnû'dur. Yabancilar anlamayip hemen kendileri anlarlar. Bu ma'nâ-da masdar ve isim olarak kullanilir.. {Kaamûs Ter., IV, 328).
[221]
Bu hadîs de bundan evvelki uzun hadîs gibi, çocuga müslümânlik teklifinin cevazina delâlet eder. Bu hadîsten zimmîyi, bilhassa komsuluk hakki da bulunursa, hasta ziyaretine gitmenin caiz oldugu anlasilmistir. Çünkü bu ziyarette Islâm medeniyetinin güzelligini açiklama ve zimmet ehli ile ziyâde ülfet ederek Islâm'a ragbetlendirme vardir. Yine bundan kâfirin ve çocugun hizmete alinmasinin cevazi, hukuka hürmetkârlik faziletinin ögretilmesi hükümleri alinmistir
[222]
Peygamberin amucasi Abbâs, Bedr harbinden sonra müslümân olmustu. Fakat oglu Abdullah ile karisi Lubâbe, ikisi de hicretten evvel müslümân olmuslar, Peygamber'in müsaadesiyle hicret etmeyip Mekke'de kalmislardi. Harbe, seferin siddet ve zorluklarina muktedir olamayip hicret edemiyen çocuk, kadin, ma'-lûl müslümânlar Kur'ân dilinde "Mustad'afûn" diye anilmislar ve bu ta'bîr ümmetin zaîf görülmek istenenleri ma'nâsiyle, bu sinifa bir seref unvani olmustur.
îbn Abbâs yukanki beyâniyle gerek kendisinin, gerek annesi Lubâbe bintu'l-Hâris el-Hilâliyye'nin hicretten evvel müslümân olduklarini ifâde etmis oluyor.
Iste Buhârî, Îbn Abbâs'in bu beyânini burada rivayet etmekle çocuga dîn ögretmenin cevazim te'yîd etmek istemistir.
Kur'ân'da bu mustad'aflar erkeklerden, kadinlardan ve çocuklardan olrnak üzere en-Nisâ:75, 96-97 ve 126. âyetlerinde zikredilmistir:
"Size ne oluyor ki, Allah yolunda ve acz ve istirâb içinde birakilip: "Ey Rabb 'tmiz, bizi ahâlîsi zâlim olan su memleketten kurtarip çikar, bize tarafindan bir sâhib gönder, bize katindan bir yardimci yolla' diyen erkekler, kadinlar ve çocuklar ugrunda düsmanla çarpismiyorsunuz? imân edenler Allah yolunda harb ederler. Küfredenler de seytân yolunda savasirlar. Öyle ise o seytânin dostlanyle dögüsün. Sübhesiz ki, seytânin hilekârligi zaîftir"(çn-Nisâ:75-76).
1 'Erkeklerden, kadinlardan, çocuklardan za'/ ve acz içinde biraküip da hiçbir çâreye gücü yetmeyen ve (hicrete) bir yol bulamayanlar müstesna. Iste onlar, Allah 'in onlari afvedebUecegini umabilirler... "(en-Nisâ:98-99).
Eski peygamberlerin ümmetlerinden olan mustad'aflar da Kur'ân'in pek-çok yerinde zikredilmistir: El-A'râf: 74, 136, 149; el-Kasas: 4-5; es-Sebe': 31-33...
[223]
Bu uzunca hadîs iki bölümü ihtiva etmektedir: Birinci kisim imâm ez-Zuhrî'nin haberidir. Ikinci kisim da birinci kismin delili olmak üzere sevkedilmis olan Ebû Hureyre hadîsidir. Ibn Sihâb, Ebû Hureyre'ye yetisemedigi için bu hadîs zahirde Ibn Sihâb'a dayanip mevkuf bir hadîs gibi görülür. Ibn Sihâb bunu Ebû Hu-reyre'den bir râvî vâsitasiyle almistir. Buhârî bundan sonra gelen hadîsi, bunun da merfûluguna delîl olmak üzere baska bir tarikten merfûan getirmistir.
[224]
Arka arkaya ve birbirini kuvvetlendirici bir tarzda getirilen bu hadîsler çocuga Islâm dînini arz ve teklif etmenin, sabîlik hâlinde vefat eden çocuklara cenaze namazi kilinmasinin cevazina delâlet etmektedirler.
Bu hadîslerin ögrettigi en büyük bir hakîkat da insanlarda dîn duygusunun ve hakîkat askinin fitrî olusudur. Akillara hayret veren su hayâtin, haricî, dahilî bir takim duygularla techîz edilmis bulunan su muazzam beser binasinin o necîb dîn duygusu üzerine kurulusudur. Bu hakîkati hem Peygamber'in bu sözlerinden, hem de delîl olarak sevkedilen Fiîratullah âyef/nden ögreniyoruz.
Âyetteki "Fitrat "i, hakk dîni kabule istidâd ve kaabiliyet ma'nâsina tefsîr etmislerdir ki, nazmin geregi budur, aslî hilkat demektir.
Bu âyeti,-bu sözlerinin sonunda bizzat Rasûlullah'in okudugunu belgeleyen rivayet de vardir
[225]
Buhârî bu basligi soru seklinde getirip, cevâbim zikretmemistir. Bunun da sebebi, bu mes'elenin söyle bir tafsile tâbi' bulunmasidir:
ölürken Lâ ilahe ille'llah diyen bir gayri müslim ya kitâb ehlidir, yâhud kitâb ehli degildir. Her iki surette bu sehâdet kelimesini o kimse ya ölüm görünmeden söylemistir, yâhud ölüm gelip çattigi sirada söylemistir. Bu son sekle göre hayâtinin son demine eren bu kimse kitâb ehli olsa da, müsrik olsa da bu sehâdetin faydasi yoktur. "Rabb'inin bâzi âyetleri gelip ölüm çattigi gün... daha evvelden îmân etmis veya îmâninda bir hayir kazanmis olmayan hiçbir kimseye (o günkü) îmâni asla fayda vermez... "(el-En'âm: 158) bu hakikatin delilidir. Sehâdet kelimesinin fayda ve menfâati yalniz kitâb ehli olmayan ve hayâtta iken îrâd etmis olan müsriklere mahsûs ve münhasirdir. Böyle olan müsrikin Islâm olmasiyle hükmolunur. "Ben insanlarla Lâ ilahe illellah deyinceye kadar harb etmekle emrolundum" (Buhârî, Müslim) hadîsinde,kitâb ehli olmayan müsriklerle mukaatelenin nihayeti, sehâdet kelimesini söylemekle hudûdlandinhp ta'-yîn buyurulmustur. Kitâb ehli, her iki sehâdet kelimesini söylemekle faydalanabilir.
Bundan baska "Islâm dîninden baska bütün dînlerden teberrî ettim" demesi de sarttir... (Umdetu'l-Kaarî
[226]
Bu âyetin Ebû Tâlib hakkinda nazil oldugu açikça bildirilmistir. Bu sebeble Zec-câc Maâni'/-Kur'ân'da bu konuda müfessirlerin ittifaki bulundugunu Vâhidî'-den nakletmistir. Bununla beraber Peygamber'in ebeveyni hakkinda indirildigini, binâenaleyh, ana babasi için de magfiret dilemekten nehy olundugunu iddia edenler de vardir. Fakat bu Müseyyeb ibn Hazn hadîsinin sonundaki sarahat karsisinda baska delâlete i'tibâr yoktur; onlarin ilmî dayanaklari kalmamis olur
[227]
Büreyde'nin bu haberini Ibn Sa'd, senediyle rivayet etmistir: Büreyde ibn Ab-dillah el-Eslemî, hicretin 62. yilinda Merv'de vefat etmistir. (= Kabrinin içinde)" rivayetine göre "Ke-seceratin tayyibetin" (Ibrahim: 24) kavli sebebiyle hurmadaki bereketten dolayi Büreyde kabrinin içine iki hurma dali koymayi vasiyyet etmis olabilir. "Alâ kabrihi(= Kabri üzerine)" rivayetine göre ise, Peygamber'in fiiline uymus olmasi muhtemildir.
[228]
îbn Umer'in bu haberini de Ibn Sa'd senediyle rivayet etmistir: Eyyûb ibn Ab-dillah ibn Yesâr söyle dedi: Abdullah ibn Umer, Ebû Bekr'in oglu ve Âise'nin erkek kardesi olan Abdurrahmân'in kabri yanindan geçti, üzerinde bir çadir kurulmus gördü de: Ey ogul! Bu çadiri sök!Çünkü onun kabrini ancak kendi ameli gölgeler, baskasi degil, dedi (Kastallânî
[229]
Hârice ibn Zeyd'in bu haberini Buhârî et-Târihu's-Sagîr'inde senediyle rivayet etmistir. Hârice Medine'nin yedi büyük tabiî fakîhindan biridir. Bu haberin basliga münâsebeti, kabir üzerine hurma dali koymanin, kabrin sirtini yerden yükseltecek seyler koymanin cevazina irsâd edici olmasidir.
[230]
Usmân ibn Hakîm'in bu haberini Müsedded, et-Müsnedu'l-Kebîr'inde senediyle rivayet etmistir. Oradaki rivayete göre, kendisine kabir üzerine oturmanin kötülügünü ifâde eden bir hadîs söylenmis, o da buna karsi basliktaki vak'ayi anlatmis ve sonunda da bu kerâhatin kimler için oldugunu göstermistir. Buhârî bu gerekçenin delili olmak.üzere tbn Umer'in fiilini getirmistir.
[231]
Nâfi'in bu haberini Tahâvî, senediyle rivayet etmistir.
[232]

Bu hadîs buna yakin bir metinle Abdest Alma Kitâbi'nda geçmisti. Orada da ifâde ettigimiz gibi 20. Asir ilmi yas bitkinin kendi etrafinda biyo-manyetik bir alan olustugu ve bunun orayi bir takim serli cereyanlardan korudugu sirrina ulasmistir. Kabirlere agaç dikilmesinin manevî fâidesi Peygamber'in bu fiilinden ve sözlerinden anlasiliyor. Kur'ân'da da *'.... Hiçbir sey hâriç degil, hepsi O'na hamd ile tesbîh eder. Fakat siz, onlarin tesbihini iyi anlamazsiniz..- "(el-îsrâ:44) buyurulmustur. Demek ki, kabre dikilen agaç yas kaldikça onun zikrinden kabir sahibi faydalanacaktir. Agacin maddî, sihhî, medenî faydalan ise ne kadar meydanda bir hakikattir

[233]

Buhârî bu bâb basliginda da âdeti üzere Kur'ân'daki kabir ile ilgili bâzi lügatlerin ma*nâlarini da veriyor. Böylece mes'eleyi açikliga kavusturmak suretiyle gönüllere iyice yerlestirmeyi ve bilgileri delîllendirmeyi hedef ediniyor. Buhârî'nin ma'nâlarim verdigi kelimeleri ihtiva eden âyetlerin ma'nâlanni sirasiyle yazmakla, bu gayenin daha iyi gerçeklesmesi ümîd edilir:

"...Oda \et edicinin taninmamis bir seye da 'vet edecegi gün, gözleri zelîl ve hakir olarak, hepsi de çivgin çekirgeler gibi kabirlerinden çiharlar" (el-Kamen 6-7).

"Kabirler alt üst edildigi zaman... "(el-fnfitâr:4).

' 'O gün onlar sanki dikili bir sey 'e kosuyorlar gibi kabirlerinden firlaya fir-laya çikarlar" (el-Maâric: 42).

"Nida edenin yakin bir yerden ünliyecegi güne kulak ver. O gün (bütün halk) o hakk sayhayi isitecekler. Iste bu (kabirlerden) çikis günüdür"(Kaaf:4\-42).

"Sûra üfürülmüstür. Artik bakarsin ki onlar kabirlerinden (kalkip) Rabb '-terine dogru kosup gidiyorlar^'(Yâsîn:51).

[234]

Hadîsin bâb basligina delîl olan yeri burasidir. Peygamber oturmus, sahâbîler de O'nun etrafina oturmuslar. Peygamber oturmasinda ve orada yaptigi konusmada, oradakilere en mükemmel bir va'zda bulunmustur.

Hadîsten kabirde oturmanin, orada ilimli, öglidlü, te'sîrli güzel konusma yapmanin cevazi anlasilmistir.

[235]

insanin meleklik kuvvetiyle hayvanlik kuvveti arasinda daimî bir itisme ve çekisme vardir. Meleklik kuvveti insani yükseklige, altindaki hayvanlik kuvveti ise alçakliga dogru çeker. Hayvanlik üstün gelip de, eserleri galebe ederse meleklik siner, gizlenir. Aksi de böyledir. Allah'in, aslî ve kesbî istî'dâdm îcâb ve temayülüne göre nizâm ve intizâm vücûda getirmekte hâss bir inayeti vardir. Eger o isti'dâd hayvanca haletler kazanmaya çalisirsa, onun husulüne yardim eder. Binâenaleyh ona uyan seyleri, sebebleri kendisine kolaylastirir. Yok, meleklik hasletlerini kazanmak isterse, onda o hususlara uygun sekillerde yardim eder, kolaylik verir. Nitekim Allah, el-Leyl sûresinin 5-10. âyetlerinde bunu açiklamistir. Diger bir âyette meâlen: "Herbirîne, onlara da bunlara da Rabbanin vergisinden birbiri ardinca veririz. Rabb hnin vergisi kimseden men' edilmis (esirgemis) degiidir"(el-tsTIiAB-20) buyurulmustur (Nuccetu'ilahi'l-Bâliga, Hasan Basrî Çantay, Kur'ân-i Hakîm ve Meâl-i Kerîm, III, el-Leyl Sûresi).

[236]

"Kâziben(= Yalanci olarak)" kaydi "Halefe(= Yemîn etti)" fiilindeki muste-tir fâîl zamirinden hâldir. Ve: "Yemîn eden kimse, adina yemîn ettigi dîn ve millete ta'zîm etmekte yalanci olarak" demektir. Çünkü îslâm dîninden baska bir dîne yemîn eden kimse her hâlde ve her zamanda bu yemininde yalancidir, ve dogrulugu ihtimâli yoktur.

"Müteammiden(= Kasd ve niyet edici olarak)" kaydi, "Bu yeminin gerçekten yalan olduguna ve bir nevi ta'zîm ifâde etmedigine i'timâd ve i'tikaad ederek" demektir.

"O dedigi gibidir" demek, o kimse yemininde hakîkaten yalancidir; kâfir degildir demektir. Çünkü bu yemîn hâdisesi ile dîninden çikip, adina yemîn ettigi dîne girmis degildir. Su kadar ki, onun bu yemîni, i'tikaadimn ziddi oldugu için yalanci olur. Bu îzâhlara göre hadîsin maâli "Kim Islâm dîninden baska bir dîn adina, o dîne ta'zîm etmekte yalanci olarak ve bu yalanma i'timâd ve i'tikaad ederek yemîn ederse, o kimse hakîkaten yemininin ifâde ettigi ta'zîmde yalani tercîh etmis olur" demektir.

[237]

Hadîsin bâb basligina delîl olan kismi burasadir. Fakîhler ve sünnet ehli âlimleri : Hayâtina kasdeden bir kimse bu çirkin hareketiyle islâm'dan disari çikmis olmaz. Binâenaleyh namazi kilinir. Günâhi kendisine âiddir demislerdir... Umer ibnu Abdilazîz ile Evzâî müstesna, bütün fakîhler intihar eden kimseye cenaze namazi kilmakta kerahet olmadiginda ittifak etmislerdir. Çünkü RasûluJlah bütün müslümânlara namaz kilmak âdetini koymus ve bundan hiçbir müslümâni istisna etmemistir {Ibn Battal).

[238]

"Bederenî", mubâdere etti ma'nâsinadir; yânî benim hükmümün önüne geçmeye davrandi demektir. Bu da kulun, ruhunun Allah tarafindan alinincaya kadar sabredememesidir. Bu kendi kendini öldüren kimseye cennetin haram kilinisindan, bunun devamli bir ukubet oldugu anlasiliyor. Cezanin devamli ol-% masinin sebebi de bu kaatilin, intihari halâl saymis olmasidir. Yoksa bundan önce geçen Sabit Ibn Dahhâk hadîsinin hasiyesinde beyân edildigi gibi, intihar kâfirligi ve binâenaleyh ebedî azabi gerektirmez. Bir de bu ebedî cezanin o adamin sahsina âid olmasi muhtemildir. Yânî o adamin intihar suçundan baska müsrik veya dinsiz olmasi suçu da bulunmus olabilir..

[239]

Hadîsin bâb basligina uygunlugu meydandadir. Buhârî bu hadîsi, daha uzun bir metinle, Tibb Kitâbf nda da getirmistir. O hadîs bunu açiklayici olacaktir:

"Kim kendini bir dagin tepesinden atar da öldürürse, o kimse cehennem atesinde ebedî ve daimî olarak muhalled bir hâlde kendini yukaridan asagiya atar durur. Kim zehir içerek kendini öldürürse, bu da cehennem atesinde, elindeki zehiri ebedî ve daimî içerek muhalled bir hâlde o aciyi hisseder durur. Kim kendini demirden yapilmis bir âletle Öldürürse, bu da cehennem atesine o âleti elinde olarak getirilir de devamli ve ebedî hâlde karnina saplar durur ".

Hadîste çesitli intihar sekillerinden bâzilari zikredilmis ve böylece bütün nevi 'leriyle bunun uzun bir süre azâb olunmayi gerektirecek büyük günâhlardan oldugu anlatilmistir.

[240]

Abdullah Ibn Umer'in bu hadîsini Buhârî, bu Cenazeler Kitâbi'nin 22. babinda senediyle getirmistir. Orada bu hadîse âid bâzi açiklamalar da verilmisti.

[241]

Hadîs burada diger bir sahâbî olan tbn Abbâs vâsitasiyle, dogrudan dogruya bizzat Umer tarafindan verilmektedir.

Hadîsin bâb basligina delâleti "Onlardan ölen hiçbir kimse üzerine ebedî cenaze namazi kilma... " nehy kavimdedir. Çünkü bu nehiy, kerâhatI gerektirir.

Bâb basligindaki müsriklere magfiret istemenin kerâhatine delâlet eden sey nerededir? dersen, bu da hadîsin sonunda indigi haber verilen âyetlerin öncesinden alinmistir ki, o da sudur: "Onlar için ister istigfar et, ister istigfar etme. Eger onlar için yetmis defa istigfar dahi etsen, yine Allah kendilerim kat 'iyyen magfiret edecek degildir. Bu böyledir. Çünkü A ilah 'i ve Rasûlü 'nü inkâr ile kâfir olmuslardir. Allah ise fâsiklar güruhuna hidâyet etmez"(et-Tevbe:%0).

et-Tevbe Sûresi'nin 113. âyeti ile el-Munâfikûn Sûresi'-nin 6. âyeti de bu kerâhiyet hükmüne daha açik olarak delâlet etmektedir,

[242]

Buhâri bu bâbda dirilerin Ölüleri hayirla anip Övmelerinin mesrulugunu isbât etmek istemistir.

Dirilerin dirilere medh ve sena etmeleri, övmede mübalâga edilirse, nehye-dilmistir. Çünkü mübalâgali övgü, ahlâki bozucudur. Hem medhedenin, hem de medh olunan kimsenin ahlâklari üzerinde kötü te'sîr eder. Övüleni uebe, kendini begenmeye; övücüsünü de riyakârliga sevk edebilir.

[243]

Ölüler hakkinda ise bu kötü te'sîrler yoktur. Sena, güzel huylar ve güzel vasiflarla anmaktir. Hayirda kullanilir. Senanin serrde kullanilmasi nâdirdir. Buradaki hadîslerde serrde de kullanilmasi, hayra müsâkele yânî mukaabele içindir. "Cennet vâcib oldu" cümlesindeki vücûb ile subût ve tahakkuk ma'nâlari kasdedilmistir. Hükmün vukûunun sihhati o kadar kuvvetlidir ki, vâcib derecesini bulmustur demek oluyor. Yoksa Allah'a hiçbir sey vâcib olmadigi sünnet ehli indinde kararlasmis Islâmî bir esastir. Bu asla göre hadîsin ma'nâsi: "Dirilerin ölüler hakkindaki hayirla anip övmeleri, o ölünün dünyâda hayir sever, iyilik sever bir kimse olduguna delâlet eder. Bunun için Ilâhî va'd geregi, cennet vâcib olur. Dirilerin ölüleri serr ile anip vasfetmeleri de, o ölünün dünyâda isi gücü serr olduguna delâlet eder. Bunun için de Ilâhî adalet geregi cehennem vâcib olur demektir. Hadîste açikça buyuruldugu üzere, mü'minlerin bâzilarinin bâzilarina sehâdetlerinin te'sîri bu suretledir

[244]

Cenazenin iyi veya kötü hâline sehâdet hususunda sâhidlerîn dört, üç, iki olarak ihtilâfinin hikmeti söyle îzâh edilmistir:

Bu sayi ihtilâfi, sehâdetin ma'nâlari ve mertebelerindeki ihtilâfa tâbi' bir ihtilâftir. Çünkü ölü bâzi defa Iyilikleri ve faziletleri halk dilinde yaygin bir kimse olur da, güzel

huyu herkes tarafindan duyulur, bilinir. Böyle cenazede sâhidle-rin tevatür ve çoklugu müstehâb kilinmistir ki, dörttür. Ve bu sayi, sehâdetin en yüksek mertebesidir. Allah bunu yalniz zina sâhidliginde teklif buyurmustur. Sonra sehâdet, lehine sehâdet edilenin hâllerini idrâke vesîle oldugundan, dört sâhid bulunmazsa üçe; üç sâhid de bulunmazsa ikiye kasredilmistir. Bu da sehâdetin en asagi mertebesidir. Bu sebebden sahâbîler bir sâhidden suâl etmemislerdir. Sehâdetin âhiret isleri hakkinda da, dünyâ islerinde oldugu gibi cereyanina müsâade buyurulmasi, hiç sübhesiz Allah'in kullarina bahseyledigi bir rahmetidir.
Bu arada sehâdet ve tezkiyenin vakia mutabik olup olmamasi hususlari da fakîhlerce ayri ayri tafsîl edilmistir. Kimisi tezkiyenin ve sehâdetin vakia uygun olmasini sart kosmus, kimisi de tezkiye vakia mutabik olmasa da faydasi olur demislerdir...
[245]
Buhârî bu baslik altinda kabir azabinin hakk olduguna dâir hadîsleri getirmistir. Bu unvanda yalniz kabir azabinin mevcudiyetini kasdedip, bu azabin ruha mi, yoksa rûh Ile bedenin mecmûuna mi ilgili bulundugu hususuna girismiyece-gini bildirmek istemistir.
Buhârî bâb basliginda kabir azâbiyle ilgili üç âyet de getirmistir. Bunlardan Buhârî'nIn, kabir azabi mes'elesine çok ehemmiyet verdigi, kabir azabi Kur'-ân'da yoktur diyenleri, yoluyla redd eylemek ve Kur'ân'da isâreten de olsa zikrolundugunu isbât etmek istedigi anlasiliyor. Simdi sirasiyle bu âyetlerin tamâmini yazip, ma'nâsmm daha iyi anlasilmasina çalisalim:
[246]
"Allah'a karsi yalan düzüp atandan, yâhud kendisine hiçbirsey vahy edilmemisken 'Bana da (kitâb) vahy olundu'diyenden, birde 'Allah'in indirdigi gibi ben de. indirecegim' diye söyleyenden daha zâtim kimdir? Ölümün siddetleri içinde, meleklerin de pençelerini uzatarak kendilerine: 'Canlarinizi kurtarin! Allah'a karsi haksiz olani söyleyegeldiniz, Allah'in âyetlerinden kibirlenerek uzaklasmis oldugunuz içindir ki, bu gün hakaaret azâbiyle cezalandirilacaksiniz' (dedikleri zaman), sen o zâlimleri bir görmelisin'\e\-En'âm:93).
el-Hûn; ei-Hevân; el-Mehâne: Hor ve zelîl olmak ma'nâsmadir. el-Hevn, avn vezninde bir nesne kolay olmak; vakaar, teennî ve sekînet ma'nâsinadir (Kaamûs Ter.).
[247]
Çevrenizdeki bedevilerden ve Medine ahâlîsinden bir takim münafiklar vardir ki, onlar nifak üzerinde idman yapmislardir. Sen bunlari bilmezsin. Onlari biz biliriz. Biz onlari iki kerre azaba ugratacagiz. Sonra da daha büyük bir azaba döndürüleceklerdir onlar"(et-Tevbe: 101).
Ibn Abbâs bu âyetteki iki kerre azabi, rusvâyhk ve kati yâhud bunlardan biri ile kabir azabi diye tefsir etmistir (Beydâvî),
Mucâhid de: Bu iki azâbdan birisi açliktir, öbürüsü kabirde azâblanmak-tir, demistir
[248]
Nihayet Allah onlarin kurduklari tuzaklarin fenaliklarindan bu zâti korudu. Fir 'avn 'in kavmini ise kötü azâb kusativerdi. (Azâbdan biri de) âtestir ki, onlar sabah aksam arz olunacaklar, kiyametin kopacagi gün de Fir'avn hanedanini azabin en çetinine sokun (denilecek)" (el-Mü'mIn: 45-46).
Dünyâda sudan boguldular; âhirette de atese girdiler (Celâleyn, Hâzin). Ka bir azabinin subûtu bu âyetle de istidlal edilmistir. Mukaatil.Katâde, Suddî,KeIbî; Her kâfirin ruhu dünyâ durdukça sabah aksam cehenneme arz olunur, demislerdir.
Ebu'1-Leys es-Semerkandî: "Bu âyet kabir azabina pek açik delâlet eder. Çünkü âyetin son fikrasinda kiyamet gününe âid olan siddetli azâb ayrica zikredilmistir. Sabah ve aksam arz olunan azâb, bu siddetli azâbdan baska ve ondan önce olan bir azâbdir; bu da kabir azabidir" demistir.
Bu tefsîr Ibn Mes'üd ile Ibn Umer'den de rivayet edilmistir.
[249]
îmân edenleri Allah dünyâ hayâtinda da, âhirette de Lâ ilahe ille 'ilah, Muhammeden Rasûlullah(= Allah'tan baska hiçbir tanri yoktur, Muhammed Allah'in rasûlü'dür) sözünde sabit kilar. Dünyâda herhangi bir belâya ugradiklari zaman, onlar dînlerinde sebat ve metanet göterirler...
Sabit söz, Tevhîd kelimesidir. O hüccetle sabit olan, kalblerde yerlesen en güzel kelimedir. Bu k°lime yerlesince sâhibleri dünyâ hayatindaki imtihanlarda sebat ve sadâkat gösterirler (ölümü dahi hiçe sayarlar). Zekeriyyâ, Yahya, Cercîs gibi. Onlar âhirette de yânî mevkifta da i'tikaadlari hakkinda sorulduklari zaman sasirmazlar, kiyametin korkularindan yâhud kabir suâlinden dehset hissetmezler (Ebu's-suûd).
[250]
Bu hadîste, Ibrâhîm: 27 âyetinin kabir azabi hakkinda indigi açikça belirtilmis oluyor
[251]
Kalîb, tasla Örülmemis ve kirlarda sâhibsiz birakilmis eski kuyulara denir. Topragi kalb ve nakledildigi için bu kuyu çukurlara "kalîb" denilmistir. Hadîste zikredilen bu kuyunun Bedr'de oldugu ve Kalîb ehlinin isimleri Müslim'in Enes ibn Mâlik'ten gelen rivayetinde belirtilmistir:
Müslim Kitabu'l-Cenâiz, 9. bâb, 26-"932";
" Kitâbu'l-Cihâd ve's-Siyer, 39. bâb, 1O7-"I794";
" Kitâbu'l-Cenneh ve Sifati Naîmihâ... 17. bâb, 76-78-"2873-2875".
Bu hadîsin bâb basligina delîl olan yeri: "Siz bunlardan daha fazla isitici degilsiniz" fikrasidir. Bu fikra, öldükten sonra berzah âlemi diye anilan kabirde bir hayât olduguna ve azabi hakk edenlerin orada azâb olunacaklarina delâlet etmektedir.
[252]
Hadîsin bâb basligina delâlet noktasi "Bu ölü/er kendilerine söylemekte bulundugum sözümün dogru oldugunu simdi muhakkak biliyorlar" cümlesidir.
Bu Âise hadîsi ile bundan önceki Ibn Umer hadîsi arasinda bir farklilik var dir: Âise: Peygamber ancak "Bilirler" buyurdu diyor. Ibn Umcr hadîsinde ise Peygamber: "Sizler bunlardan daka fazla isitir degilsiniz" buyurmustu. Âise kendi rivayetini en-Neml:80. âyetini getirerek te'yîd etmis ve Ibn Umer rivâye-' tini reddetmis bulunuyor.
Îbnu't-Tîn söyle demistir: ".... Rasûlullah'in her iki sözü de söylemis olmasinda bir mânIa yoktur. ÂIse: "Bilirler" buyurdugunu hifz ve rivayet etmis, Ibn Umer de "Isitirler" buyurdugunu isitmis ve rivâyel eylemis olabilir. Bir de ölü için "Bilgi" vasfi kabul edilince "Duygu" vasfini da kabul esmek pekâlâ caizdir. Amma bu isitme ister kulakla olsun, ister ruhî olsun. Elverir ki, ölüde bir nevi' "Duygu" bulundugu sabit olsun. Su kadar ki, bu ta'mîm cumhurun görüsüne uymaz. Kabirde suâlin bedene girmeksizin yalniz ruha yöneldigini kabul edenlerin görüsüne göre tamâm olabilir. Hâlbuki i'timâda lâyik olan cumhurun görüsüdür, ölünün kabirde ruh ve cesediyle beraber ni'metlenmesI veya azâblanmasidir. Suâl ve azabin yalniz ruha tahsisi hâlinde kabrin bu azaba ihtisasi mümkin olmaz (Kastaliânî).
Bir uyarma: Kabir suâli ve kabir azâbi ta'bîrlerinden kasdedilen ma'nâ, ber-zâhî bir hayâttir. Binâenaleyh ölüm hâli ister dösekte gelsin de beton ve mermer bir kabir Içine defn edilsin; ister Fir'avn ve tâbi'leri gibi denizde bogularak baliklara yem olsun; ister bir yanginda yanip kül olarak vucûd zerreleri savrulsun; ister atom ve hidrojen bombalanyle vücûdu duman olup gitsin yâhud maddesi kuvvete ve enerjiye tahavvül etsin, müsavidir. Ve ölüm her ne sebeble gerçeklesirse gerçeklessin, vücûdun maddî varligi ne ve nerede olursa olsun, berzahi bir hayât baslayacaktir. O hayâtta sorulacak, o nes'e ile ni'metlenecek veyâhud azâb-lanacaktir.
[253]
Hadîsin bâb basligina delâleti açiktir. Bundan kabir azabini, geçmis peygamberlerin kendi ümmetlerine haber verdikleri anlasiliyor. Gerçi eldeki Tevrat nüshalarinda kabir azabi, hattâ âhiret bahsi de yoktur. Fakat Yahûdî kadinin bunu Âise'ye haber vermesi, ya Tevrat'in ya geçmis peygamberlerin bugün elde bulunmayan kadîm nüshalarinda mevcûd bulunduguna delâlet eder. Bu hadîste de diger sahîh rivayetlerde oldugu gibi, kabir azabinin hakk oldugu haber verilip, bu azâbdan Allah'a siginmak da ögretilmistir
[254]
Bu hadîsin basliga uygun olan yeri, fitne ta'bîrinin kabir suâli ile kabir azabina delâlet ve böyle umûmî bir ma'nâyi ihtiva etmesidir. Nesâî'de ayni hadîsin sonunda su ziyâde vardir:
.... Cemâatin bu feryâd ve figâni, Rasûlullah'in bu hutbesini anlamama mâni' oldu. Bu sayhalar sükûnet bulunca bana yakin olan birisine:
— Allah sana bereketler Ihsan etsin! Rasûlullah hutbesinin sonunda ne buyurdu? diye sordum.
O zât:

— Bana vahy olundu ki, siz, kabirlerinizde Deccâl'in fitnesine yakin bir fime ile imtihan olunursunuz buyurdu, dedi.
Gunder'in buradaki ziyâdesinde "hakk" kelimesi hazf edilmistir. Kastaliânî bu kelimenin yalniz Ebû Zerr el-Herevî nüshasinda mevcûd oldugunu, su kadar ki, bu kelimenin üzerine sukût{ - düsme) alâmeti konuldugunu bildiriyor. Ayni kelime, bundan önceki hadîste de yazilmamisti. Onun için tercemesinde parantez içine alinmistir.
[255]
Hadîsin bâb basligina delâlet yeri "Ona demirden tokmaklarla öyle bir vurus vurulur ki... " fikrasidir. Bu hadîs ufak lâftz farki ile bu kitabin 67. babinda 94 rakami ile de geçmis ve orada bâzi açiklamalar verilmisti
[256]
Bâb basligi kabir azabindan siginmayi ve siginmanin keyfiyetini beyân hakkinda; hadîs ise kabir azabinin subûtunu beyân hakkindadir.
- Kirmânî: Âdet, böyle ses isiten herkesin bu sekilde siginacagini hükm edicidir, demistir (Kastallânî). Böylece bâb ile hadîsin uygunlugunu göstermek istemistir.
[257]
Buhârî bu ikinci tarîki, bunun isitme suretiyle muttasil oldugunu tenbîh için sev-ketmistir. Hâlbuki birinci tarîk an'ane ile gelmisti. Bu ikinci tarîki ef-Ismâîlî tam senedi ile rivayet etmistir
[258]
Hadîsin bâb basligina delâleti meydandadir
[259]
Hadîsin bâb basligina delâleti açiktir.
Kabir azabindan sigindiktan sonra, ates azabindan da siginilmasi, tahsîs-ten sonra ta'mîmdir. Nitekim hayât ve ölüm siddetlerinden sonra Deccâi Mesih'in fitnesinden siginmak da ta'mîmden sonra tahsis bi'z-zikr nev'inden bir edebî san'attir.'
Rasûlullah bu fitnelerin ve imtihanlarin hepsinden emîn ve masun oldugu hâlde bunlardan siginmasi, bu siginmanin bir duâ ve ibâdet olmasi; ve bir de siginmayi ümmete ögretmek maksadiyle olabilir.
Bir de "Eûzu bike li-ümmeti", ümmetim Için sana siginiyorum, ma'nâsina da olabilir.
Zamanina yetisemiyecegi muhakkak oldugu hâlde Deccâl Mesîh fitnesinden siginmasi da, o la'netlinin haberi asirdan asra, cemâatten cemâate yayilip, yalanci, sahtekâr, iftiraci, fesâd çikarici, büyüleyici oldugu mü'minlerce bilinsin de aldanmasinlar içindir.
[260]
Hadîs, koguculuk etmek ile sidikten sakinmamanin kabir azabina sebeb oldugunu açikça ifâde etmektedir. Hadîsteki koguculuk ta'bîri, giybeti de içine aldigindan, bâb basligina delâlet vardir.
Bu iki suçun büyük sey olmamalari, birkaç damla sidikten sakinilmamasi veya dile kolay gelen birkaç söz sarfedilmesi i'tibâriyledir. Yoksa haddizatinda her ikisinin; hele söz tasiyiciliginin ma'siyet olmasi dolayisiyle büyük günâh oldugunda sübhe yoktur.
"O zaman siz o (iftirayi) dillerinizle birbirinize yetistiriyordunuz; hiçbir bilginiz olmayan seyi agizlarinizla söylüyordunuz, ve bunu küçük, kolay bir sey i sayiyordunuz. Hâlbuki bu, Allah indinde büyüktüry'(en-Nûr:l6).
Bu hadîs, bâzi küçük lâfiz farklanyle, ayni kitabin 81. babinin 115. hadîsi olarak da geçmis ve gerekli açiklamalarin bir kismi orada verilmisti.
[261]
Hadîsin bâb basligina uyan yeri açiktir. Ölüye cennet veya cehennemdeki yerinin sabah aksam arz olunup gösterilmesi, burasi senin müstakbel duragindir diye haber verilmesidir.
Âlimler ölünün buna muhâtab olabilmesi ve haberi idrâk etmesini çesit çesit tevcihlerle îzâh etmeye çalismislardir. Onlarin bu izahlari ve tercihlerinde kat'-iyyet ifâde eden hiçbir söz yoktur. Hepsi Ihtimâle dayanan görüslerden ibarettir. Bunun sebebi de âhiret âleminin ve onun baslangici olan berzâhî hayâtin, beserin idrâk ve ihata vâsitalarindan tamâmiyle uzak bulunmasidir. Onun için ke-lâmcilar hayâttan sonraya âid uhrevî mes'elelerde münhasiran nassin irsâd ve ilhamim umûmî bir kaaide olarak kabul etmislerdir
[262]
Sârih ibn Battal: "Cenaze iyi bir kisi ise beni ulastiriniz demesi, nefsî ve ruhî bir tekellümdür. Yoksa suurun idrâk yeri olan rûh, bedenden ayrildiktan sonra bedenin kelâm etmesi mümteni'dir. Meger ki Allah'in kudreti ölünün ruhunu bedenine redd ve iade etmis olsun" demistir.
Aynî de: "tbn Battâl'in bu fikri, hayât, kelâmin sarti olarak kabul edilmesine göredir. Hâlbuki kelâm, sesler ve harflerden ibaret olduguna göre, hayât sartina luzûm ve ihtiyâç olmaksizin Ilâhî kudret o lâfzi ve savti ölüde yaratabilir. Nefsî kelâm, rûh ile kaaim olur. Ve yalniz Ölüde yaratilan sesler isitilmis olur. Hadîs ile kasd olunan bu olsa gerektir" demistir.
Kâmil Mîrâs da: "Fakat bize göre bu kelâm ne nefsî kelâmdir, ne de Iâfzî kelâmdir. Belki her cenazenin su fânî âlemdeki hayâtina göre ibret almaya ve gönül gözünü açmaya sebeb olmasidir..." demis ve hâdisenin düsünmeye ve ibret alinmaya tesvik edici olusunu isaret etmistir. (Tecrîd Ter., IV, 572-576).
Bu hadîs ayni kitabin 52. babinda, 73. hadîs olarak geçmis ve orada da bâzi açiklamalar verilmisti.
[263]
Buhârî buna yakin bir hadîsi, bu kitabin "Bir çocugu ölüp de Allah'in hükmüne razi ve magfiretini ümîd ederek sabreden kimsenin faaîleti bâbi"nda 6 rakamiyle getirmistir.
Bu çocuklar ana'babalan için cehenneme birer perde olurlarsa, ana babalarin cehennemden perdelenmis ve korunmus olacaklari evleviyetle sabit olur
[264]
Hadîs, küçükken müslümân çocuklarinin cennetlik olduklarina delâlet eder. Ceb-rîyeciler müstesna, îslâm âlimleri bu mes'elede ittifak etmislerdir.
Hadîsin gelis sebebi yukarida da söylendigi gibi, evlâdinin ölümü ile gönülleri yanik ana ve babalara teselli vermektir.
[265]
Hadîsin bâb basligina uygunlugu, Ibrahim'in cennette emzirildiginin haber verilmesidir ki, bu müslümân çocuklarinin cennetlik olduguna açikça delâlet eder. Bu hadîslere göre ilim ve içtihadina güvenilen âlimler, küçükken ölen müslümân çocuklarinin cennetlik olduklarinda ittifak etmislerdir
[266]
Buhârî bulûga ermeden ölen müsrik çocuklarinin cennetlik veyâhud cehennemlik olduklarina dâir hiçbir hüküm ifâde etmeyip, tavakkuf etmistir. Fakat bâb altinda siraladigi hadîslerden bu çocuklarin da mü'min çocuklari gibi cennetlik olmalari görüsüne meyyal oldugu sezilmektedir
[267]
Yânî Allah onlari yaratirken, onlarin azâblandirmayi gerektirecek bir is yapmayacaklarini bilir. Ibn Battal söyle demistir: "Allah onlarin ne yapacaklarini en iyi bilendir" sözü, üç türlü te'vîl edilir:
a. Peygamber tarafindan bu müsrik çocuklarinin cennetlik olduklari bildirilmezden evvel, böyle tavakkuf edilmis olmasi;
b. Bu müsrik çocuklarinin büyüyüp iradeli hareket çagina geldiklerinde nasil yasayacaklarini, hangi dîn üzere öleceklerini Allah bilir demek olmasi;
c. Peygamber'in bu sözünün mücmel olmasi ve el-A'râf: 172. âyetiyle tefsir edilmis bulunmasidir.
"Hani Rabb 'in Âdem ogullari 'ndan, onlarin sirtlarindan zürriyetlerini çikarip kendilerini nefislerine sâhid tutmus: Ben sizin Rabb 'iniz degil miyim? (demisti). Onlar da: Evet (Rabb'imizsin), sâhid olduk, demislerdi... "(el-A'râf:I72).
Bu âyetle isaret buyurulan umûmî bir ikrardir ki, burada mü'minlerin çocuklari gibi, müsriklerin çocuklari da dâhil bulunur.
[268]
Bu Ebû Hureyre hadîsi de hemen ayni lâfizla, bundan Önceki Ibn Abbâs hadîsinin benzeridir.
Sârih Nevevî, muhakkak âlimlerin sahîli mezhebi ve tercihi, müsrik çocuklarinin cennetlik olduklaridir, demistir. Tahkîk ehli "... Hiçbir günahkâr, baskasinin günâh yükünü yüklenmez. Biz bir rasûl gönderinceye kadar (hiçbir kimseye ve kavme) azâb ediciler degiliz"(el-lsrâ:i5) âyetini hüccet getirip, âkil ve resîd olmayan çocuklarin azâb

olunmayacagina hükmetmislerdir.
Hulâsa bu hususta âlimler arasinda üç görüs vardir:
a. Müsrik çocuklarinin babalarina tâbi' olmasi;
b. Bu hususta bir hükme varmayip tavakkuf edilmesi;
c. Müsrik çocuklarinin cennetlik olmalaridir.
Nevevî'ye göre de sahih olan üçüncüsüdür.

[269] Hadîsin bâb basligina uyan kismi "Her dogan çocuk, fitrat üzere dogurulur" ifâdeleridir. Bu ifâde müsrik çocuklarinin cennetlik olduklarini'dolayisiyle bildirir. Yânî bu hadîs, gerek müslümândan, gerek kâfirden dogmus olsun dogan her çocugun Islâm fitrati üzere dogdugunu bildirmektedir.
Bu hadîs, bu Cenazeler Kitâbi'nm 79. babinda 112 ve 113 rakamlanyle de geçmis ve orada da bâzi açiklamalar verilmisti.

[270] Bu "Bâb" sözü, Ebû Zerr nüshasi müstesna, diger nüshalarin hepsinde böylece sabit olmustur. Bu, kendinden önceki bâbdan bir fasil gibidir. Burada gelecek hadîsin de önceki bâb basligiyle ilgili ve ona uyan yeri oldugu için böyle getirilmistir... (Fethu'l-Bârî).

[271] Hadîsin bâb basligina uyan ve delîl getirilen noktasi burasidir. Ibrâhîm Peygam-ber'in etrafindaki bu çocuklarin "insan çocuklari" diye ta'bîr edilmesi, bunun müslümânlarin çocuklari ve kâfirlerin çocuklarina sümulünü ifâde eder. Bui.un zahirine göre kâfir çocuklari âhiret hükmünde müslümân çocuklarina katilmis oluyor. Zira onlar fitrat üzere ölmüslerdir. Netice olarak bu hadîsten de müsrik çocuklarinin cennetlik olduklari açikça anlasilmaktadir.

[272] Buhârî bu hadîsi et-Ta'bîr, eI-Buyû\ Bed'u'1-Halk, el-Cihâd, Ehâdîsu'l-Enbiyâ, et-Tefsîr, ve el-Edeb ... kitâblannda da getirmistir

[273] Ebû Bekr onüçüncü hicret yili cumâda'l-âhire ayinin yedisi olan pazartesi günü yikanmis. O gün çok soguk bir gün imis. 15 gün atesli bir hastaliga tutulmus. Cumâda'l-âhirenin çikmasina 8 gün kala olan sali gecesinin aksaminda vefat etmistir (Ibn Sa'd, Âise'den).
Ebû Bekr'in pazartesi günü ölmeyi temenni etmesi, Peygamber'in o gün ölmüs olmasi sebebiyle, onda diger günler üzerinde bir meziyyet oldugu ve bu i'tibârla teberrük kasdi ve hayir husulü içindir. Hadîsin bâb basligina delâleti açiktir.

[274] Buhârî bu hadîsi, ansizin ölmenin mekruh olmadigina delîl olmak üzere sevket-mistir. Böyle ansizin ölmekte kerâhat olmamasi, gelen zâtin yânî Sa'd ibn Ubâ-de'nin Peygamber'e sordugu suâle, Peygamber'in verdigi cevâbda kerahete delâlet eder birsey bulunmamasidir. Buhârî böylece ansizin ölümün kerih olduguna dâir görüs ve rivayetleri cevâblamis oluyor. Hadîsten alinan diger kiymetli bir bilgi de, ölmüslerin ardindan onlar nâmina yapilacak hayirlarin o ölülere fayda verecegi hususunun bizzat Peygamber'in diliyle haber verilmis olmasidir. Bunun daha baska delilleri de vardir; yerinde görülecektir.

[275] Buhârî burada âyette geçen kelimeyi alarak, bu fiilin sülâsî ve if âl bâblannda farkli ma'nâda oldugunu göstermistir.
el-Kabr...: Ölüyü defn eylemek ma'nâsinadir; birinci ve ikinci bâbdandir.
ei-Ikbâr: Bir kimse için mezar hazirlamak, ve ona mezar yeri göstermek ve mezar yeri vermek ma'nâsinadir (Kaamûs Ter.).
"O kahr edilesi insan ne nankördür! Onu yaratan, hangi seyden yaratti? Bir damla sudan yaratti da onu biçimine koydu. Sonra onun yolunu kolaylastirdi. Sonra onu öldürüp kabre soktu. Daha sonra, diledigi zaman da onu tekrar diriltecek "(AbeseM-22).
Bu âyetlerde Allah insani ana karninda yarattigi ve birçok tavirlari geçirerek dünyâya getirdigi, sonra insani öldürüp yeri ona mezar yaptigi; sonra diledigi zaman da onu diriltecegi beyân edilmistir. Bu âyetlerde öldürme ve kabre koyma, birer ni'met olarak zikredilmistir. Allah'in insani öldürmesi, su fânî hayâttan çekip, ebedî bir hayâta mazhar etmesidir. Sübhesiz ki bu bir ni'mettir. Sonra insan nev'ine bahsettigi zekâ ile kabirlenmesi; bu da ayri bir îlâhî Iutûf-tur. Insan nev'inin ölüsü, diger hayvanlarin lesleri gibi yeryüzünde sürünmüyor; kurda kusa yem olmuyor.
Buhârî âyete isaret etmekle, hem kabrin Kur'ân'da zikr edildigini, hem de ma'nâsmi hatirlatmis oluyor.

[276] Buhârî, el-Mürselât:25. âyetindeki "Kifâten" kelimesini isaret edip, bunun tefsirini vermis ve bunun da ölülerin toplanti yeri ma'nâsiyle kabre delâletini göstermistir. Bu tefsiri baslikta yazdik. Simdi âyetlerin de tamâmini yazalim:
"Biz sizi hakîr bir sudan yaratmadik mv.onu saglam bir yerde tutup da ma 'lûm bir vakte kadar. Iste biz bunu kudretimizle yaptik. Demek biz ne güzel kaadirleriz. Yalan sayanlarin vay o gün hâline! Biz yeri bir toplanti yeri yapmadik mi dirilere de, ölülere rfe..."(el-Mtirselât:20-25),

[277] Hz. Âise, Peygamber'in vefati sirasinda kendisine ebedî fahr ve seref bahs eden vaziyetini bu gayet belîg vecizesiyle tasvîr etmistir ki, gerek mantûkan, gerek mefhûmen hâiz oldugu müstesna ebedî kudrete hayran kalmamak kaabil degildir. O kudsî ve melekî hâli, ümmetin hâtirasinda ebediyyen yasatan mü'minle-rin annesi Âise'nin bu ebedî vecîzesidir.
Bu hadîs Peygamber'in, Âise'nin nevbetinde ve kucaginda öldügünün, ve yine Âise'nin odasina gömüldügünün delîli olmaktadir. Bununla beraber hadîs, biraz evvel de isaret ettigimiz gibi, Hz. Âise'nin hâiz oldugu yüksek menzi-let ve fazîletine de en parlak bir hüccettir.

[278] Hadîsin bâb basligina uyan kismi açiktir. Kabre taabbud endîsesinden dolayi Peygamber'in kabri, içeriye girmeye mâni' bir bina içinde olup, halkin ziyaretine açilmadigi belirtilmistir

[279] Hilâl: Benim çocugum olmadigi hâlde bu hadîsi kendisinden rivayet ettigim Urve, beni künyelendirdi, demistir. Çünkü gâlib kaaidede kisi ancak çocuklarinin ilkinin ismiyle künyelendirilir. Hilâl'in bu künyesinde ihtilâf edilmistir. Ebû Amr, ; Ebû Umeyye, Ebû'l-Cehm'dir diye görüsler ileriye sürülmüstür.
Buhârî'nin bu kelâmi getirmekten maksadi, Hilâl'in Urve'ye kavustugunu tenbîh etmektir

[280] Bu hadîsi Ibn Ebî Seybe de rivayet etmis ve buna Ebû Bekr ile Umer'in kabirle--A rinin de hörgüçlendirilmis olduklarim ziyâde etmistir. Ebû Nuaym'in Mustahrac'mda da bu ziyâde ile beraber rivayet edilmistir.
Ebû Dâvûd ve Hâkim, Kaasim ibn Muhammed'den su haberi rivayet etmislerdir: Kaasim söyle demistir: Bir kerre Âise'nin yanma girdim de: Annecigim, Rasûlullah'in ve iki arkadasinin kabirlerini bana açip gösterseniz! diye rica ettim. Âise bana üç kabir gösterdi. Bu kabirler ne yüksekti, ne de zeminin kirmizi çakillari seviyesinde yassi ve basikti. Ve bunlarla çakillanmisti. Rasûlullah'in kabrini önde, Ebû Bekr'in basi, Peygamber'in kürek kemikleri arasina tesadüf etmis, Umer'in basi da Peygamber'in ayaklan yaninda olarak gördüm. Bu, Muâviye'nin halifeligi zamaninda olan durum idi... (Fethu'I-Bâri).
Aynî, bu üç kabrin biribirlerine göre duruslarini anlatan muhtelif rivayetleri siralamis ve bu arada üç kabrin bu rivayetlere göre alacagi .durumu alti sekil hâlinde çizip sekillendirerek göstermistir (Umdetu'l-Kaarî IV, 248-250).
Bu üç merkadin vaziyeti hakkindaki rivayetler arasinda ehemmiyetli farklar vardir. Bunun yegâne sebebi bundan evvel 144 rakamiyle geçen Âise hadîsinde görüldügü üzere, Âise ve sahâbîler tarafindan kabrin halka açilmamasi, kabrin mescid edinilmesinden endîse edilerek dâima mahfuz ve kapali bulundu-rulmasidir. Ki bu suretle Peygamber'in Tevhîd nâmina tasidigi yüksek gaye ve arzusu tamâmiyle gerçeklesmis bulunuyor. Bu mübarek kabirlerin sifat ve vaziyetleri hakkindaki bu ihtilâflar, Peygamber'in arzusunun gerçeklestiginin en bariz Sahididir {Tecrid Ter., IV, 774, özetle).

[281] Bu hadîs, Peygamber'In kabri hakkinda târihî mühim bir hâdiseyi bildirmektedir. Hadîsin bâb basligina delâleti söyledir: Hadîs, Peygamber'In kendisinin ve ayaginin

kabir içinde olduguna delâlet etmektedir. Bashk da Peygamber'In kabri hakkindadir.
Bu rivayeti açiklayan diger rivayetlerden bâzilari sunlardir: Hamavî, Ebû Bekr el-Âcurî'nin, hücrenin insâsi hakkinda Suayb ibn îs-hâk vâsitasiyle Hisâm ibn Urve'den söyle rivayet ettigini bildiriyor: Umer ibn AbdiJazîz zamaninda halk, Peygamber'In kabrine dogru namaz kilmaya baslamisti. Umer ibn Abdilazîz, buna mâni' olmak üzere bu üç kabrin bulundugu Aise hücresinin duvarini yükseltmek istedi. Eski duvari yiktirdiginda, diz kapagina kadar bir ayak görüldü. Umer ibn Abdilazîz aglamaga basladi. Nihayet Urve durumu aydinlatti ve: "Bu gördügünüz, Umer ibn Hattâb'm ayagidir" dedi. Umer ibn Abdilazîz, Urve'nin bu sözünden son derece memnun olup sevindi.
Ebû Bekr el-Âcurî'nin, Recâ el-Kindî (112)'den diger bir rivayetinde söyle bildirilmistir: Velîd ibn Abdilmelik, Umer ibn Abdilazîz'e bir mektûb gönderip,. Peygamber'In kadinlarinin hücrelerini satin alarak yiktirmasi ve Mescid'i genisletmesini emretmisti. Umer, odalari satin aldi ve kendisi Mescid'in bir kösesine oturup hücrelerin yikilmasini emretti.
Umer ibn Abdilazîz'in bu günkü kadar çok agladigini hiç görmemistim. Sonra Umer kabir üzerine istedigi gibi bir hücre yaptirip eski hücreyi yiktirinca, üç kabir meydana çikti. Bu kabirlerin üstündeki kumlar akip yere inmisti. Umer bu vaziyetten müteessir olup, aglayarak kumlari toplamaga ve kabirleri bizzat düzeltmeye basladi. Recâ el-Kindî dedi ki: Ben:
— Yâ Emîr! Allah sana iyilik versin! Sen bu isi bizzat yapmak istersen halk da istirak eder. Sen birine emret de, o düzeltsin! dedim.
Istiyordum ki bana emretsin. Hâlbuki Umer, kölesi Muzâhim'e:
— Yâ Muzâhim, haydi kalk, düzle! diye emretti. Muzâhim düzeltti. Recâ dedi ki: Ebû Bekr'in kabri, Peygamber'In ortasina tesadüf etmisti. Umer'in kabri de Ebû Bekr'in arkasinda, Umer'in basi da Ebû Bekr'in ortasi hizasinda bulunuyordu.
Bu hususta daha genis rivayetler de vardir (Umdetu'l-Kaarî, IV, 250-252'den naklen Tecrîd Ter., IV, 775-782).
[282]
Buhârî bunu diger bir tarîkten senedli olarak el-1'tisâm Kitâbi'nda da getirmistir.
Bu hadîs, Hz. Âise'nin derin, engin görüsünü, tevazu' ve yüksek feragatini göstermektedir.
[283]
Hadîsin bâb basligina uygunlugu, Umer'in ÂIse'den, onun hücresi içinde Pey-gamber'in ve Ebû Bekr'in yaninda gömülmek istemesi kissasmdadir.
Ayrica bunda kabristanlarda, üzerlerine rahmet indiginde rahmete nail ol-,;,i mak; ziyaret edenlerin dualarindan faydalanmak için sâlih kimselerin kabirlerine komsu olmaya siddetle arzu duymanin mesrulugu; ölüm hâlinde olan kimseye yaptigi iyi seyleri zikrederek tesellî edici sözler söylenebilecegi; Umer'den sonra halifeligin bir sûra meclisine birakilmis oldugu; Umer'in müslümân ve Kitâb ehli bütün insanlarla ilgili en mühim insan haklan maddelerini ihtiva eden son derece kiymetli bir vasiyyet yapmis oldugu ve daha baska hükümler alinmistir.
Bu hadîs ileride Usmân'in menkibeleri babinda daha uzun bir metin ile gelecektir. Oradaki rivayette bunlara ilâveten, Umer'in sabah namazinda nasil vuruldugu ve sahâbîlerin heyecani ve nihayet Usmân'in sûra meclisi tarafindan ittifakla halîfe seçilmesi hususlari da bildirilmistir.
[284]
es-Sebb; kesmek, ve bir kimsenin makadina dürtmek, sövmek ve kötülemek; duvari sinirlemek ma'nâlarmadir (Kaamûs Tercemesi)
[285]
Bu hadîsteki "sebb"ten maksad, Ölünün kötülüklerini sayip dökerek, hayirsiz ve faziletsiz bir kimse oldugunu ortaya koymaktir. Bu suretle ölünün günâhlarini ve ayiplarini zikretmek nehyedilmistir. Bu nehyin gerekçesi de, ölenlerin hayâtlarinda yaptiklari her seyin karsiligina kavusmus bulunmalari; binâenaleyh kötülemenin bos ve lüzumsuz oldugu, hattâ bu kötülükleri söylemenin onlarin diri olan yakinlarini üzüp, Islâm toplulugu içinde yersiz ve zararli olan bir ayrilik sebebi olabilecegi gibi hususlardir.
Ebû Dâvûd ile Tirmizî, 5w«e«'lerinde Abdullah ibn Umer'den Peygamber'in: " Ölülerinizin iyiliklerini aniniz da kötülüklerinden dillerinizi tutunuz" buyurdugunu rivayet, etmislerdir.
[286]
Bu mutâbaalardan Alîibnu'l-Ca'd'mkini Buhâri, Rikaak Kitâbi'nda; Ibnu Ar'-ara'nin mutâbaatini Gusül Kitâbi'nda; Ibnu Adiyy'in mutâbaatini da el-Ismâîlî senedleriyle rivayet etmislerdir.
[287]
Buhârî, Islâm'a zarar verenlerin, Islâm'i körletmek yolunda tertîbler ve tuzaklar yapanlarin bu kötülüklerinin söylenmesi ve onlarin açtigi kötü çigirlarin yok edilmesinin cevazini anlatmak için geçen babin ardindan bunu getirmistir.
[288]
Peygamber (S) "yakin hisimlarini «jwirfir/"(es-Suarâ:214) âyeti indigi zaman, Safa tepesine çikip Kureys'e nida etmis ve onlara Islâm'a girmeyi Ögütlemisti. Iste o gün amucasi Ebû Leheb: "Tebben leke = Yûh sana, bizi bunun için mi buraya topladin?," diye agzini bozmustu. Bunun üzerine Tebbet Sûresi inmis ve Ebû Leheb, ebedî olarak Ilâhî rahmetten uzak kalmistir. Bu sûre bütün devirlerde Ebü Leheb tiynetinde olanlarin, onun sahsinda rahmetten uzak kalacaklarini insanliga îlân etmektedir.
Hadîsin, sahâbîninin mürseli oldugu, çünkü Ibn Abbâs'in o vakit küçük bir çocuk oldugu ve la'net sözünü Ibn Abbâs'in söyledigi hususlari da dikkatten kaçirilmamalidir.
Bu hadîs, es-Suarâ:214 âyetinin tefsîri sirasinda tekrar gelecektir.